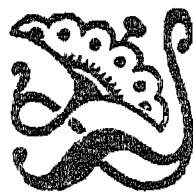
ప్రసన్నయాదవనాటకము.

ఇది

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారిచే

రచియింపఁబడినది.

తొమ్మిదవకూర్పు 2,000

రాజమహేంద్రవరము.

మట్టే సుబ్బారావుగారిచే

యస్. గున్నేశ్వరరావుబ్రదర్సువారి

శ్రీ చింతామణిముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపించి

ప్రచురింపఁబడియె.

1923

వెల రు. 0—8—0

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు.

మహేంద్రుఁడు—దేవతల రాజు.

బృహస్పతి—దేవగురువు.

జయంతుఁడు—మహేంద్రుని కుమారుఁడు.

మాణిభద్రుఁడు—కుబేరుని సేవకుఁడు.

నరకాసురుఁడు—ప్రాగ్జ్యోతిషాధిపతియగు రాక్షసరాజు.

పంచజనుఁడు, నిశుంభుఁడు, మురుఁడు—నరకాసురుని సేనాధిపతులు.

వజ్రకంఠుఁడు, మందపాలుఁడు—నరకాసురుని బంట్లు.

సూతుఁడు—నరకుని సారథి.

భగదత్తుఁడు—నరకాసురుని కుమారుఁడు.

శంబరుఁడు—నరకాసురుని మంత్రి.

శుక్రాచార్యులు—రాక్షసగురువు.

చిత్రరథుఁడు—గంధర్వుఁడు.

పులహుఁడు, బృహదశ్వుఁడు—బదరికాశ్రమమునులు.

దారుకుఁడు—కృష్ణుని సూతుఁడు.

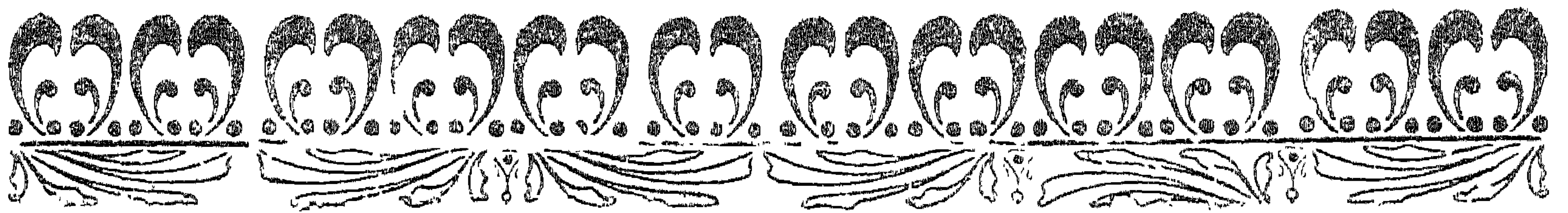
దేవలుఁడు—కృష్ణుని యంతఃపురపరిచారకుఁడు.

శ్రీకృష్ణుఁడు—కథానాయకుఁడు.

స్త్రీలు.

ఊర్వశి—స్వర్గలోకవేశ్యకాంత.

సత్యభామ—శ్రీకృష్ణుని దేవి.

శ్రీ

ప్రసన్నయాదవ నాటకము.

ప్రథమాంకము.

నాంది

మ. మును లాస్థానకవీంద్రు ; లాగమచయంబుల్ వందిబృందంబు ; స
జ్జనచిత్తంబులు కొల్వుకూటములు ; సందర్భంబు ల్గానాగారము
ల్మనుజుల్ సేసెడిసేవ యప్పనము ; బ్రహ్మాండంబు సామ్రాజ్య మె
వ్వని కా నాదిమచక్రవర్తి కృపఁ గాపాడు సభ్యోత్తములన్. 1

మఱియు

తే. గీ. ప్రాణికోటుల నెల్లఁ బాత్రములఁ జేసి
జగ మనెడు మహారంగ దేశంబునందు
నాటకంబుల నేర్పుతో నడుపునట్టి
సూత్రధారుండు మిముఁ బ్రోచు శుభము లొసఁగి. 2

సూత్రధారుఁడు—(నాంద్యనంతరమున తెరవంకఁ జూచి) పారిపార్శ్వకా! నీ వొకసారి యిటు రాఁగలవా ?

పారిపార్శ్వకుఁడు—(ప్రవేశించి) అయ్యా ! ఇదిగో వచ్చుచున్నాఁడను. నే నేమి చేయవలసియున్నది ?

సూత్రి—ఓయీ ! సాయంకాలమునుండి ప్రయత్నము చేయుచున్నాను నీ విప్పటికిని రంగకృత్యమును సిద్ధము చేయలేక పోతివా ?

పారి—అయ్యా ! మీరు నిష్కారణముగా నాపై నేరము మోపుచున్నారు. అంతయు నీవఱకే సిద్ధమయి యున్నయది. సభాసదులతో మనము ప్రయోగింపఁబోవు రూపకమును గూర్చి మీరు చెప్పవలసినది చెప్పక పోవుటయే యాలస్యము.

సూత్రి—ఏమీ ! నాదే యాలస్యమా ? అటయిన నిదిగో చెప్పుచున్నాఁడను. రసికశిఖామణులగు నో సభాసదులారా ! విద్వజ్జనవిధేయుఁడగు బ్రహ్మశ్రీ ఓలకమఱ్ఱి

లక్ష్మీనరసింహకవిచేత నాంధ్రభాషలో రచియింపఁబడిన ప్రసన్న యాదవ మను వీరరస ప్రధానరూపకమును, మే మీరాత్రి యిచ్చటఁ బ్రయోగింపఁ దలఁచుకొన్నారము. కావున మీరు సావధానులరయి చిత్తగింతురుగాక !

పారి—అయ్యా ! ఈనాటకకవిగుణాగుణంబులఁ గూర్చి యించుకేనియుఁ జెప్పనైతివేమి ?

సూత్ర—దానిఁగూర్చి చెప్పఁదగినవాఁడను నేను గాను.

మ. కవి పోన్నారి, కృతు లన్నగ, ల్యర్థ మె బంగారంబు, శ్లేషాది స
త్కవనంబు ల్నగిషీపను, ల్లసదలంకారంబు లుద్యన్మణీ
నివహంబు ; స్కృతి మెచ్చ యెట్టిదియొ, త న్నిర్మాణ నేర్పెట్టిదో
వివరింపందగు నాణెకాండ్రు గద ! యుర్విన్ బండితగ్రామణుల్. 3

పారి—ప్రబంధ మెట్లున్నను బ్రయోగకుశలుల మగు మనము సభాసదుల రంజింపఁ జేయఁగలమని నేఁ దలంచెద.

సూత్రి—ఓపండితంమన్యా ! గర్వోక్తులతో నేమి ప్రయోజనము ?

క. తనరూపము, తనవిద్యయుఁ
దన నేర్పును దనగుణంబు దనగానము, గ
న్గొని యొవఁడు సంతసింపఁడు ?
తనవిషయము నెంచ నోరులె తగువారుసుమీ ! 4

మఱియు నీ వనినట్లు మనము ప్రయోగకుశలులమే యయ్యును నంతమాత్రమున సభాసదులు సంతసిల్లరు. ఏమనిన—

చ. కృతి రసవంతమయ్యు మది కింపొనఁగూర్పదు నాటకు ల్సమ
ర్థత మెయి నాడకుండినఁ; బ్రదర్శకు లెల్లఁ బ్రయోగపద్ధతి
న్నతురులె యైన నేమి కృతి చప్పని దైనపు; డాప్రయోగము
న్గృతియును మంచివైనపుడె నిండుమనం బగుఁ జూచువారికిన్. 5

పారి—అట్లయిన గ్రంథదముత్కృతియుఁ బ్రదర్శకులసామర్థ్యమ్ముఁ గనిపెట్టుటకు, సభాసదులుమాత్రము నేర్పరులయి యుండవలదా ?

సూత్రి—ఓయీ ! ఇటు వినుము ?

తే. గీ. కవియు నాటకు ల్నేర్పరు లౌవలయును
సభ్యు లగువార లెప్పుడు చతురమతులె
వంటకత్తియ జాణ గావలయుఁ గాక !
తినెడువారికిఁ దద్రుచు లెలియవన్నొ ? 6

ప్రథమాంకము.

పారి — సరే! చతురమతులయిన సభాసదులందఱు కావ్యమునందును మన ప్రయోగమునందును గల గుణమ్ములు గ్రహించి యానందింతురుగాక!

సూత్రి — గుణగ్రహణపారీణులే యట్లు చేయుదురు. తదితరులు దోషాన్వేషణముఁ జేయుచుందురు. అయినను నీ నాటకమును బ్రయోగించునప్పుడెల్ల సభాస్తారులతో నిట్లు మనవిచేయుమని కవి యానతిచ్చియున్నాఁడు.

తే. గీ. సత్కవి యొసఁగు కావ్యంబు సరసువోలె
స్వచ్ఛమై రసవంతమై సౌఖ్యద మగుఁ
గుకవులధీవరు లరసముల్ గ్రోలలేక
నీచగతి విచారమునకై నెమకికొందురు.

మఱియు

తే. గీ. శ్రీపురాణపండితకులాబ్ధి శీతకరుఁడు
సరసుఁ డాంధ్రగీర్వాణభాషావిదుండు
మల్లయాఖ్యుండు నా మేనమామ యగుటఁ
గవిత రచియించె నీకృతి గణుతిఁ గాంచు.

పారి - అయ్యా! నీవు సభాసదులతోఁ జెప్పవలసిన సంగతులు చెప్పితివి గనుక నేనికఁ నాటకప్రయోగమున కారంభించెదను.

సూత్రి — వేషము లన్నియు సిద్ధము చేసితివా?

పారి — సిద్ధమయి యెంతసేపయినది? అదిగో! మనమిత్రుఁడు మహేంద్రుని వేషము వైచికొని మహావైభవముతోఁ గొలువుండుటకు సిద్ధపడియున్నాఁడు.

సూత్రి — (చూచి) ఔనౌను. ఈసభాసదులతో నొక్కమాట మనవిచేసి పోవుదము. ఓసదస్యులారా!

మ. అమరాధీశునికొల్వుఁ జూచి యటుపై నాత్యద్భుతంబౌ నా
ట్యము లాలించి సుఖించి, ద్వారకను సత్యాపద్మగంధీ సమే
తు మురారాతినిఁ గాంచి, మీఁద హరి దైత్యుల్ పోరు సంగ్రామ మ
ధ్యమునం దించుక నిల్చి, మీ మనసు లత్యానందమున్ గాంచుత 3

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రస్తావన.

ప్రసన్నయాదవ నాటకము.

———:)o(:———

ప్రథమాంకము.

———

రంగము—ఇంద్రసభ.

[అప్పుడు పీఠములమీఁద గూర్చుండి మహేంద్రుఁడు, బృహస్పతి, జయంతుఁడుఁ బ్రవేశించుచున్నారు]

మహేం—(విచారముతో నిట్టూర్పు విడిచి) ఆచార్యా!

చ. పొడవడఁగెన్ హిరణ్యకశిపుండు, గతించెను దారకాసురుం
డడఁగెఁ గథావశేషుఁడయి యాపశికంఠుఁడు, మాకిఁకన్ భయం
బుడిగె నటంచు నీత్రిదివముద్ధృతదానవకంటకంబ యయ్యెడుఁగదయంచు నేఁ దలఁచ నీనరకుం డెటనుండి వచ్చెనో. 1

బృహ—మహేంద్రా! ఎటనుండి వచ్చెనో యన నేల? పద్మగర్భుని యవివేకమునుండియు మన మందభాగ్యమునుండియు—

ఆ. వె. మొదలఁ జేసినాఁడు పిదప దైత్యుతపంబు
మెచ్చినాఁడు వరము లిచ్చినాఁడు
వేల్పుఁబెద్ద యనుచుఁ బేరు పెద్దయె కాని
యతఁడ చేసె మనకు నధికహాని. 2

మహేం—పద్మగర్భునినిందించుటకన్న మనభాగధేయమును మాఱుటయు క్తము నేఁ జేసినదోస మేమోకాని యీ నాపరిపాలనము దినదినగండము వేయేండ్లాయు వన్నట్టు లున్నది. ఒక నాఁటి పరితాపము గాదు. మూఁడు జగంబులకు నేకచ్ఛత్రాధిపత్యంబు వహించి ముప్పదిమూఁడుకోటులదివ్యులకు నాయకుఁడ నయిన నేను క్షణక్షణము ననురక్షితచే గుండెలు చేతఁ బట్టుకొనియుంటఁ జూడ నాలోనాకే సిగ్గగుచున్నది. అనవరత చిత్తసంక్షోభకారణ మయిన యీసామ్రాజ్యంబు నేలుటకన్న నిరపాయంబును, నివృత్తసకలలౌకికవ్యాపారంబును, నిర్మనస్తాపమును నగు మునివృత్తిఁ బూని నారాయణుచరణంబు శరణంబుగాఁ గానలనుంట సముచితం బని తోఁచుచున్నది. అమరపక్షపాతియగు నబ్జనాభుం డెన్నెన్ని యవతారంబు లెత్తి యెంత యెందఱ దైత్యులం దునిమినను నిర్జరుల భాగ్యదోషమున వారికులంబులు తామర తంపరలయి నానాఁట నభివృద్ధిఁ జెంది యినుకపాతరలట్లు తఱుగకున్నవి పాపనిరతంబును, గుణరహితంబును నగు నా యధమదానవానీకంబునకు వంగివంగి జోహారు

లోనర్పలేక, యొదిఁగియొదిఁగి యుండలేక, సపర్యలు సలుపలేక, విసిగిపోవుచుంటివి. ఈనరకాసురుండు మున్ను ద్రవమున సోమకునికన్నఁ, గ్రౌర్యంబునఁ దారకునికన్న, మగఁటిమి హిరణ్యకశిపునికన్నఁ, బరకాంతాసక్తి రావణునికన్న, మిన్నయఁట. విశేషించి లోకభయంకరుండు మురుఁడును, దుష్కారారంభుండు నిశుంభుండును, క్రూరస్వభావుండు హయగ్రీవుండును, శౌర్యధనుండు పంచజనుండును వానికిం బాసటయాయి వచ్చి నాలుగుభుజంబు లట్లుపచరింతురు. ఇంతకు నాపైఁ బెరిగిన మనబలంబుగతి యేమి యయ్యెనో తెలియదయ్యె. నేఁ డదియేమోకాని నూరజనసులభ మగు నుత్సాహము నాహృదయమున నెలకొని యుండలేదు. నామనస్సు పరాజయము నే శంకించుచున్నది.

బృహ — మహేంద్రా! వెఱవ నేటికి ?

తే. గీ. మూఁడుదలఁచిన మేల్కీళ్ళు నిజ లట్లు
ధృతియు భీతియుఁ బొడసూపు హృదయమునందు
సాధుజనములు వానిని సూచన లెఱింగి
భావిగతుల బుద్ధిని నెంచి పని యొనర్తురి. 3

వెఱచినమాత్రమున నాపదలు దూరమునకుఁ బోవు. ధైర్యమూనిన నవి సమీపమునకు రావు. వగచి చేయునది లేదు. కావున నుదారపురుషలక్షణ మగుధైర్యము విడిచి యుండరాదు.

జయం — ఆచార్యా! అమరేశ్వరుని కింతవెఱఁగుపాటుఁ గలిగించు నాదైత్యుఁ డెవ్వరికుమారుఁడు ? ఏమిమహిమవాఁడు ? ఈ యుదంతము మాకుఁ గింపఁబోలునేని నా కెఱిఁగింప వేఁడెదను.

బృహ — వత్సా! ఎఱిఁగింపరానిదేమి ? నే నెప్పెద వినుము. వినియుండుదు వనదా! తొల్లి భువనకంటకుఁ డగుహిరణ్యాక్షుఁ డను దానవకులసార్వభౌముఁడు కలఁ డని. అతఁడు తనమగంటిమి నిర్జరుల కజేయుఁడై భూమిదేవిని సిలుగులఁ బెట్టె నాకారణమున ననవరతము దేవపక్షపాతి యగునారాయణుండు శ్వేతవారాహమూర్తి యా రక్కసునిఁ బరిమార్చి భూమిదేవిని నుద్ధరించి తనకొమ్మున ధరియించి బుజ్జగించె. అప్పుడు పురుషప్రవృత్తి మునకును భగవతి యగువసుంధరకును నరకుఁడు జన్మించె. పదపడి వాఁడు తపోవిశేషమున వారిజాసనుని మెప్పించి వరములఁ బడసి ముల్లోకంబు జయించి దివమును జొచ్చి యిప్పుడు మనకు వెఱపుఁగొలుపునంతవాఁ డయ్యె.

జయం — (ఆశ్చర్యముతో) ఏమి ? భువనరక్షణపరాయణుఁ డగు నారాయణునకు సుతుఁడు, విశ్వహితకారిణి యగుధారుణికిని నుదయించిన నందనుఁడో యితఁడు ? ఈతఁడు నింద్యకర్మములకు వెనుదీయనిరక్కసుఁ డెట్లయ్యెను ?

బృహ—కుమారా! ఆశ్చర్య మేల? చూడుము.

తే. గీ. నిఖిలజనులకుఁ జల్లనినీడ నిచ్చు
వృక్షశాఖలు రాపాడు వేళలందు
పొడము నగ్నికణము కాల్చునడవు లెల్ల
జన్మభూమితో నేమి యసాధువులకు. 4

మహేం—కుమారా! అది యట్టిదే. చూడుము.

తే. గీ. జలదములనుండి పిడుగులు జాఱునట్లు
మంచివారికి ఖలులు జనించుచుండ్రి
మంటిలో నుద్భవించెడు మణులట్లు
ఖలులకడుపున నుత్తముల్ గలుగుచుంద్రు. 5

జయం—ఆర్యా! మీరు సెలవిచ్చినదంతయు నిశ్చయము. దానవకులక్రమాగతం బగుకాఠిన్యమునకుఁ దోడు రణధైర్యంబునను నృపతిమాత్రప్రతాపంబునను వాఁడు క్రమంబునఁ దల్లిదండ్రులఁబోలి పుట్టెఁ గావున నతఁడు నిర్జరులకజేయుఁడని తోఁచుచున్నది; యుద్ధవార్త దెలుపుటకు సమరరంగంబునుండి యింతవఱకు మన భటుం డొక్కఁడు రాకుండుటకుఁ గారణ మేమయి యుండును?

బృహ—అదిగో నెవ్వరో యిటు వచ్చుచున్నారు. (పోల్చిచూచి) కుబేరపరిజనుఁ డగుమాణిభద్రుఁడు.

మహేం—ఈతఁ డేమివార్త చెప్పనోకద! ముఖవైఖరి కీడును సూచించెడును.

[అప్పుడు మాణిభద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మాణి—(తనలో) కటకటా! నేను మిక్కిలి మందభాగ్యుఁడను. ఈశ్రవణకఠోర మగువార్త మహేంద్రునకు నే నెట్లు విన్నవింతును? అయినను స్వామి యగు కుబేరుని నియోగము నడుపక తప్పదు కదా!

చ. అనుపమధర్మమార్గపరులైన సుపర్వులు పాఱుచుండ దు
ర్జనులు కృపావిహీనులును రక్కసు లాజి జయంబు గాంచుటల్
గనుఁగొన ధర్మమే జయముగాంచెడు నంట యబద్ధ మంచునున్
ఘనభుజసారమే విజయకారణ మంచును నేఁ దలంచెదన్. 6

(ప్రకాశముగా) రక్షింపుము. రక్షింపుము. త్రిలోకాధినాథా! (అని పాదములమీఁదఁ బడుచున్నాఁడు.)

మహేం—(సంభ్రమముతో) ఓయీ! ఏమి మూడినది? దేవసేనల పరాజయ మెఱిఁగింప వచ్చితివా?

బృహ—నాకలోకము మ్రిక్కిడిరక్కసులపా లయినదా?

జయం—దేవకాంతల యదృష్టములు విపరీతములై యయ్యెనా?

మాణి—(లేచి) దేవా! మందభాగ్యుఁడ నైన నేను దేవరకు దేవసేనల విజయ మంగళవార్తలు దెలుప నోఁచుకొననైతిని.

మహేం—ఆదేవాసురసమరము మన కశుభపరిణామ మెట్లయ్యెనో సంగ్రహముగా మా కెఱింగింపుము. కాలోచితముగ వలయు ప్రతిక్రియ యొనర్చుకొందము.

మాణి—(అంజలి పట్టి) దేవరవా రవధరింతురుగాక! ఆవిధమున ముర, నికుంభ, పంచజన, హయగ్రీవ సమధిష్ఠితంబు లయి దైత్యదానవానీకంబులు లోకంబులు మ్రింగు లాగున నార్చుచుఁ జేర్చి నిల్చిన, యమ, యాదఃపాల, దహన, ధనద, పవన, పశుపతి ప్రముఖు లగుదిక్పాలకులు వేలుపుమూఁకలం గూర్చుకొని యరదంబులు, ద్విరదంబులు, బాణంబులు, తూణంబులు, హయంబులు, భటనిచయంబులు, నాయత్తంబు గావించుకొని మొగ్గరంబులు పన్ని యెదుర్కొనుటయు నుభయబలంబులు నోహరిసాహరిఁ బెనఁగి సమరం బొనర్చె. అప్పుడు నిర్జరసైన్యారణ్యంబుపయిఁ గాఱుచిచ్చువచ్చిన దైత్యనాయకుఁడు పెచ్చుపెరిఁగి,

సీ. కఱకుఁగత్తులఁ బూని కౌబేరబలములఁ బెఱకుఁగట్టల నట్లు నఱికినాఁడు
యఱకాలఁ బెలరేఁగి యగ్నిదేవునిమూఁక సన్నచీమల నట్లు చమిరినాఁడు
గుదియ చేతనుఁ బూని కదిసి వారుణసేన నాలమందల నట్లు తోలినాఁడు
శరపరంపరలేసి జముబంట్లమేనులు చించి జల్లెడ లట్లు చేసినాఁడు
క్రొవ్వులులఁబోలు దైత్యులకొత్తలఁ జెడి
వేల్పు లలమేఁకలటుపాఱి విఱుఁగవలసె
దిక్కు లేనివార లోదివిజనాథ!
దిక్కుమాలినవార లై తిరుగవలసె. 7

మఱియు సేనలు పోయినపోకగాఁ దిరిగి చూడక చనుటయు,

తే. గీ. మన కృశానుని తేజంబు మంటఁ గలసె,
నాఁటి వరుణదేవునిశక్తి నీటఁ గలసె,
నెచటికో వాయుబలమెల్ల నెగిరిపోయెఁ,
జిక్కి నగ మయ్యె నీశానుఁ డుక్కు దక్కి. 8

మహేం — (విచారముతో) అన్నన్నా! ఎంతకష్టము! అవ్వల నేమయినది?

మాణి — అనంతరము సంగ్రామప్రసిద్ధు లగుసిద్ధులును, రిపుజనదుస్సాధ్యు లగు సాధ్యులును, పరాక్రమపరార్యతు లగుయక్షులును, ధనుర్విద్యాధరు లగువిద్యాధరులును, గంధర్వవ్రాతము లగుతక్కుంగల ఖేచరులును, నిశాచరులం దలపడిరి.

మహేం — దైవము వారి కయినం దోడుపడకపోయెను గా?

మహేం — దానవులకుం దోడుపడియె ననుండు. ఆతరువాత నేమి జరిగినది?

మాణి — ఏమి జరిగినది యని యడుగ నేల? ఈయశుభము తుదముట్టం జెప్పెద వినుండు.

తే. గీ. అసురసేన విజృంభించి యంతం దఱుమ
వేల్పుజోదులు వెన్నిచ్చి విఱిగి చనిరి
యొకండు పోయినదెసకు నింకొకండు పోక
తెగినహారంబులోని ముత్తియము లట్లు. 9

మహేం — సరే, ఇంక వినవలసిన దేమి యున్నది?

మా. గీ. జ్వలనదేవుం డోడె, జలధినాయకుం డోడె,
దండపాణి యోడె, ధనదుం డోడె,
పేరువ్రాం డెవండు కుటిలదైత్యులం గర్వ
మనుభవింపవలయు నంతెగాక. 10

మహేం — అయ్యో! మాణిభద్ర! ఇప్పుడు వాయునంగనచ్చెలు లగుదిక్పాలు రెం దున్నవారు?

మాణి — దేవా! ఎందున్నవారని తెలుపుదును? కొందఱు పలాయితు లగుదుర్దైత్యు దానవులు వారిం బట్టుకొని బంధించి శిబిరంబుల నుంచిరి; కొందఱు వాహనం బులు కోల్పోయి మఱికొందఱు పాదచారు లయియుం దల విరియంబోసికొని వెనుక ముందు చూడక పోవుచున్నవో తెలియంగక దానవులబారిం బడక తప్పించుకొన నాడనిం బాఱు చుండిరి. కొందఱు పలుకుపడలేక యెందేని నక్కి సుక్కి యున్నవారు.

మహేం — హా సఖులారా! దిక్పాలులార! మీకెట్టిగతి ప్రాప్తించెను? ఓయీ దండధరా! ఎన్నండును నీడవోని నీకాలదండమునకు నేం డింతపాటు వచ్చెనే! నిజ పాశకంపితకాలకంఠుం డగుదశకంఠుని బూరికిం గొనని నీ మగంటిమి తుచ్ఛం బగు దానవుని మ్రోల మొక్కవోయెనే? ఓయివరుణా! మృత్యుజాలసంకాశంబు లగునీపాశంబులు దనుజకంఠప్రదేశంబుల నిరర్థకంబు లయ్యెనే? అగ్నిదేవా! శాత్రవసేనా

తూలంబులం గాల్చు నీ కీలంబులు దనుజాలకపుంజ ప్రకరణజాలంబులయి తోఁచెనే? ఓయీ నైరృతా! 'వజ్రం వజ్రేణభిద్యతే' యన్నట్లు మాయాబలాభిశోభితు లగుదానవులను దానవాంశమునఁ బొడమిన నీవు నిర్జింతు వని కొంతయాశతో నుంటిమి. అదియు వమ్మయ్యె. మిత్రమా! కుబేరా! నిగ్రహానుగ్రహసమర్థుఁ డగుభగవానుఁడు కాలకంధరుఁడు నీకు సంగడికాఁడై నినుఁ గాచుచున్నను నీ కీపాటులు దప్పవయ్యెను.

ఆ. వె. నరకుఁ జెంతవాఁడు నారాయణుఁడు తోడు
మదనవైరి తోడు మన కటంచుఁ
జింత దక్కియుండఁ జెట్టి లింతలు పుట్టె
నుక్కుమేడఁ గాల్చె లక్కనీల. 11

జయం—అన్నా! మిక్కిలి యధైర్యము వడియెద వేల? ఆపత్సమయంబున ధీరు లనుసరింపఁదగినమార్గ మనుసరింపుఁడు

మాణి—మహేంద్రా! ఊరక యధైర్యమునకు లోను చేయుదువు? ఇంకను నావిధియింపవలసిన దించుక కలదు. నేను చెప్పునది సాంగముగా విని సముచితోపాయముగా నెయ్యది కర్తవ్యమో దాని నొనర్తురు గాక!

మహేం—అట్లయిన నీవు చెప్పవలసినదంతయుఁ జెప్పుము వినుచున్నాఁడను.

మాణి—పిమ్మట యక్షేశ్వరుఁడగు కుబేరుఁడు రణరంగమునుండి తొలఁగి తన హయముపైఁ గూరుచుండి పరుగిడుచు మార్గాయాసముచేత వగర్చుచు నెంతయుఁ గష్టమున నన్నుఁజేరి తమ కిట్లు సందేశ మంపె. "త్రిలోకాధినాథా!"

చ. నే నిటు లైతి; నాజి రజనీచరనాథుఁడై గెల్చె; వాయు, వై
శ్వానరముఖ్యులుం దొలఁగి పోఁజిరి, కాంచఁ గదయ్య నందనో
ద్యానము, నంగనాతతి, సుధాకలశంబును, పారిజాతసం
తానముఖామరద్రుమవితానమును, న్మన కామధేనువున్. 12

మహేం—మిత్రమా! కుబేర! ఆపత్సమయమునందును స్వామిహితమును మఱువని నీచరిత్రము శ్లాఘాపాత్రము. ఓయీ! మాణిభద్ర! అట్లయిన నిప్పుడు రాక్షసేంద్రుని యుద్యమ మేమి?

మాణి—దేవా! దురాత్ము లయినశాత్రవులు జయమొందినపుడు పరాజితు లయిన పగతుర నేమి సేయుదురో యదియే వాని యుద్యమము.

బృహ—అది యేమో తేటతెల్లముగా నెఱింగింపుము.

మాణి—దానవబలంబులు దేవబలంబులను మాఱుమూడి వెన్నంటి తఱుముచుండ మేఘగంభీరభీషణంబు లగుభాషణంబులతో రాక్షసరాజు తనబలంబుల కిట్లనియానతిచ్చె.

ఆ. వె. పూలతోఁట లనక పుణ్యభూము లనక
రాచనగరు లనక రచ్చ లనక
వేల్పుఁబ్రోలు సొచ్చి వీరదానవులార!
కొంకు జంకు లేక కొల్లఁగొనరొ. 13

బృహ——అట్లయిన మనము మనజాగరూకతనిఁక నుండవలయును.

మహేం——అమ్మా! ఎయ్యది యీయవసరమం దాచరణీయమో యెయ్యది యనాచరణీయమో నే నెఱుఁగఁజాలకున్నవాఁడ. మనసేన యున్న తెఱఁగును రాక్షసుల యున్న తెఱఁగును విన నామనమున సమరసన్నాహనోత్సాహంబు డిందుపడినది. త్రిదివంబు విడిచి పోవుదమన్న పరిజనంబులు పడునగచాట్లు దలంపునకు వచ్చి నన్నుఁ గాలు గదపనీయవు. దానవు నెదుర్కొందమన్న వానినోర్పు టరిది. కావున నిప్పుడు నే నేమార్గ మవలంబింపవలయునో మీరు నిర్ణయింపవలయును.

(తెరలో)

ఓహో! సిద్ధ, సాధ్య, విద్యాధర, గంధర్వ, యక్ష, కిన్నర, ఖేచరులారా! త్రిలోకాధినాథుఁ డగుమహేంద్రుఁ డెందున్నవాఁడు? ప్రాగ్జ్యోతిషాధినాథుఁ డగుదానవేశ్వరుఁ డాతని దర్శనము చేయవచ్చినాఁడు. కావున నాతఁ డున్నతా వెఱిఁగింపుఁడు.

బృహ——(ఆలకించి) కడమపని చేయుటకు రాక్షసాధముఁ డిదిగో నీదెసకే వచ్చినాఁడు.

మహేం——ఆచార్య! ఆచార్య! కర్తవ్యము? కర్తవ్యము?

జయం——అంతఃపురరక్షణ మవశ్యకర్తవ్యము.

బృహ——మహేంద్రా!

ఆ. వె. శౌర్యశక్తి దలఁపఁ జనక యుండుట మేలు
శత్రుధాటి దలఁపఁ జనుట మేలు
రెండు పోల్చిచూడ నొండెరక్కసునకు
సకల మిచ్చి చనుట చాల మేలు. 14

మహేం——అట్లయిన స్త్రీలగతి యేమి? తక్కుంగలవారలగతి యేమి?

సీ. కనఁబడ్డసతి నెల్లఁ గవయఁజూచెడునీచు గారవించునె వేల్పుఁ గన్నియలను?
మా పేరు వినినంత మండిపడెడుదాయి ముద్దుసేయునె నాదుపుత్రికలను?
స్వర్గమంతయుఁ బాడుసలుప నెంచెడుకూళ విడిచిపోవునె కల్పవృక్షములను?
మునియాగపశువుల ముచ్చిలించెడుపాపి యపహరింపఁడె వేల్పుటావు నకట!
కరుణ యెట్టిదో యెఱుఁగని కటికచెనఁటి
బ్రతుకనిచ్చునె యింక నైరావతమును?

ముజ్జగంబులవారి కింత మూఁడు ననుచు
నించుకేనియుఁ గలనేని నెఱుఁగనైతి 15

బృహ—వాఁ డెంతఘాతుకకర్ముఁ డయిన నొనర్చుటకు సంకోచింపఁడు. కావున నచ్చరలను దక్షుఁగల యియచ్చరాంగనలను మేరుపర్వతగుహలకుఁ దోడ్కొని పొమ్మని జయంతకుమారు సంప్రేష యుచితము. అమృతభాండమును గాపుగవియు వారలతోఁ బోవుగాక!

మహేం—అట్లయిన నింక జాగొనరించిన ప్రయోజన మేమి? వత్సా! జయంతా!

చ. త్రిదయుకు మున్న దానవకదంబము సేరకమున్న వేలుపుం
బడఁతులతోడ మీ జననిఁ భద్రముగాఁ గొనిపోఁ గదన్న కా
ఱడవులకైనఁ బర్వతగుహాంతరభూములకైనఁ జెచ్చెర
న్గడువఁగఁ గొంతకాల మిటఁ గ్రమ్మఱవత్తురుగాక యుంచుచున్. 16

శచీయుఁ బులోమముని గారి పుట్టియుఁ, జతుర్దశభువననాయకుని పట్టమహిషియు, ననూర్యంపశ్యయు నగు మీయంబతో నాలుబిడ్డలసంరక్షణము సేయఁజాలని వజ్రపాణి యిట్లు చెప్పె నని పలుకుము.

చ. మదమునఁ బొంటిసంపదలమాట దలంపకు, శోక మెచ్చు; నీ
కెక్కెనెలవుపంప కష్టములు గాపుర ముండునె యెల్లయప్పు; దే
ర్దినములు వచ్చు, వెండియును దివ్యలకో సఖి! యాశుభాలునే
శేను జిగిపూచుచెట్లు మరల న్మధుమాసమున న్నిగుర్పవే!

జయం—దేవా! అట్లయిన మీ రానతిచ్చినట్లు చేసెద. (అని పోవును.)

(తెరలో)

చ. తునిమి బగాఁగఁ గొండలను ద్రుంచినదోర్బలశాలి, యాయువా
ల్యమును వలకించినట్టిరసికాగ్రణి స్వర్గపురైకనాథుఁడున్
గను లొకవేయి దాల్చి జగత్త్రయము న్గనిపెట్టునేత, యు
య్యనిమిషనాథుఁ డేఁడి, పనుజాధిపుఁ డాతనిఁ జూడఁ గోరెడున్. 18

బృహ—అదిగో నడచుచున్న తమాలవృక్షములో, పుంజీభూతము లగుకాఱుచీఁకటులో, యన రాక్షసులు మన యున్నదెసకే వచ్చుచున్నారు. ఇదియును మేలే. ఇంతలో జయంతకుమారుఁడు కాంతాసంతానమును నిరపాయముగాఁ గొనిపోవచ్చును.

మహేం—ఆచార్య! నిపు డతనితో నెట్లదుకొని సంభాషింతము? సామవాక్యములతోఁ బట్టుపడిచిన సంధికి నంగీకరించునేమో?

బృహ—ఎంత వెఱ్ఱివాఁడవు! దురాత్ముఁడు శాంతవచనములఁ జక్కఁబడునే?

తే. గీ. అధముఁ డగువాని సామవాక్యముల యోగ్యు
లనునయింప నాతనియుల్క యినుమడించు
నెఱయఁ గ్రాగినచమురుపై నీళ్లుచల్లఁ
బొగయు మంటయుఁ బుస్సున నెగయునట్లు. 19

మహేం—అట్లయిన నతఁడు రాకమున్న యుద్ధోద్యమము నుపదేశింపుఁడు.

బృహ—అది యీవఱకే యుపదేశింపఁబడినది. అయినను మఱియొకమాట చెప్పెద. ఆదానవుఁ డీకొలువుకూటమునకు వచ్చినతోడనే నీవును నేనును మనవైరమును మనమనములనుండి మారువుగఁ దోలి యతని సబహుమానంబుగ నెదుర్కొని చింతామణీ భద్రపీఠంబున నాసీనుఁ గావించి నాకభువనంబును, నందనవనంబును, కల్పభూరుహంబును గనకాంబుజములు వాని కొసంగి మనము వేఁడుట కార్యము.

మహేం—మన మెచ్చట నుండవలసినవారము?

బృహ—మేరుగుహలచెంతనో, మానససరోవరముపొంతనో!

మహేం—మన కీదుఃఖమునుండి విమోచన మెప్పుడు?

బృహ—రాక్షసుని మరణసూచన మెప్పుడో యప్పుడు.

మహేం—అది సంభవించు టెట్లు?

బృహ—ఇట్లు. శ్రీనారాయణుఁ డగు నారాయణుఁడు దుష్టదానవనిగ్రహంబునకును, శిష్టమానవానుగ్రహంబునకును యాదవవంశమున నుదయించెనని పరమేష్ఠి సనత్కుమారునకుఁ జెప్పుచుండఁ దొల్లి యొక్కనాఁడు నేను వింటిని. మనమా దేవకీనందను నాశ్రయించి యాపత్సాగరము నీదుదము. అతనిచేతఁ గాని యితరునిచే నీలోకకంటకుఁడు పిల్కుమారఁడు. మేటిరాకాసులఁ బోకార్ప నతఁడు కంకణము గట్టియున్నవాఁడు. ఆనందనందనచరణారవిందములపాలఁ బడినవారు చెడినవారు లేరు.

మ. అగదంకారము లాజవంజవమహారోగప్రభావంతము
ల్జగదానందముల్ సురారియువతీ సౌభాగ్యలుంటాకము
ల్నిగమోర్వీజశిఖాప్రవాళములు కాళీయాహిదర్పంధముల్
భగవంతుం డగు దేవకీతనయు శుంభత్పాదపంకేజముల్. 20

కావున నాపుండరీకాక్షుకడకు వాణీభద్రుని నుచితసందేశముతోఁ బుత్తెంచుము. దాన మన వెంజిలి సమగ్రముగాఁ దీఱును.

మహేం—అవివేకాంధకారావృతయమునఁ దెన్నుఁ గానక తిరుగులాడుచున్న నామనస్సునకు మీవచోదీపికలచేఁ జక్కనిదారి పొడకట్టినది. అట్లొనర్చెద. అయ్యా! వాణీభద్ర! నీవు మాకు మూతన్నై యమరకార్యముం దీర్పవలయును. ఇది సకలభువనహితము.

మాణి—దేవా! ఆజ్ఞాపింపుము. సేవకున కిది మహాప్రసాదము.

మహేం—అట్లయిన నో మాణిభద్ర! జగద్భ్రీసంధాయకుఁ డగువాసుదేవుఁడు వాసము సేయు ద్వారకానగరమునకుఁ జని యదుకుల కమలాకరప్రభాకరుం డగు నా పుండరీకలోచను సందర్శించి దివౌకసుల యార్తి సమగ్రముగా విన్నవించి,

సీ. కాళీయఫణిఫణాగ్రములఁ దాండవమాడునడుగుఁదమ్ములకు జోహారు లనుము
అదితికశ్యపులకు నవతరించిననాఁడు మా కొనర్చినమేలు మఱవ మనుము
అమరసంతతి యిట్టు లగచాట్లఁ బడుచుండ నౌరులకైవడిఁ జూచు టొప్పదనుము
ఈ తెలంగునఁ జేయ లాఁతివారము మేము చాలకాలమునాఁటిసఖుల మనుము
ఆలుబిడ్డలదెసఁ జూచి యమరవిభుఁడు
వేయిఁగన్నులబాష్పము ల్విడిచె ననుము
అసురఁ గడతేర్చుపని తన కలఁతియనుము
దైవహితపుమాట సేయది తప్ప దనుము

మాణి—దేవా! అట్లంతయు విన్నవించెదను.

బృహ—దానవుఁడు వచ్చునంతకు నీ విటనుండే యాతనిపలుకులు విని దేవతలకుఁ గాని యవ్వల నరుగుము. అప్పుడు నిర్జరులయవస్థ యాతఁ డెంద్రునకు సమగ్రముగ నెఱిఁగింప నవకాశ ముండును

మాణి—హా! కష్టము. కష్టము. దానవసైన్యంబులు సమీపభూములకు రాన వచ్చినవి.

బృహ—మహేంద్రా!

ఉ. మనమున నించుకేని యనుమానము నొందకి దానవేశ్వరు
న్గని వినయంబుతో నెదురుగాఁ జని గద్దియఁ జేర్చు; లావు నా
యువపుడు నల్పుఁడై యొదిఁగియుండుట న్యాయతగాదె; గ్రీష్మమం
దున బలుతిప్పలుంబడునదుల్ కాలునఁ బూర్తిఁ జెందవే? 22

మఱియు నో సునాశీర!

తే. గీ. అధిక తేజస్సులకు నైన నప్పుడప్పు
డుచ్చనీచదశలు గల్గుచుండుఁ జూడ
జగము వెలయింపఁగల సూర్యచంద్రులకును
గ్రమత నుదయాస్తమయములు గల్గునట్లు. 23

మహేం—దేవగురువులయుపదేశము శిరసావహించినాఁడ. (అప్పుడు నరకాసురుఁడు, పంచజనుఁడు, వజ్రకంఠుఁడుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

నర — ఓయీ పంచజనుఁడా! బాహుబలంబున, బుద్ధివైభవమున మనకన్న నల్పుఁడగు మహేంద్రుని సింహాసనభ్రష్టునిఁ గావించి నాకలోకమునుండి పాఱఁదోలక మన వంశకర్తలగు నాదిరాక్షసు లూరకుండుటకుఁ గారణమేమి?

పంచ — దేవా! అసురోత్తము లూరకుండలేదు. దివిజసామ్రాజ్యవిక్రమక్రీడారంభులయిన మా పూర్వులు త్రిలోకవిజయంబు గాంచినప్పుడు కుటిలుఁడగు విష్ణుదేవుఁడో మతిలేని శంకరుఁడో యేవో రూపములెత్తి వారలఁ గడతేర్చుచుండువారు. ఆకారణంబున నితని కింతవిభవము జరుగుచున్నది. ఈపర్యాయము మీరన్నట్లు నిరాటంకముగా జరుగఁగలదు

నర — (నవ్వుచు) మన దానవవీరులు నిజముగా నా దామోదరునిచేత సయితము నిహతులయిరా? అట్లయిన వాని పరాక్రమ మెట్టిదో చూడవలసినదే.

వజ్ర — మహాప్రభూ! వారువచ్చిపిలిచినారు. మీముందర వారు దిగదుడుపునకైనను బనికిరారు.

బృహ — మహేంద్రా! అదిగో దానవుఁడు. వాని సెదురుకొందము రమ్ము.

మహే — దానవేంద్రా! నీకు స్వాగతము.

బృహ — దానవేశ్వరా! విజయ మగుఁగాక!

పంచ — నీవన్నను ననకున్నను విజయ మీవఱకే యయినది.

నర — (ఆశ్చర్యము నటించుచు నింద్రునితో) ఎవరు వీరు? నముచిగర్వనిర్వాపణధూర్వహులు, పాకపరితాపసంధానధురీణపంచాననులు, జలప్రాణానిలకాలభుజంగులు నగు సహాల్యాభుజంగులా? మహేంద్రా!

మ. అపరాధంబులు గన్గొ మావలన చండాంశుతేజోనిధీ
తపనోద్యద్దహనాయమానపటుదోర్దర్పప్రతాపాఖ్య ని
న్నిపు డీకీర్తినిఁ జూడవచ్చితిని నే నిన్నాళ్లు రాకుంటకు
న్గృపతోఁ డెన్ క్షమియింపు తమ్ముఁడఁ గదా యెంతైన దేవేశ్వరా! 21

అయ్యో! మఱచితిని. నేను మీకుఁ దమ్ముఁడ ననుట మిమ్ము నెంతవమానింపఁ దలఁచుటగదా!

వజ్ర — అజాగళస్తనములవలె నిరర్థకమయిన వజ్రాయుధము ధరించి యీ పరాక్రమహీనుని తమ్ముఁడని పలికించుకొన్న మీకవమానము మహాప్రభూ!

పంచ — ఓ మహేంద్రా! ఓ దేవగురూ! నేను పంచజనుఁడను; నరకమహారాజు బంటను.

బృహ — మేము మిమ్మెఱుఁగక పోలేదు.

మహేం——దానవేశ్వరా! ఉల్లసపుబలుకులతో నేమి ప్రయోజనము? శత్రు రాజులపై దండువెడలుట క్షత్రియధర్మ మగుటచే నీ విట్టు చేసితివి. ఇందు క్షమింప వలసిన దేమున్నది? జయము నొందితివని యెఱుంగుదును.

మాణి——(తనలో) ఈసమయమున నే నిచ్చట నుండరాదు. నాటునుండి కిరి పనులఁ గనిపెట్టెద (అని పోవును.)

నర——పురందరా! నామాటలను నీ వింత యుపేక్షించెదవేల? అట్లయిన నింక నుల్లసపుఁబలుకులతో నేమి? నావచ్చినపని చెప్పెద వినుము.

తే. గీ. ఎల్లభువనంబులకు నీవ యేలిక వఁట
బలము గలవాఁడ వఁట మానవంతుఁడ వఁట
కొండ రెక్కలఁ గొన్నింటిఁ గూల్చితి వఁట
యేది చూతము రణ మిప్డు యించుకంత.

బృహ——(తనలో) మా యసహాయత్వము నెఱిఁగి వీఁడు మమ్ము మాటిమాటికి రణమునకుం బిల్చుచున్నవాఁడు.

మహేం——దనుజేశ్వరా! రణమున కేమి? అదియొక భాగ్యము కాదు. చూడుము.

చ. కనుఁగొన దేవదానవులు కశ్యపుసంతతివారె కావున
న్దనుజవరేణ్య! యన్నలకుఁ దమ్ములకుం బగ జెల్లునయ్య? లోఁ
గినియక మీరు మే మెపుడు క్షీరము నీరముల ట్లుండిన
న్మనలను దేఱిచూడఁ దరమా యొకమాత్రపువాని కాజిలోన్.

నర——ఆహాహా! ఎంతకాలమునకు నేను మీకుఁ జుట్టము నయితిని?

పంచ——సోదరప్రేమ మహేంద్రునిశరీరమునుండి వెల్లివిరిసి పాఱుచున్నది.

వజ్ర——పిల్లుల కెలుకలును, దోడేళ్ళకు మేఁకలును నెంత దగ్గరచుట్టములో మాకు మీరును నంత దగ్గఱ చుట్టములే.

బృహ——ఓ దానవసార్వభౌమా! ఈమహేంద్రుఁడు వచియించినట్లు మన యుభయకులములు పొందుపొసఁగియుంట యుచితము. మీరు రాక రాక వచ్చినయతిథుల గుటచే మా కాదరణీయులరు. అందుచేఁ గూరుచుండి ప్రసంగింతము. నీ వామహేంద్రపీఠము నధిష్ఠింపుము.

మహేం——దానవేంద్రా! అట్లు చేయుము. మాకు మీ రతిథులుగదా!

నర——ఓహోహో!

ఉ. ఎన్నఁడు లేనిమూర్తి యిది యెప్పటినుండి జనించెనయ్య? నీ
కిన్నరకుండు దేవవిభుఁ డెక్కడుపీఠము నెక్కువాఁడె? మీ

రన్నను నే నోర్వఁగలనా యది యయ్యాది యొక్కఁడు తాఁ
గన్నులు వేయి దాల్పవలె గౌతమునింటను గోడి గావలెన్

వజ్ర—నిజము. నిజము. అంతమహిమ గలవాఁడే దాని వహిస్థింపవలెను. పాప మీమహేంద్రుఁడు కష్టపడి రేయి యనక పగలనక కోడియో పక్కియో యయి వేయిగన్నులు దెచ్చుకొన్నాఁడు. అంతవానికిక్క యెవరికున్నది?

బృహ—(తనలో) రాక్షసుల యెత్తిపొడుపుమాటలు భరింపశక్యముగాకున్నవి!

మహేం—(తనలో) ఇంతకన్న శూలములతోఁ బొడిచిన మేలు కటకటా. కాల మెంతలో మాఱినది.

బృహ—దానవనాయక! ఎన్నఁడో పొరపాటున నొనర్చిన లోపముల నెంచి యింతవానిని మీరధిక్షేపించుట మీవంటి వీరపురుషుల కుచితముగాదు.

నర—అట్లయిన మీకు హితముగుపనియే యొనర్చెదను. చిత్తగింపుఁడు. ఓయి మహేంద్రా! భూధరపక్షచ్ఛేదనకొండ!

మ. ధరణీరాజ్యము వీరభోజ్య మని పెద్ద ల్సెప్పఁగా వింద వి
గ్రరలోకేశ్వర! రెండుపక్కల కిట న్వైరిత్వ్యత్తురం బిమ్ము నీ
కరదండుం గులిశాయుధంబుఁగొని సంగ్రామంబు గావింతువా?
సురసామ్రాజ్యపదంబు నాకుఁ గరము న్ఙాంకించి యర్పింతువా? 29

పంచ—మహారాజా!

తే. గీ. కాలుదండంబు, ధనదునికలుకఁగత్తి,
నరుణపాశంబు, మనమీఁద వమ్ము లయ్యె!
వజ్ర మేటికి ధరింపవలయు వీఁడు?
కొండలను రాళ్ల మలఁచి చెక్కుటకె గాక!

వజ్ర—దేవా! మీరు చూచినతోడనే యెన్నఁడో వచ్చినట్లు నిశ్చేష్టులగు నీదేవరాజబృహస్పతులు యుద్ధము సేయుదురా? బలహీనులమీఁద నెగురు మన్నచో నీయనవంటివారు మఱియుండరు.

నర—మహేంద్రా! ఊరకయుండెదవేల? ప్రత్యుత్తరమిమ్ము

పంచ—హరియో హరుఁడో తమకుఁ దోడ్పడువఱకు నిరుత్తరులయి యుందురు కాఁబోలు?

వజ్ర—హరియా వచ్చుట? అతఁడు తనరక్షణముఁ జేసికొన్నఁ జాలు. వీరిని రక్షించినంతఫలము.

నర—అన్నట్లుమఱచితిని. ఓ దేవరాజా!

మ. హరి మీపాలిఁటి దైవతం బనుచు దైత్యధ్వంసి యంచు న్నుతిం
తురుగా మీరలు సర్వకాలమును జేతుల్మోడ్చి; వాఁ డేఁ డి? య
క్కరకు న్రాఁడవి యేమి? వచ్చి మిగుల న్గారుణ్య మేపార ని
ర్జరుల న్బ్రోవ డదేమి? పిమ్మట సమాశ్వాసింపఁ జూవచ్చునే? 30

మహేం—(తనలో) హరి నీవిధముగా నిందించు వీని కేమిగతి కలదో కదా?

బృహ—(తనలో) ఇట్టి వైపరీత్యములు కాలమాసన్నమైనవానియందుఁ గన్పట్టును.

వజ్ర—గురుశిష్యు లిద్దఱు జెల్లముకొట్టినరాళ్ళవలె నూరకుండెద రేల? మహారాజున కేదో యొక ప్రత్యుత్తర మిండు.

మహేం—ఆచార్యోత్తమా! ప్రత్యుత్తర మొసఁగుడు.

బృహ—దానవేంద్రా! వేయుమాట లేల? ప్రతాపానలపరిశోషితదిక్పాలకసేనాసముద్రులును వశీకృతనారాయణులును నగు మీతో సమర మొనర్ప మహేంద్రుఁ డెంతవాఁడు? అతఁడు సంధి యుచిత మని యూహించుచున్నాఁడు.

పంచ—దేవదానవుల వైరము సంధిచేసికొనుటకుఁ బాకము తప్పినది.

వజ్ర—ఇంద్రునకిప్పుడు భయజ్వరముచే నొక పెద్దసంధిరోగము ప్రవేశించినది.

నర—మహేంద్రా! అట్లయిన నానిశ్చయము విస్పష్టముగఁ జెప్పెద వినుము.

శా. పయిమలు వింటి నచ్చరలపాటలు చేర్చితి నీవు మేను ని
ర్మలశుభ్రపారిజాతకుసుమంబుల సెజ్జలమీఁద నాకభూ
ములు చిరకాల మేలితివి పూర్తిగఁ జెల్లెను వందు మీకు దై
త్యుల కిఁక వంతు వచ్చెఁ దగు దూరము పొందు తొలంగి వేల్పులా. 31

దేవత లెంతకాలము స్వర్గము పరిపాలించి రంతకాలము దానవులును పరిపాలించిగాని తొలఁగరు. మఱియు స్వర్గమునుండి యొక్కపూరిపుల్ల యయినఁ గొనక యెందయినఁ జని బ్రతుకుఁడు. దీనికి విరుద్ధముగాఁ బ్రవర్తింతురేని యీనరకుఁడు వేల్పులపై జాలి పొందువాఁడు కాఁడని మీర లెఱుఁగుదురు.

పంచ—దేవా! మీరు లెస్సగా సెలవిచ్చితిరి.

వజ్ర—ఈపాడుదేవతలు నేఁటికాలమునకు మాయునకు తగిలి పోవుచున్నారు.

మహేం—(విచారముతోఁ దనలో) రాజ్యలక్ష్మీ! నీవు చంచల వనుమాట నేఁడు నిశ్చయమయినది.

బృహ—(తనలో) అనుకొన్నదాని కేమియుఁ గొఱఁత కలుగలేదు.

మాణి—(తనలో) కటకటా! త్రిలోకాధీశ్వరున కెంత కష్టమువచ్చినది! ఇంక నే నిచట నిలువఁజాలను. నాపనిమీఁదఁ బోయెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

నర — ఓ యింద్రబృహస్పతులారా ! మీ యునికి నాకోపానలంబులకు ప్రజ్వలన హేతువు. కావున మీ రిటనుండి సత్వరము పొండు.

వజ్ర — చుట్టుపట్టు పొలిమేరలో నైన మీరు కనంబడుదురేని మీ గుండెలలో నిద్రపోయెదను జాగ్రత.

బృహ — మహేంద్రా! ఏల యాలస్యము ? పోవుదము రమ్ము.

మహేం — (తనలో)

సీ. చిరకాలమునుండి సురలకాణాచి యగు విబుధలోకంబును విడుచు టెట్లు ?
చింతామణిభద్రసింహాసనం బున్న యమరావతినిఁ బాసి యరుగు టెట్లు ?
మధువైరిచరణాబ్జమకరందరస మైన మందాకినినిఁ మఱచు టెట్లు ?
సిరికిఁ దోఁబుట్టువై క్షీరాబ్ధి నుదయించుపారిజాతముఁ బాసి బ్రతుకు టెట్లు ?
దినము నైరావతము నెక్కి తిరుగ కుండ
కాలినడకను నట్టిట్టు కదలు టెట్లు ?
నందనోద్యానవీథుల నడువకుండ
నిముసమైన నేఁ బెఱచోట నిలుచు టెట్లు ?

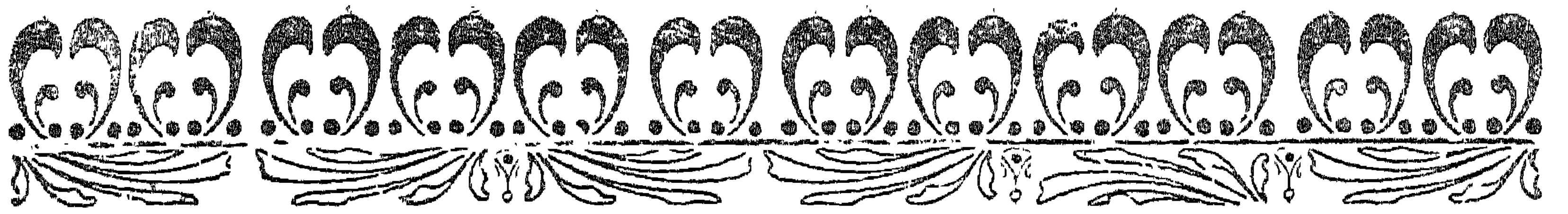
మహేంద్రబృహస్పతులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

వజ్ర — ఇప్పటికి నాకమునకు దరిద్రదశయంతయుఁ దొలఁగి శోభ కలుగు కాలము వచ్చినది. దేవా! మీరి చింతామణీభద్రసింహాసనమధిష్ఠించి దేదీప్యమానప్రభలతోఁ గొలువుదీర్చి మాకన్నులకు విందు సేయవలయును.

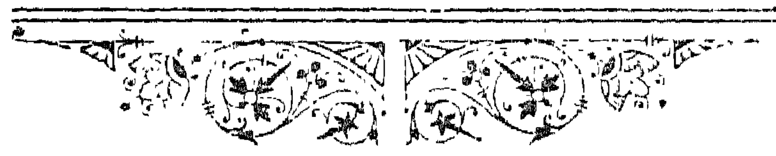
పంచ — దేవా ! ఇప్పు డీపీఠము నెక్కవలదు. భగవంతుఁడును దానవకుల క్షేమంకరుఁడును నగుశుక్రాచార్యుని యనుమతంబునఁ బుణ్యదినంబున సుముహూర్తంబున మీరు సురసామ్రాజ్యపట్టాభిషిక్తులగుట యుచితము.

నర — ఇది యవశ్య మాచరణీయము. ఇంతలో నాకలోకవైచిత్ర్యములఁ గనుఁ గొందము రండు. పట్టాభిషేకముకన్న ముందు మహేంద్రుని యుంపుడుకత్తె యగు ఊర్వశిని సందర్శించుటకై నామనంబు తత్తరపడుచున్నది. దానిచక్కదనము వర్ణనాతీతమని మున్ను నారదాదిమునులవలన వినుచుందును. కావున సత్వరము పోదము రండు.

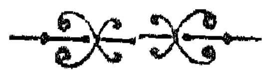
పంచ — చిత్తము. (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ప్రసన్నయాదవనాటకము.

ద్వితీయాంకము.

అప్పుడు మందపాయుఁడను రాక్షసుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

మందపాయుఁడు—(తనలో) ఛీ! ఛీ! ఈపాడుస్వర్గమున కేలవచ్చితిని ? ఈయమరావతీపట్టణమును జూచినది మొదలు నాకు 'పేరుగొప్ప యూరుదిబ్బ' యనుసామెత జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది. ఈనగరము సకలవస్తుసంపన్న మనియు సకలసంపదలకు స్థానమనియు మహావైభవసమేత మనియు పలుమాఱులు మహాత్ములు వేనోళ్ళఁబొగడు చుండ విని కాఁబోలు ననుకొని నామనోరథము లన్నియు సఫలంబులగునని పుట్టెఁడాశతో వచ్చి తునకు మోసపోతిని. మునులు మొదలుకొని యందఱు స్వర్గముపైఁగల యభిమానముచే దీని నంతగా వర్ణింతురే గాని దీనియం దేమున్నగొప్పయున్నది ? ఈమందాకినీనది యొక సముద్రముంబయియున్నది. కాని యిందు నాకుఁగావలసిన చేఁపలు, జెల్లలు, మత్తలు, పీతలు, రొయ్యలు లేనేలేవు. నోటికి రుచిగా వండించుకొని తిందమన్న నింత మాంసఖండమైన గాని యిక్కడ లభింపదు గదా! ఈనదికన్న మాయూరిచెఱువే నయము. ఈనదిలో బంగారపు దామరపువ్వు లున్నవఁట అవి యేమిచేయను ? యీపత్రలు తలలు మొగలపూవుల కొనుటకుఁ బనికివచ్చును. మూఁడుదినములనుండి నాకు మండకాయలపై ధ్యాసము పోయినది దారిద్ర్యదేవతకు నిలయమైన యీ వేల్పు కిటియందు తాటిచెట్టే లేదుగదా? అన్నమునిని నీళ్ళుత్రాగి యెఱుఁగనియీనిర్భాగ్యులగు దేవతలకు తాటిపండు తినునంతటి భాగ్యముకూడ లభించునా ? ఈపట్టణస్థులుఁ గూడ నిందు వసియించువేల్పులు నాగరకత యెట్టిదో యెఱుఁగని మోటపసరములని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. పోనీ. ఆవస్తువులు దొరకకపోయిన మానె నామనసున నున్న తక్కినకోరిక లైన నెఱవేఱినవా ? దేవేంద్రునిపైఁ గత్తిగట్టి వందమారులు నెదుట రాక్షసులందఱుఁ గావలసినంత యమృతము ద్రావి చిరకాలజీవులు గావచ్చు ననియు స్వర్గలోకమునం దప్సరసలు వేలవే లుందురు. గనుక నెవనికిఁ గావలసినదానిని వాఁ డపహరింపుమనఁ జెయిపట్టుకొని దీసికొని

పోయి సుఖింపవచ్చుననియు సేనానాయకులగు మురహయగ్రీవులు నొక్కి పలుకుటచే కొండంతయుత్సాహముతో నేను రంభను జేపట్టి తీసికొనిపోవచ్చునని యిందు వచ్చితిని. కాని యద్భుతభ్రాంతి సంభవించినది. గడుసు లంజ రంభ యేమైనదో యెవ్వరికిం దెలియదు; దానిజాడ దెలుపువాడు నా కెవ్వరయిన గనంబడిన బాగుండును. (అని యిట్టట్టు(జూచి) అదిగో మావజ్రకంఠుడేటువచ్చుచున్నాడు. వానినడిగి తెలిసికొనియెద.

[అప్పుడు వజ్రకంఠుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

వజ్రకంఠుడు—(తనలో) ఆహా! బళీ! ఈనరకమహారాజుగారు చిరకాలజీవులయి యుందురుగాక! ఈతనియధికార మాచంద్రార్కము నిలుచు గాక! ఈమహాత్మునివలననే గదా రావణకుంభకర్ణుల నాటను, తారకాసురబలిచక్రవర్తుల నాటను, లేనిగౌరవము మారాక్షసకులమునకు నేడు కలిగినది! కాని నరకమహారాజు మహేంద్రుని యింపునకుత్తేయు నూర్వశిని గూడుటకు మిగుల యత్నించుచు జంద్రోదయము కాగానే నన్నుం బనవద్దకు రమ్మని యానతిచ్చె. ఇంతలో మందబుద్ధియగుమందపాలునితో నింతకు మాటలాడి వినోదించెదను. వీఁ డెవరికొఱకో నిరీక్షించుచున్నాడు. (అని ప్రకాశముగా) ఓరీ! మందపాలా! నీ వెవరికొఱకు వెదకులాడుచున్నావు?

మంద—(సమీపముగా వచ్చి) ఓరీ! వజ్రకంఠా! నీ విప్పు డేం దలంచుచున్నావు? నీ కెక్కుడైన రంభ యగుపడలేదు గదా!

వజ్ర—ఆహా! నాకొకయానందము కనంబడినది. అది రంభయే యైయుండవచ్చును. అయిన నది యెట్లుండునో నీ వింతకు మానవాలు చెప్పినపక్షమున దానిజాడ నీకు దెలుపగలను?

మందపా—(సంతోషముతో) కనంబడినదా! వెనుక రెండుమూడుసార్లు దానిని నేను మారువమునందే చూచితిని. అప్పటినుండియు దానియాకృతి నామనమున నాటుకొనియే యున్నది. దాని కానవాలెఱిగించెదవినుము. అది చక్కని చుక్క. దాని శరీరకాంతి తాటిపేశమువలెం బచ్చగ నుండును. దానికలవెండ్రుకలు ముసిబొగ్గులలో జిడ్డిగింజలో యనుకొనవలయును. దానికొప్పు మొలకాకువలె. నల్లని యాపములోనుండి తీసినకడితవలె నల్లనై పెద్దదిగా నుండును. దానికడ యిసుకగరిటె కాడలాగున నుండును. కన్ను లాలిచిప్పలు. దానిపెదవి క్రొత్తావకాయ పేడువలె నెఱ్ఱనై యుండును. మొగమిత్తడిసిబ్బివలె గుండ్రముగ నుండును. అది పువ్వులపావడం గట్టి యుల్లిపొరవంటి యుత్తరీయము వల్లెవాటు వేసికొని తపుక్కుచు తారుచు సొక్కుచు సోలుచు నిక్కుచు నీల్గుచు వంగుచు పొంగుచు నాడుచు పాడుచు నడచినప్పుడు చుక్కలలోం జంద్రునిలాగు గజ్జెలగోడిగ లాగు రామచిలుకలాగు గోరింకలాగు కికిలిపిట్టలాగు నెమలిపెంటిలాగు

హాంసీలాగు తళతళలాడుచు మెలమెలలాడుచు జలజలలాడుచు చకచకలాడుచు పకపకలాడుచు నచ్చునగ బోగముదానివలె నుండును. వేయేల? అప్పుడు మానెఁడు జారిన మహామునుల కయిన మనసు కరుఁగక మానదు. నీకది యెక్కడఁ గనఁబడినది?

వజ్ర—నిన్నరాత్రి కలలోఁ గనఁబడినది.

మంద—(కోపముతో) నన్నెగతాళి చేయుదువా? నీపొట్ట పొడిచెవెయ్య! నీవెప్పుడు నిటువంటిబుద్ధులే. నీనోరు మాటలాడుచున్న నీనొసలు వెక్కిరించుచుండును. మొదటనుండియు నాకు క్రమమ్మనదే [illegible]. నేనా నీకు హాస్యమునకు దొరకినవాఁడను?

వజ్ర—తాతా! కోపగింపకు. ఈ ముసలితనమునఁ దొట్టి రెంకవ తల గలిగి మీసములు గడ్డము నరసినముసలియుండకొనుటకు నీకు రంభ గావలసివచ్చెనని యేమొ యని యెగతాళి చేసితిని. కాని నీ చెప్పిన రంభవిషయమయి నేనుకన్న స్వప్నము సత్యమైయున్నది. నీవు నిజముగఁ గోరినపక్షమున రంభను గలిసికొను నుపాయముఁ జెప్పెద వినుము.

మంద—నాతండ్రీ! నాయనా! చెప్పు చెప్పు. ఈయుపకారమునకు నే నింకొక జన్మమున నీయింటఁ గుక్కనై పుట్టి నీఋణముఁ దీర్చుకొనఁగలవాఁడను. నాకుఁ గొడుకు పుట్టినపక్షమున నీ పేరు పెట్టుకొనెదను.

వజ్ర—ఇదిగోఁ జెప్పెద వినుము. రంభ మొదలుగాగల యప్సరసలు మనుజులకు స్వప్నమునకు వచ్చినతోడనే పారిపోయెదరు. అయినను భయము లేదు. యుద్ధములో నడచేతలైనవా రందఱు రంభాసంభోగము గాంతురు. అందుచే నీవొకకత్తితోఁ బొడిచికొనుమని చెప్పుచున్నా. అప్పుడు నీకు రంభప్రాప్తి గలుగును.

మంద—అబ్బబ్బా! మరల హాస్యము నారంభించినావు; [illegible]. నాకుఁ గోపము వచ్చినయెడల నేను మంచివాఁడను గాను. కాఁబట్టి హాస్యమును మాని నే నడిగినదాని కుత్తరము చెప్పుము. రంభ లభించునా? దానికి నీ కేమయిన కొంచె ముపకారము చేయుదునా?

వజ్ర—ఔరా! సిద్దుగా! నీకడుపులో నెంతయుపాయ మున్నదిరా! మహారాజు గారు మోహించిన వయ్యారికయే నీవుఁ గావలయునుగా! సరే! జాగ్రత్తగా నుండుము. ఈమాట మహారాజుగారితోఁ జెప్పి, నీ ముక్కు చీరించి, చెవులు తెగఁగోయించి, గుర్రపు పీకించి, వెన్ను చీలించి, పెదవులు పగలఁగొట్టించి, బుర్రలు నాగదీయించి; కట్టెతో నెత్తిపగలఁగొట్టించి, మోకాళ్లు విరుగఁగొట్టించి, నాలుక కోయించి, తల గొరిగించి, గాడిదమీఁద నెక్కించి, ఊరేగించి కొఱతను వేయింపకపోయిన నాపేరు వజ్ర

కంటకుఁడు గాఁడు. మహారాజుగారి యంతర మేమి నీయంతర మేమి? తారతమ్య మెఱుఁగక మాటలాడెదవా?

మంద—(వజ్రకంఠుని కాళ్ళపైఁబడి) నాతండ్రీ! నన్ను రక్షింపుము. బుద్ధి చేరక నోటివట్టుప్రకూఁతలు కూసితిని. మఱియొకసారి నే నిట్లు ప్రేలుదునేని నన్ను నీచిత్తమువచ్చినశిక్ష చేయింపుము. కావలసినవాఁడవు గనుక యని నీ వన్న నిట్లంటిని గాని మది తప్పించుచో మరల నందునా?

వజ్ర—సరే! నిన్ను రక్షించితిని. ఇఁక ముం దిట్టిమాట లెన్నఁడు ననకుము. ఇఁక నేఁ బోవలయును నన్ను విడువుము.

మంద—(లేచి) నీదయచేత నిప్పటికి గండము గడచి బ్రతికి బయటఁబడితిని. నీ విప్పు డెక్కడికిఁ బోయెదవు?

వజ్ర—నరకమహారాజుగారు సూర్యశశిరహితావనమున కోర్వక యీరాత్రి వెన్నెలలోఁ బువ్వులపాన్పుపైఁ బవ్వళింతురు. ఊరడించుటకు ప్రియభృత్యుఁడ నయిన నే నాయనప్రక్క నుండవలయును. ఎన్నివర్తమానముల నంపిన నూర్వశి మహారాజువద్దకు రాలేదు. అందుచే నామెను దోడితెచ్చుటకు సేనాపతియైన నిశుంభుని మహారాజుగారు పంపినారు. ఎట్లయినఁ జంద్రోదయ మగునప్పటికి నే నక్కడ నుండవలయు.

మంద—అదిగో విబూదిపండో ముగ్గుబుట్టయో తగరపుపళ్లెమో యన్నట్లు చంద్రమండల ముదయించుచున్నది. నీ వింక సత్వరము పో. నామాట నచ్చట మైలు పెట్టకుసుమా! రంభ నీకగపడినప్పుడు నాతోఁ గొంచెము చెప్పు.

వజ్ర—వేయేండ్లు తలక్రిందుగఁ దపస్సు చేసిన రంభకు నీవంటి రసికుఁడు దొరకఁడు. ఆమెను నీవే వెదకికొనుము. నే వెదకఁజాలను.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్కంభము.

[అప్పుడు దేవేంద్రమందిరము ముందట నొకచంద్రకాంతవేదికమీఁద బువ్వులపాన్పుపైఁ గూర్చుండి నరకాసురుఁడు వజ్రకంఠునితోఁ గూడి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

నర—ఓరీ! వజ్రకంఠా!

చ. అజనుతి నష్టదిక్పతుల నాహవభూమి నటన్న సంతసం
బొదవ దొకింత; రాజ్యరమ నూనితి నంచు మనంబునందు స
మ్మద ముదయింప దించుకయు, మక్కువమై నొకసారి యూర్వశి
పదయుగము స్పృశింపఁ గలభాగ్యము నాకు లభింప కుండుటన్. 1

వజ్ర—దేవా! ఆకోరికయు మీకు చిరకాలంబునఁ దీఱఁగలదు. ఊర్వశిందోడి తెమ్మని మీరు మనసిశుంభుని బంపియున్నారు గదా! అతఁడామె నీపాటికి వెంట బెట్టుకొని వచ్చుచుండు నని నే నూహించెద.

నర—అహాహా! నా కంతభాగ్యము లభించునే? ఒకవేళ లభింపఁ దలఁచుకొన్నను దుస్సహ మయిన యీవిరహతాపము నన్నంతవఱకు బ్రతుకనిచ్చునని నాకుఁ దోఁచదు. ఈమదనునకుఁ దోడగుట కదిగో శీతమయూఖుఁ డుదయించినాఁడు.

తే. గీ. కలసి వేల్పులు భుజియించుకంచ మనఁగఁ
జంద్రబింబము వెలుఁగొందుఁ జదల నదిగో!
సురలు దినువేళఁ గంచముచుట్టుఁబడిన
మెతుకులట్టులు చుక్కలు మెఱయుచుండు. 2

వజ్ర—మహాప్రభూ! మీరు సరిగా వర్ణించినారు. ఆకంచములోఁ బెట్టిన పాఁతయుసిరికపచ్చడిముద్దవలెఁ జంద్రునిలో మచ్చఁ గనఁబడుచున్నది.

నర—ఓచెలకాఁడా!

తే. గీ. విరహతాపాతిశయమున వెచ్చ నూర్చి
వికలచిత్తులై యున్న కాముకులఁబట్టి
సూది బొడిచెడు వజ్రంపుటీఁటె లనఁగఁ
జంద్రకిరణము ల్వ్యాపించె జగతియందు. 3

మఱియు

శా. నీరేజప్రభవాండ మంతయును నిండెన్వెన్నెల, ల్మొత్తయః
పారావారతరంగమాలల కనుప్రాసంబులై, దివ్యత
స్వీరంగన్నవమందహాసములసన్ నెయ్యంబులై, సారక
ర్పూరక్షోదపరాగపుంజములకు న్బోరానివియ్యంబులై. 4

వజ్ర—ఈవెన్నెలకతమున బ్రహ్మాండ మంతయు సున్నపుగడవవలెఁ దెల్లనయి యున్నది.

నర—ఈచందమామకాఁకలకు, నాపువ్విలుకానిదాఁకలకు నాశరీర మింక నిలుచుట యరిది. ఈశశాంకునివి శాతశరములుగాని శీతకరములు కావు. సుధాంశుఁడని పేరొంది నిప్పులం జెరుగుచున్న యితఁడు పయోముఖవిషకుంభముసుమీ! అందుచేత నే

తే. గీ. వనజనాభుని కైనఁ బద్మజుని కైన
నగ్నిదేవుని కైన నయ్యముని కైన

చేఱి యొంటఁగని నే నిప్డు చెలువ వలసె
నీచమానవులను పంపునె న్నాళులకును నకట ! 5

వజ్ర—కామునిలోకము గలవానికి నినుఁబోలిన బిడ్డఁగనుచున్నట్టు మనసు కాముకుల నిచ్చఁ జ్ఞానిచెన్నల కినాకిరమంగ దోచుచున్నది కాంభోజ ! చిన్నట ఉగిసదున్న పోతువంటె నే నిన్నాళులలో పోయిగ నున్నాఁడను.

నర—ఓసీ ! నీకుబలె నా కీనాఁటిది సుఖప్రదముగ లేదు. నేను ప్రిదివముపై దండువిడిసి మందోదార్యనికర్యాలుపుల రణరంగమున నోడించినప్పుడు నాకు మునుపటి యమరులఁ బాఱవోలితినని మనమున. గర్వము నీవు యమరపక్షపాతము లగుచున్మధవాకు కుఁడు మొదలగువారు నాదెవారి మొయయ నన్నేఁచుచున్నవారు. మాడు—

సీ. మంద పవనములు మాటిమాటికి వీచి కనీ మనసుఁగఁ జొచ్చె గాలివేల్పు
చలివెలుంగులఁ బేరి పలుబల్లెములఁ గ్రుచ్చి సంహరింపఁగఁ జొచ్చెఁ జందమామ
కలువరేకుల పేరి కఱకుఁగత్తులఁ జీల్చి పగఁదీర్చుకొనఁ జొచ్చె బంగరయుఁడు
నవలతాంతేశులతో సంపన్నమ్మానించి యలయింపఁగాఁ జొచ్చె నామనిగ
అక్కటకట ! పిరియం దొక్కఁ దొక్కఁ డౌ
జగము లొక్కొక్క కడనుండి దేజాల నగఁగ
దుర్గమమున నీదృష్ట స్తబ్ధయంబు
చేర నొక్కటాపున రింకఁ జెప్ప నేల ? 6

వజ్ర—(తనలో) ఈతని యున్న దుర్వ్యశ్ఠిహెఁ గలమోహాయుతుఁడై సమస్తమును మఱచియున్నాఁడు. వీనిమనసును మఱలయొక విషయముమీఁదికి మరలించెదను. (ప్రకాశముగా) దేవా ! స్వర్గలోకము జయించినను మీరు విజయఫలము ననుభవింపకున్నారు. ఒక్కసారి యచ్చరలయాటలం జూచి, గంధర్వులపాటలు విని, మందారపుష్పదామముల మెడఁ దాల్చి, నందనోద్యానమున విహరించి, మేరుశిఖరతటముల నెక్కి, సురదీర్ఘికల జలక్రీడఁ గావించి, సుఖించి, యనురాగమున గన్నులార్చి, మా కన్నులకు విందొనరింతురు గాక యని ప్రార్థించుచున్నాఁడను. అమృతకలశము కామధేనువు చింతామణిరత్నము మనపాలఁబడునేమో యను నీసున నింద్రహతకుఁడు వానిని మనము రాకమున్నె తరలించుకొని పోయెను. ఉన్నవైనను మనసార ననుభవింపనలదే ?

నర—వజ్రకంఠా !

తే. గీ. నందనోద్యానవన మేల నాకు మేలు ?
కామునివి యేలు ? మణి యేలు ? కల్ప మేల ?

యప్సరస లేల? యింక నాకప్సరల మేల?
చెలియ యూర్వశి నను గృపసేయకున్న. 7

మఱియు నామనోనిశ్చయ మెట్టిదో వినుము.

సీ. ఈవెన్నెలలవేళ్ళ నిందుముఖితోడి సయ్యాటలేకాని యేయాట లొల్ల
నొప్పులకుప్పయై యొనరు నూర్వశీరమణి సంగీతమేకాని సంగీత మొల్ల
నసి తేనె మాటలయందు సొగసు గాడిపిసాళి వన్నెలేకాని యేవన్నె లొల్ల
నప్సరస తావ మందు నాకాంక్ష యాకాంత సేవలేకాని సేవ లొల్ల
నమరగణికా పులకముకూటములె కాని
కనకగిరికూటముల నొల్ల గడియనైనఁ
గోమలాంగి సిగ్గులు కొల్లగొనుటె కాని
యమరనగరంబు నేఁ గొల్లలాడ నొల్ల. 8

వజ్ర—సరే! మీనిశ్చయము తెలిసినది. మీకీవేశ్యాభోగములో త్తుకూఁతుపొత్తు మరగి పరిపంటమే మఱచియుందురు. ఈపని చూచి దురాత్ము లనునిర్దయులు పరిలు విజృంభింతురు. అంతట నెందరో యిండ్లు వేలుపుపలోఁ జేఁపవలె బయలుపడి మేము నశింతుము. ఊర్వశికన్న మిన్నలగు మనుష్యాంగనలు భూలోకంబున నెందఱు లేరు? దీనికిట్టి యింతదురవస్థ యేల?

నర—సఖీ! నాకవేశ్యలకు భూలోకవేశ్యలకుఁ గలతారతమ్య మెఱుఁగని యరసికుఁడ వగుటచే నీవిట్లెఱుఁగునఁ బోలఁజొచ్చితివి. ఆభేదము జెప్పెద వినుము.

వజ్ర—వద్దువద్దు చెప్పనక్కఱలేదు. నే నాభేద మిదివఱకే యెఱుఁగుదును. భూలోకవేశ్యాకాంతలకుంటె స్వర్గవారకాంతలకు విటులవెంబడుకలు కటకట కోటీకి వేఁడింమకొని తినుత్తుండక లుండకు నెత్తుపుపిల్ల జలగలట్లు మర్త్యవారాంగనలు విటుని ధనమెల్ల హరించి యిల్లు గుల్లఁజేసి తరిమివేయుదురు. సురవేశ్యలకు నాకృత్తిక లేదు. కాని మనుజలోకమునందలి పణ్యాంగనలకుఁ జావుండుటచే నెప్పటికయిన విఱుగడ యయిపోవును. ఈస్వర్గలోకపు బోగపుఁతులకుఁ జావు లేదు. పాపి చిరాయువన్నట్లు బ్రతుకుదురు. ఇదియే నే నెఱిఁగిన భేదము.

నర—సఖీ! నే నడిగినభేదము సౌందర్యవిషయమున; ఇట్లు విను—

ఆ. వె. ఎంతకాలమైన నెలజవ్వనమె నిల్చు
ముదిమి రాదు సడలు మోవికావి
నిమునకనుల బెళుకు నెమ్మొనితళుకును
నింతకంత పెచ్చు నచ్చరలకు. 9

వజ్ర— నాకంటికి కాఁడువాండ్రందఱు సొగసుగనే కనఁబడుచుందురు గావున చక్కదనమున నెక్కువతక్కువలు నిర్ణయింపఁజాలను. కాని వీపుటుకలంబట్టి వేల్పువెలయాండ్రకు మరణము లేకపోవుటయే గాక ముదిమియు లేదని తేలినది. పోనీ అందఱు కొంపలు దీయుచు ఱాళ్ళలాగున బ్రతుకనిమ్ము.

నర— వజ్రకంఠా! మననిశుంభుఁ డేలొకో కడు నాలస్యము చేయుచున్నాఁడు. ఊర్వశి వానికిఁ గనఁబడియుండదా? కనఁబడిన రానొల్లదా? ఆలస్యకారణ మేమో నీవు పోయి తెలిసికొనివచ్చెదవా?

వజ్ర— నాకింతకన్న నుద్యోగ మేమున్నది? అట్లే పోయెదను. ఓదైవమా! అందఱు నాదృష్టమును దక్కి నాకాళ్ళపైఁబడునట్లు నన్నొక స్వర్గలోకపు భోగముదా నిగఁ జేయక యీగాదిక్కుమాలినపుట్టుక యేల పుట్టించితివి? (అని కొంచెము నడచి) అమ్మయ్యా! నాయదృష్టము బాగున్నది. ఊర్వశిం దోడ్కొని యదిగో నిశుంభుఁ డిటకే వచ్చుచున్నాఁడు.

నర—(దిగ్గున లేచి) ఏది? ఏది? నాయావత్ప్రాణము?

వజ్ర—అదిగో! మన నిశుంభుని వెనుక నడుగులు లెక్కపెట్టుకొనుచు దలవంచుకొని పెళ్ళికూఁతురువలె నడచి వచ్చుచున్నది.

నర—వజ్రకంఠా! మహేంద్రుఁ డూర్వశి నిచ్చట విడిచిపోవుటచేఁ గామగవియు నమృతభాండము మొదలగు దివ్యవస్తువులను దివమునుండి తొలఁగించుకొనిపోయెనని నాకిపుడు విచారము లేదు.

క. నాపాలిసురభి యిదియే
నాపాలిఁటి పారిజాతనగ మియ్యదియే
నాపాలి యమృత మిదియే
నాపాలిఁటి రత్న మిదియె నానిధి యిదియే. 10

వజ్ర—వెఱ్ఱికి వేయివిధములు. అందులో నిది యొకటి.

నర—ఓరి మూర్ఖుఁడ! జగన్మోహన మగుదానియాకార మొక్కసారి కన్నుల కఱవుదీరఁ జూడుము. ఆహాహా! నాకన్ను లింతకాలమునకుఁ జరితార్థత నొందినవి.

సీ. లావణ్యమును గ్రిక్కిఱలన మోమును జూచి చూడనక్కఱలేదు సోమునింక
సిరికిఁ దానకమైన చెలువచూడ్కిఁ దలంచి తలపనక్కఱలేదు తమ్మిరేకు
మిఱుమిట్లు గొలుపు నెమ్మేనివన్నియ నెంచి యెంచనక్కఱలేదు మించుమాట
యుండిలేనట్టు లుండు నువిద నెన్నఁడు నెన్ని యెన్ననక్కఱలేదు మిన్నుతీవ

తేటతేనియబావియో తెరవవోవఁ
జెప్పఁజెప్పనక్కఱలేదు చిగురుఁబోఁడి
పొలఁతి జఘనమండలి పొంతఁబోయి పిదపఁ
బోవఁ బనిలేదు మిన్నేటి పులినములకు. 11

మఱియును,

ఆ. వె. ఇంతికన్ను లుండ నిందుమల్లికలకై
దూణ మేల? నేయుబాణ మేల?
కలికిప్రాపుఁ బడకె కాఁబోలు మదనుఁ డిట్లు
లోడము మఱచి తిరుగుచున్నవాఁడు. 12

[అప్పుడు నిశుంభుఁడను రాక్షసుఁడు, ఊర్వశితోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.]

ఊర్వ—(తనలో) రంభాదులగు నచ్చరల యదృష్టములు తిన్నఁగుటచే వారిని రాక్షసదృష్టిపథమునఁ బడకుండ నావలనం దాఁటిరి. మందభాగ్యురాల నగు నే నంతటి పుణ్యము చేసికొననైతిని. ఇంతవు విధివియోగము దుస్తరము. అప్సరస్త్రీనైన నేను? వేల్పువారి ప్రాపకము గాంచిన నేను? ఇమ్మము గుడువవలసిన కాలము వచ్చినప్పుడు తప్పునా? రాక్షసులే తమువలు. అందు నరకుఁ డధమాధముఁడు. వాని యమానుష చర్యలం జూచి మహాపాతకు లంపటముఁ దలఁకి వంచుకొనవలయును. కినిసెదుటనెకి రాఁక యుండ మరి యెన్నివిధములఁ బ్రయత్నించినను సాగదయ్యె. అయినను బడఁతుల బలి మిఁబట్టి మానభంగము సేయు నరకహతకుని బారినుంచి తప్పించుకొనుటకు దైవ మొక యిన నొక్కయుపాయము దోఁపింపఁడే? (తల వంచి నిలుచున్నది.)

నిశుం—(తనలో) స్వామి యది మనసుప్రియ మగునట్లు సేయువాఁడే విశ్వాసము గలసేవకుఁడు. యజమానుల హృత్సిఁ గ్రహింపక వారి చేసికొను చేసిన వానిరాగిని మేలు నిరాకరించుచున్నవార మని చెప్ప సేవకులు కేవలము కృతఘ్నులు వంచకులు నని నా యభిప్రాయము. మంచిదేకాని చెడ్డదేకాని రాజాజ్ఞ చెల్లించవలయును. అందుచేత నే యూర్వశివిరహతాపమున దురవస్థ మహారాజునకు నేను వాంఛితార్థసిద్ధిఁ జేసితిని. నా రాజభక్తికి నరకుండు శాశ్వతకాలముఁ గృతజ్ఞుఁడై యుండు. (రాజును సమీపించి ప్రకాశముగా) మహారాజా! జయము! జయము!

నర—మిత్రమా! నీవు గావించిన మహోపకారమునకుఁ గృతజ్ఞుఁడ నగు చున్నాఁడను.

నిశుం—దేవరవారికి నేను జేయవలసినపనియే జేసితిఁ గావున స్తోత్రమునకనర్హుఁడ.

వజ్ర—ఈనిశుంభునకు దైవాధ్యక్షపదవియందున్న నేర్పెక్కువో! మహారాజునకు ముండగత్తెలను వార్చుటలో నెక్కువనైపుణ్యమున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. వారి కింక మీఁద నిట్టియుద్యోగములో నుండుటయే మంచిది.

నిశుం—ఓరిమూర్ఖుఁడా! వ్రకంఠా! నెంగము నాకు త్రిలోకనాథుని నక్కవలె రాజాశ్రయమున నీవు నిర్భయముగఁ జరించుచున్నాఁడవు. ఇప్పు డీమహారాజాజ్ఞ తోడ ముఁజూచితివే సుమా నీప్రాణంబులు నీశరీరములో నే నుండనీయ్యను.

నర—మిత్రమా! ఈయుద్యానవాటిక మొదటనుండియు నీ వతిఁగిన నేకదా?

నిశుం—దేవా! నావివాటలు నే సరవసేయుదు. అదిగో యూర్వశి వచ్చి జంత్రపు బొమ్మవలె నిలుచున్నది. దేవర యుద్యానవాపలోకనముల కుత్సాహంపడుటకు మన్నింపుఁడు.

నర—మిత్రమా!

తే. గీ. వేయుఁగన్నుల నవుఁబులు వేల్పుతేఁడు
తరుణిలావణ్యమును జూచి తనివిఁదీఱ
యూర్వశిఁ జూచు నేఁ దృష్టి నాఁపఁ గలనె?
కనులు రెండింటితో నొక్కగిడియుఁ మాట. 13

గౌతముశాపము మహేంద్రునకు నిజముగ నీవిషయమున వరమె యైనది. ఈసమయమున నేను సహస్రాక్షుఁడను గాకపోవుటయు నొకలోపము.

వజ్ర—అది యెంతభాగ్యము. ఏమునివరో మట్టిఁజాలునకో యిది యిచ్చినప్పుడు మన కంతటిభాగ్యముఁ గలుగఁజేయకపోయెను.

నిశుం—ఊర్వశీ! కొయ్యబొమ్మవలె నిలిచి యుండెదవేల? మహారాజునకు మ్రొక్కుము.

ఊర్వ—(తనలో) కటకటా! మహేంద్రునకు వేల్పుబంతులలోఁ బూజ సేయు చేతులతో నీదానవాధమునకు మ్రొక్కవలెనె. (ప్రకాశముగ) దానవేంద్రా! నమస్కారము.

నర—(తనలో) దీని నిప్పు డేమని కీర్తింతును? నామనసులోభావము తేట పడునట్లాశీర్వదింపవలెను, (ప్రకాశముగ) ఓత్రిభువనరత్నమా!

మ. త్రిజగన్మోహనవై, దివాభరణవై, దేవేంద్రుని కిష్టవై,
యజనిర్మాణమునకున్ బ్రియతరవై, యామన్మథు నిష్టయ
ధ్వజవై, కన్నులపంటవై, లలితవై, ప్రఖ్యాతవై, చాలన
క్కజమగా నీసౌభాగ్యం బలరఁ గళ్యాణి! యెల్లప్పుడున్. 14

వజ్ర—తథాస్తు.

ఊర్వశి—(తనలో) ఈదురాత్ముఁ డపూర్వమైన యాశీర్వచనముచేఁ దన నింద్యమగుభావమును వెల్లడిచేయుచున్నాఁడు. అయ్యో! నా కీతనయందు నేదియో కోపము మూఁడనున్నది.

నిశుం—ఈదీవన కామె యలిగి మీపై క్రూరచూపులఁ బ్రసరింపఁజేయుచున్నది.

నర—అట్లయిన నామెచూపులను నేను బ్రసన్నములుగఁ జేసికొనెద. ఓ లావణ్యరాశీ!

మ. చెలులై తేఁటులకు, సోగలై, వెడదలై చెంగల్వచుట్టంబులై,
జలజాతంబుల దేఁగనట్టి దొరలై, సౌభాగ్యపుందీవులై,
కలుము ల్జిమ్మెడు క్రొవ్వులై, కఱకులై, కందర్పవాల్తూపులై,
చెలువొప్పారెడు నీదు కన్నులకు నాశీర్వాద మబ్జాననా! 15

వజ్ర—తథాస్తు.

నిశుం—ఈపలుకులంబట్టి మీరు శతమన్యునికంటె నూఱుమడుంగు లెక్కుడు రసికులని యూర్వశి యిప్పుడయిన దెలిసికొనకపోదు.

వజ్ర—ఆయన నూఱురెట్లు రసికుఁడు. ఆయనబంటవు నీవేఁబదిరెట్లు రసికుఁడవు.

నిశుం—ఓరీ! తుంటా! నీపాడునోటికి బుద్ధిచెప్పుట కిది సమయము కాదు. (రాజుతో) దేవా! మురహయగ్రీవులు నారాక నిరీక్షించుచుందురు గావున శిబిరమునకుఁ బోవ నానతిండు. ఊర్వశీ! లేనిపోని బోగము టెక్కులు చేయక ప్రసన్నురాలవయి మహారాజు ననుగ్రహము సంపాదించుకొనుము.

నర—నీ మేలు నేను మఱచిపోను. నీ విఁక శిబిరమునకుఁ బొమ్ము.

నిశుం—చిత్తము. విరాళంబున కదియే కావలసినది. (అని నిష్క్రమించును.)

వజ్ర—(తనలో) ఇప్పుడు మారాజునకు శనిగ్రహము వదలినట్లే యున్నది.

ఊర్వ—దానవేశ్వరా! దేవరవారు నన్నుఁ బిలిపించినకారణ మేమో తెలియఁగోరుచున్నాను.

వజ్ర—తొందరపడకుము. స్వల్పకాలములో నే తెలిసికొనఁగలవు.

నర—ఓ సుందరీ!

ఉ. ఇన్నెలరాలతిన్నియల నెన్నఁడుపొన్నల మేను జేర్చి యూ
వెన్నెలసోల నే నిటుల వేఁగుచు వన్నెదొలంగి యుండుటల్
కన్నులఁజూచియు న్నిలువఁగాఁ గత మేమి వనంగనాడివై
నన్నుడుగం దలంచు టిది న్యాయమె కారణ మీవెఱుంగవే? 16

అయినను దత్కారణము నీవు నానోట నే వినఁదలఁచుచున్న దానవు గావున నేఁ జెప్పక పోవుట పాడికాదు. సహస్రాక్షుని గెలిచి యమరసామ్రాజ్యాధిపత్యమును నేను గైకొంటినిగాని నీవు లేనిచో నింద్రత్వము పరిపూర్ణము గాదు. స్వర్గరాజ్యలక్ష్మి నీతోఁ జిరకాలముఁ గలసి మెలసి యుండుటంజేసి తా నొంటిగ నాకడ నుండ నొల్లకున్నయది. కారణము తెలిసినదా ?

వజ్ర—దేవా ! దీనికి స్పష్టముగ విప్పిచెప్పినంగాని తెలియదు.

నర—అట్లయిన నిదిగో విస్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడను.

తే. గీ. ఇంచువిలుకాఁడు నన్నదియేమొ కాని
యేఁచుచున్నాఁడు నెనరొక యింతలేక
మరునితోఁ జెప్పి యాపీడ మాన్పఁ గదవె
మరుఁడు వినకున్న నీవైన మాన్పఁ దగవె ? 17

వజ్ర—ఈమాత్రపుఁ గార్యమునకు నీమె నింత వేఁడవలయునా ? నాకలోకవేశ్యలలో నూర్వశి పెద్దపిన్న తారతమ్యము లెఱింగిన యోగ్యురాలు. మఱియు నిది దాని చేతిలోనున్న పనియే గనుక నీమాట త్రోసివేయదు.

ఊర్వ—(తనలో) ఆహాహా ! ఆయజమానున కీసేవకుఁడు దగినవాఁడె. ఈరాక్షసాధముఁడు కామాయత్తుఁడయి యొడలు దెలియక యున్నవాఁడు వీనికి నే నిప్పుడేమి యుత్తరముఁ జెప్పుదును ? (అని యాలోచించుచున్నది.)

నర—(తనలో) ఇది నామాట కుత్తర మీయకున్న దేమి ? (ప్రకాశముగ)

మ. అనుమానించెద వేల సుందరీ ! యహల్యాజారుఁడ న్నేను గా
నని యో, కన్నులు వేయి లే వనియొ నా, కయ్యింద్రునం దున్న మే
ల్గొనము ల్నాకడఁ గానరా వనియొ, నీలోఁ జింత, నే నిట్టు లు
న్నను మీయింద్రునిపాటి సేయనఁటె ? కాంతా ! భ్రాంతి నీ కేటికే ?

ఊర్వ—దేవా ! ఎదుట లేనిమహేంద్రుని దెప్పుట తగవుకాదు. వారిగుణములు మీకు రావు; మీగొనములు వారికి రావు. వారంతవారు వారు, మీయంతవారు మీరు.

వజ్ర—సరే ! నాయంతవాఁడను నేను, నీయంతదానవు నీవు.

నర—ఓకళ్యాణీ ! నీ కిష్టములేదుగావున నింక మహేంద్రునిమాట నే నెత్తను. కాని నాప్రార్థన మంగీకరించి నాయంతిపురమునకు రమ్ము. నావలన నేభయంబును నీవు పడనక్కఱలేదు.

మ. పొలతీ ! కన్నులఁ గప్పుకొందుఁ బువులం బూజింతు నిన్నున్ స్మరం
బలరం బట్టపుదేవిఁ జేయుదును నీయాజ్ఞం దలం దాల్తు నే

ల్పుల కెల్లం దొరసాని వయ్యెదవు ముప్పొద్దు న్నినుం గొల్తురే వై
త్యులిఁక న్నీకనుసన్నలన్మెలఁగి చేతుల్మోడ్చి నీభృత్యులై. 19

మఱియు నింద్రునికడ నీవనుభవించినదానికంటె వేయిమడుఁగులు మహైశ్వర్యము ననుభవింపఁగలవు. అదియునుగాక,

తే. గీ. ఇంతకాల మింద్రుఁగూడి యెటిఁగితి గద
యతనినరసత్వ మతనియొ ప్పతని నేర్పు
చిగురుఁబోఁడి కొన్నాళ్లు చూచెదవు గాక
నాదురసికత నాసొగసు నాతెఱంగు. 20

ఊర్వ—దానవేంద్రా! దుర్నిరీక్ష్యతేజోరాసివై శ్రేయఃకాముఁడవైన నీనోట నుండి యిట్టిపలుకులు రానిచ్చుట కేవల మనుచితము.

వజ్ర—అబ్బో! ఇది శృంగారనీతులు చాల నేర్చినది.

నర—ఊర్వశీ! ఇది యేటినరసమే?

మ. వనితా ప్రాపకు లౌటకు న్సరసు లెవ్వారైన రా, వారి న
న్గొని లాలించుట యొప్పుగాని, విరసోక్తుల్పల్కి తచ్చిత్తరంజ
నము న్జేయకఁ జెంద నాడుదురె? వేశ్యల్గారె? మీ కింక చా
లును, మీసానెటికంబు లింతటివలే లోకుల్ నినున్ నవ్వరే? 21

వజ్ర—అయ్యా! ఇది సరసురాలు గానట్లు నటించుచున్నదిగాని సరసము లేక పోలేదు. ఇది యెన్నెన్నోకొంపలు గాల్చినకొఱవిగాని సామాన్యురాలు గాదు.

ఊర్వ—దేవా! మహారసికు లయిన దేవరచిత్తము రంజనము జేయఁగలపాటి రసికత నావద్ద లేదు.

నర—సుందరీ! ఇది నిశ్చయముగ గర్వోక్తి సుమా!

తే. గీ ఎంతరసికురాలవొగాక యింతి నీవు
ఎంతదానవు గాకున్న నింద్రుఁ డట్టి
ముజ్జగంబుల దొర కేలుమోడ్చి నీకు
దేవసంతతితోడ విధేయుఁ డగునె! 22

మఱియు,

తే. గీ. ఎల్లజగముల గెల్చె దేవేశ్వరుండు
అతని గెల్చితి నేను బాహాబలమున
నన్నుఁ గెలిచితి వీవు విన్నాణమునను
నిన్ను సామాన్యురా లననేర్తు నెట్లు? 23

వజ్ర—మహాప్రభూ! ఏలినవారు నిజము గ్రహించినారు.

ఊర్వ—రాక్షసేశ్వరా! చక్కఁదనమున నెఱజాణతనమున నన్నుఁ బూరికిం గైకొనని ప్రౌఢలు స్వర్గమర్త్యపాతాళములయందు మీకుఁ గావలసినంత యుండఁగ నెన్నఁడో యౌవనమంతయుఁ బోయిన ప్రాఁతదాను నన్నుఁ గోరనేల?

వజ్ర—ఈవగలాడి మిమ్మును బుట్టిలోఁ బెట్టుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నది. జాగ్రత్త.

నర—ఏమి! నీవు యౌవనము సెల్లిపోయిన ప్రాఁతదానవా?

తే. గీ. ప్రాఁతపడియును బంగారు వన్నె చెడునె?
ప్రాఁతచెట్టులు తియ్యనిపండ్ల నిడవె?
ప్రాఁతపయ్యును జాబిల్లి పస చెడియెనె?
ప్రాఁతక్రొత్త లేమిటికి సువస్తువులకు? 24

వజ్ర—ప్రాఁతమానులు చేవఁదేరునట్లు లీమె ప్రాఁత దౌటచే నెక్కుడుజాణ గానున్నది. మఱియు ప్రాఁతవస్తువులు పథ్యము లని చెప్పుదురు. కావున నీమెపొందు మీకుఁ బథ్యమే!

ఊర్వ—నాయందు మీకుఁ గలయనురాగాతిశయముచే మీకన్నుల కట్లు నేఁ గనఁబడుచున్నదానను.

నర—కాంతా! అట్లు గాదు.

తే. గీ. మెఱుపుఁదీఁగెకు వన్నెలు తఱుఁగు నేని
గలికి! నీ మేనినిగ్గులు కగ్గవచ్చు
బుట్టతేనియలోఁ దీపు పోవునేని
బోలఁతి? నీయందు రసికత పోవవచ్చు. 25

ఊర్వ—నరకమహారాజా! జన్మమునుబట్టి నే నొకపణ్యాంగన నైనను సకలజగజ్జనకుఁ డగుమహేంద్రునకు వలపుగత్తెనై యుండుటంజేసి నే నట్టియోగ్యతకుఁ దగి యుండకపోయినను నింద్రునియందలి గౌరవముననైన లోకమాతగాఁ బరిగణింపఁబడవలసినదానను.

నర—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ! నీవు లోకమాతవా?

తే. గీ. మగువ! నీయందు నింతింతమహిమ లుంట
యింతకాలమునుండి నే నెన్నఁ డెఱుఁగఁ
గ్రొత్తసంగతు ల్నేరిచికొంటి నహహా!
ప్రాఁతలంజె లిప్పుడు లోకమాత లైరి. 26

వజ్రి—ఓహోహో! ఇది లోకమాతయఁట! మాకందఱకుఁదల్లివని బైలుదేరను గాఁబోలు! అట్లయిన నీమె మాపాలిఁటి పెద్దమ్మయే.

ఊర్వ—అసురనాయకా! నేను లోకమాత ననుట నీకు హాస్యాస్పదముగ నున్నయది. అట్లయిన నిటు విను. 'పితృసమోజ్యేష్ఠః' యను శాస్త్రవచనమునుబట్టి మహేంద్రుఁడు నీ కగ్రసహోదరుఁ డగుటచే నే మీకు వదినెనైతిని. మోహ మెంత యున్నను వావియైన దలఁపవలదా ?

వజ్రి—ఇష్టము లేనప్పుడు కులటలు వావివరుసలు వెదకుదురు.

నర—ఓహో! ఇప్పుడు నీకు వావివరుసలు గావలసివచ్చినవా ? నీపూర్వచరిత్ర మించుక దలఁచుకొనుము. కాదు కాదు. నేనే జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెద వినుము.

చ. వెలఁతరో ? యేమి కావలయు నీ కలపాండవమధ్యముండు, నీ
గళమునఁ దాళిగట్టిన మగండగు నీకుఁ బురూరవుఁడు, నీ
చెలియగునట్టి మేనకకుఁ జేరువమట్టమె గాధిపట్టి; వా
వుల వెదకం దలంచెదవు భోగముభోటికి వావులేటికే ? 27

ఊర్వ—(తనలో) ఇతఁడు నాప్రాఁతతప్పు లన్నియుఁ బయలబెట్టుచున్నాఁడు ఇఁక నేమనంగఁ జెప్పుదును ?

వజ్ర—సూదికోఁటకు సోదికిఁబోవఁ బ్రాఁతలంకెలు బైటఁబడినవఁట! ఈకథయట్లున్నది.

ఊర్వ—రాజా! నే నెవ్వతెనైనను నీకుఁ బరకాంతనుగదా!

నర—పరకాంత—వెట్లగుదువు? వేశ్యవగుటచే నందఱకు సామాన్యకాంతవు.

తే. గీ. ఎవఁడు ధన మిచ్చు మీకు వాఁడె మగఁడందు
బ్రహ్మమాదులంతులఁ దీర్చి వ్రాసె ననుట
గమనుపోకడ లిఁక జాలుఁ గట్టిపెట్టు
సకియ! నీ యాట లిచ్చట సాగిరావు. 28

ఊర్వ—అనురాగము లేనియబలను బలిమిం బట్టఁజూచుట యధర్మముకాదా ?

నర—ఏమి—! మా కిప్పుడు ధర్మోపన్యాసములు సేయవచ్చితివా ?

చ. జిలిబిలితేనెపుక్కిలులను జెన్నగుతళ్కులు వాలుచూపులున్
జెలువపుఁగోపులున్ రకపుఁజిన్నెలు వన్నెలు పెన్వగ ల్నగల్
నిలుకడలేని హాసములు నింద్యపువేసములు న్ధరించి లో
కులఁ బడఁద్రోయు వేశ్య లిటఁ గ్రొత్తగ నేర్చిరె కొన్నిధర్మముల్. 29

మఱియు.

తే. గీ. దనుజులము మేము మాకేల ధర్మ మేల ?
వావి వరుసలు నెన్నెడువారు వేరు
వేశ్య లెవ్వరైన నినుఁ గోరి పిలుతు రేని
వారికడఁ జెప్పు నీనీతివర్తనములు. 30

వజ్రి—తొండదుదిరి యూసరవెల్లి యయినట్లు ప్రాఁతపులటలు పరమపతివ్రతలగుదురు గాఁబోలు !

ఊర్వ—(క్రోధముతో) ఓ రాక్షసరాజా ! మేము వేశ్యలమైనను పతివ్రతలమే సుమా !

నర—పతియున్నప్పుడే గదా పతివ్రతయగుట; పతియే లేని దానిమాటయేమి ?

ఊర్వ—దివస్పతియే నాపతి.

నర—ఈదివస్పతికట్లు నీవిదివఱ కెందఱికో పతివ్రతవైతివి. అట్లే నన్నుం బతిఁగఁ జేసికొని నాకునుం బతివ్రతవగుము.

వజ్రి—ఊర్వశీ! నీవెట్టిపతివ్రతవో యీయనయు నట్టి యేకపత్నీవ్రతస్థుఁడు. నీ వాయనను జేపట్టితివేని మీకనుకూలదాంపత్య మగును.

నర—మఱియును భుజబలంబున వేల్పులం గెలిచి నే నిప్పుడు దివస్పతి నైతిని. నీవు మాటనిలుకడ గలదానవై దివస్పతి నైన నన్నుం జేపట్టుము. నీవు నాకుఁ బ్రసన్నురాలవగుదువేని సకలలోకకళ్యాణంబగు కావేని నాకరాజ్యలక్ష్మిం గైకొన్నచందంబున నిన్నుం బలిమిఁ గైకొనవలసివచ్చు.

ఊర్వ—(తనలో) ఈదురాత్ముఁడు నామానభంగంబు చేయఁ గృతనిశ్చయుఁడై యున్నవాఁడు. మలినవస్త్రమును మాలిన్యముచేత నే శుద్ధిఁ జేయునట్లు దురాత్ములను కపటోపాయములచేత నిర్జించుట యుచితము !

వజ్రి—ఓవెఱ్ఱిదానా! ఊర్వశీ ! ఈమహారాజు మిక్కిలి మంచివాఁడు. చెడఁ గొట్టుకొనక యాయనప్రాపకము సంపాదించుకొని సుఖపడుము.

ఊర్వ—దేవా! ఈవఱకు నాపలికినపరుషోక్తులకు నన్ను క్షమియింపవలయు. నే నెప్పటికైన మీదాననే.

నర—(సంతోషముతో) ఓ భువనైకసుందరీ !

తే. గీ. నిన్ను క్షమియింప నేటికి నీపలుకులు
చాలఁ గఠినంబు లయ్యును జల్ల నగుచుఁ
బరమసుఖ మిచ్చె వడగండ్లపగిది నొప్పి
మదన సంతప్త మైన నామదికి నబల !

వజ్రి—వలపుగలవారు ప్రియురాండ్రు తాళ్ళ రువ్విన బువ్వుల రువ్వినట్లు సంతసింతురు.

ఊర్వ—బావగారూ! నిజముగా నామీఁద మీకు మనసునఁ బ్రేముగలదా?

నర—రమణీ! నన్ను నీ విట్లు వేర యడుగవలయునా? నీకన్న నాకుఁ బ్రేమాస్పద మగుపదార్థ మేది?

ఊర్వ—నేను నమ్మఁజాలను. మగవారి కెదుట నున్నదే పెండ్లికూఁతురు. పురుషులు కామాయత్తచిత్తులై కన్నుఁ జెఱతి చేతఁ దమయక్కఱఁ దీర్చుకొనుట కయి లేని ప్రేమముఁ జూపి యిచ్చకపుమాటలాడి దాసులుచేసి యంగనల వంచించి మరల మొగముఁ జూడరు. నిజముగ నాపై ననురాగము మీ కున్నయెడల నాకొఱ కొకమాఱయిన నింతకాలమునుండి స్వర్గమునకేల రారయిరి?

నర—సుందరి! నీవు పగవానియధీనమున నున్న పడఁతుకవు. మిండఱికమునకయి నావంటివాఁడు పగతునిపట్టణంబునకు వచ్చుట యనుచితముగదా!

తే. గీ. ఎంతకాలంబునుండియో యేను నిన్నుఁ
గాంచఁ దలఁచిన సమయంబు గలుగదయ్యె
విబుధలోకంబుపై దండువిడియు కతన
వాలుగంటి! నిన్గన నేఁడు వీలుగంటి. 32

వజ్రి—ఇప్పటికి మీరి కిద్దఱకు నోడంబడికలు జరిగినవి. ఇంక మేము ధన్యులమయితిమి.

ఊర్వ—బావగారూ! ఇది యొకవంక గాని నిజముగా మీకు నాపై ననుగ్రహమున్నయెడలఁ గాకిచేఁ వర్తమానమంపిన నేను ఱెక్కలు గట్టుకొని మీపాదములపై వ్రాలనా?

నర—సుందరీ! నాకంతయూహము తోఁచినదికాదు. నన్ను మన్నింపుము.

వజ్రి—ఆయూహముతో తోఁచినయెడల మీయిరువురసందునఁ దిరుగలేక నేఁ జచ్చిపోదును. ఇంతకు నాపుణ్యము బాగున్నది.

ఊర్వ—ఓరసికశిఖామణీ! నీమనసున నిజముగ నాపైఁ దలపు గలదో లేదోయని పరీక్షించుటకయి నే నెన్నియోవిధముల నిన్ను దూలనాడితిని. మెజ్జగంబుల గెలిచి మహావైభవముతోఁ గన్నులపండువుగ రాజ్యమేలుచున్న మీవంటిరసికశేఖరుని విడిచి రాజ్యభ్రష్టుఁడై నిలువ నీడలేక కొండల జరియించు మునిశాపోపహతుని మహేంద్రుని గొల్చి యుండుటకు నే నంత తెలివిమాలినదాననా? ఎవ్వరుండగినవారు లేకపో

పుటచే నున్నంతలో సరిపెట్టుకొనుట మంచిదని యింద్రునియందునుండి గౌరవముగఁ గాలము గడపుచుంటిని. ఇంక నేను సధనను. నీవే నాప్రాణమవు.

నర—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! నే నిప్పుడు నిజముగా నింద్రుఁడ నైతిని.

చ. నిజముఁగ నీదుపల్కు నను నీబిగికౌఁగిటఁ జేర్చుకొన్న యం
గజపరితాపము ల్తొలఁగుకాలము వచ్చెను నాకు నాఁడు ది
గ్విజయము సార్థకంబగునె కీర్తి వెలంగునె యింక నీముఖాం
బుజమును ముద్దులాడుటకుఁ బున్నెముఁ జేసితి నే? తలోదరీ! 33

వజ్రి—మీరే కాదు నేనును నాపితృపితలును పదునాల్గుతరములవఱకుఁ దరించితిమి.

నర—దేవి! నందనోద్యానమునకుం బోయి విహరింతము రమ్ము.

ఊర్వ—దేవా! నాకొక్కప్రతిన యున్నది. ఆప్రతిన చెల్లించి నన్నుం జేపట్ట వలయు.

నర—నీప్రతినఁ బాలించుటకయి నీసేవకుఁడు సిద్ధముగనున్నవాఁడు. ఆనతిమ్ము.

ఊర్వ—మీరు పాకశాసనుని గెల్చి మహేంద్రపదవి నాక్రమించుకొంటిరి. కాని బ్రాహ్మణులు మహర్షులు నేయుయజ్ఞంబులలో హవిర్భాగములు గైకొన్నప్పుడు కాని దేవేంద్రత్వము సార్థకము గాదు. అప్పుడు నే నిన్ను వరింతు. ఇప్పుడు బదరికా వనమున సత్రయాగము జరుగుచున్నదట. అక్కడకు మీరరిగి ఋషుల నొప్పించి హవిర్భాగముల భుజింపరండు

నర—(నవ్వుచు) ఇదియా నీప్రతిన! సరి, సరి. ఇది చెల్లించు టెంతసేపు. ఇంతకన్న మఱియేదియు లేదుగదా! అట్లు చేసినపిదప మఱియొకవంకఁ జెప్పవుగద!

ఊర్వ—మఱేవంకయుఁ జెప్పను. మాటఁ దప్పితి నేను మిమ్ము నంప్రకొన్నట్లే. ఇంక నాకు సెలవిండు. నేను బోయి మీరాకఁ నిరీక్షించుచుందును.

నర—దేవీ! అట్లేపొమ్ము నేను నీదానుఁడ నను మాట మనసులో నుంచుకొనుము.

ఊర్వ—(తనలో) ఇప్పటికిఁ బులినోటికండవలె నైటఁబడితిని. ఈబుద్ధిహీనుఁ డీగండము గడచి బ్రతికినప్పటిమాటగద! మీఁద దైవమున్నాఁడు. (అని నిష్క్రమించును.)

వజ్రి—(తనలో) ఈగడుసుబానిసకూఁతు రేదో వంక చెప్పి యీమందభాగ్యుని కన్నులలో దుమ్ముకొట్టిపోయినది. ఇఁక వీనికి నామె దక్కినప్పటిమాటకదా!

నర—వజ్రికంఠా! మురనిశుంభాదిసైన్యాధిపతులయొద్దకుఁ బోయి దానవసైన్యంబులు బదరికాశ్రమమునకుఁ బోవలయు గాన ప్రయాణసన్నాహము సేయుమని చెప్పుము.

వజ్ర—చిత్తము. (అని కొంచెము నడచి) దేవా! ఎందుకో ముకుందుఁడిటు నేతెంచు చున్నాఁడు. వాని మొగము సంతోషమును సూచించుచున్నది.

[అప్పుడు ముకుందుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

ముకు—దేవా! విజయమగుఁగాక!

నర—ముకుందా! మీస్వామిభక్తియు సాహసములును మాకువిజయకారణము లయ్యెను.

ముకు—దేవా! నే నిప్పుడు కావించినమహాసాహసమును మీకు విన్నవింప వచ్చితిని.

వజ్ర—ఈమహాసాహస మేదో వినఁదగినదే.

నర—నీసాహసమును వినిపించి మాచెవులకు విందు సేయుము.

ముకు—దేవా! చిత్తగింపుము.

ఆ. వె. అమరమాత యైనయదితిదేవిని జేరి
యా మెకుండలముల నపహరించి
తెచ్చినాఁడ నిపుడు దేవరవారికి
నర్పణంబు సేయు నధికభక్తి. 34

ఇదిగో రత్నకుండలములు (అని యిచ్చుచున్నాఁడు.)

నర—నీసాహసము సంస్తవనీయ మయినది. నీ చేసిన విన్కి నిర్జరాంగనలకు నిరతి నిర్భీకర మగుఁగాక! ఈకుండలము లూర్వశికి సమర్పించెదను.

వజ్ర—ఆఱునెలలు సాముచేసి మూలనున్న ముసలిముండను గొట్టినట్లు ముదిమిచేఁ గదలలేక భయముచే సగము చచ్చి యొకమూల నొదిగియున్న వెఱ్ఱిమొఱ్ఱిదాని గెలిచివచ్చితివా? నీవంటి స్వార్థపరుఁడు దేవరాక్షసులలో నెన్నటను లేఁడు.

ముకు—ఓరి వాచాటా! నీవు రాజుగారి విదూషకుఁడ వగుటచే నిప్పుడు బ్రతికి పోతివి.

నర—ముకుందా! మనవజ్రకంతునిమాటలు పాటింపనక్కఱలేదు. యాగహవిర్భాగములు గ్రహింపకున్న నాకింద్రత్వము సిద్ధింపదు కావున సేనాసమేతులరై మీరిప్పుడు బదరికాశ్రమమునకుం బోయి యచ్చటి తాపసుల నడిగి నయమున భయమున వారి నొప్పించి హవ్యంబులం గొనవలయు. సేనలకుఁ బ్రయాణముఁ జాటఁబంపుము.

ముకు—(సందేహముతో) మహాత్ములు మనకు హవిర్భాగముల నిచ్చుటకు సమ్మతింతురో లేదో.

వజ్ర—నే నపశకునపక్షివంటివాఁడ నని మీ రనుకొన్నను సరేగాని సమ్మతింపని మాట నిజము.

నర—(కోపముతో) ఏమేమీ? చతుర్దశభువనైకవీరుఁడును తృణీకృతపురందరాదిదిక్పాలకుఁడును విజయలక్ష్మీకరుణాపాంగవిలోకనప్రవర్తితమహావిభవుండును నగు నరకదానవేంద్రునిమాట వారు నిరాకరింతురా?

ఉ. దక్కునె యింక ప్రాణములు తాపసవర్యుల కెల్ల, మానవు
లక్కునె నేలవేల్పులను దైవతకోటికి, యాగభాగముల్
గ్రక్కున నిల్పినన్నరియె కావర మొంది యొసంగ కుండినన్
వ్రక్కలు చేసెదన్ దలలు భస్మముఁ జేసెద నాశ్రమంబులన్ 35

మఱియు నప్పటి మునులు మనపలుకులుఁ ద్రోసిపుచ్చిన వారితో నిట్లనుము.

మహాస్రగ్ధర. సవనంబు ల్సాగవింక న్జపములు తపముల్ స్నానముల్ సెల్ల వింకన్
భువనంబు ల్నిల్వ వింక న్బ్రదలు టరిది గో భూసురవ్రాత మింకన్
దివిజాల్ మర్త్యుల్ భుజంగుల్ స్థిరమతులయి వర్ధిల్లఁగాఁ జాల రింకన్
రవియు న్జంద్రుండుఁ జుక్కల్గ్రహములు గతి వక్రత్వమున్ గాంతు రింకన్.

వజ్ర—మాకింక చేతినిండ పనిగలిగినది.

మురు—చిత్రము. అప్పటికిని మహర్షులు మీయాన తిరస్కరించిన మాయిచ్చ వచ్చిన తెఱంగున మేము సేయవచ్చునా?

నర—ఆహా త్రికరణశుద్ధిగా.

తే. గీ. చెలఁగి యిచ్చ వచ్చినరీతిఁ జేయవచ్చు
నచటి కెవఁడు వచ్చునో చూతు నడ్డగింపఁ
బవరమున మగంటిమిఁ జూపి పస యడంతు
నబ్జభవు డైన నాతని యబ్బ యైన. 37

సైన్యంబులఁ దోడ్కొని మీరందఱు బదరికాశ్రమమునకుఁ బొండు. నేను ప్రాగ్జ్యోతిషంబున కరిగి యచట నుండి కావలయునన్న బదరికావనంబునకువచ్చువాఁడ హయగ్రీవుఁడింద్రలోకమును నాకుఁ బ్రతినిధియయి యేలుగాక! మన మింకఁ బోవుదము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

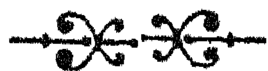

శ్రీ

ప్రసన్నయాదవ నాటకము.

———:)o(:———

తృతీయాంకము.

ప్రదేశము—ద్వారకానగరము.

(అప్పుడు మాణిభద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

మాణి—(తనలో) అహాహా! ఏమి యీనగరవైభవము! మహేంద్రుని యమరావతీపురమును ధనదుని యలకానగరమును నిరంతరమును గనుచున్న నాకన్నులకే యీనగర మింతసొగసుగనుండఁ దక్కినవారిమాట చెప్పనేల? మహేంద్రుఁడు వాసుదేవునకు వానికి జ్యేష్ఠుఁడయినను వైభవమున నిశ్చయముగఁ గనిష్ఠుఁడే యని చెప్పవచ్చును.

మ. ఇది వైకుంఠము గాక కేవలపురంబే, యెంచ నీనాగరుల్
త్రిదశుల్గాక మనుష్యమాత్రులె, ధరిత్రీభారము న్బాపఁగా
నుదయం బందినచక్రి గాక నరుఁడే యూహింప నీకృష్ణుఁడీ
యదువంశంబు పవిత్రమయ్యెఁ గద యీయజ్ఞాత్ముజన్మంబునన్, 1

మఱియు నీపౌరులు చేసికొన్న పుణ్యమెట్టిదో గదా!

మ. అరవిందాసనుఁడు న్మహేశ్వరుఁడు దివ్యాబ్దంబు లెన్నేని సు
స్థిరభక్తిన్దప మాచరించియును వీక్షింపంగ లేరేని నా
సరసీజాక్షునిఁ గన్నులారఁ గని తత్సాన్నిధ్యము న్గాంచి వి
స్తృత సేవింతురు మాటలాడుదురు బంధుత్వంబు గావింత్రహో! 2

ఇదిగో జగత్కల్యాణకరుఁడగు వాసుదేవుని ప్రాసాదరాజము. వారి రెయిందున్నవాఁడో యావృద్ధకంచుకి నడిగి తెలిసికొనియెద. (ప్రకాశముగా) ఓయీ భద్రముఖుఁడా! యదుకుంజరుని సందర్శించుట కిది సమయమా? ఏమనుచున్నాఁడవు "నీరాకఁ దెలియ మెఱింగింతువేని నేఁబోయి నీరాక దేవకీనందను కెఱిఁగించి ముదల యయ్యేనేని నిన్ను లోనికిఁ దోడ్కొని పోయెద" ననియా? సరిసరి. ఇదిగో నన్నెఱిఁగించుకొనియెద

వినుము. నేను హరిదర్శనలాలసుఁడనై వచ్చిన మహేంద్రదూతను; కుబేర సేవకుఁడను మాణిభద్రుఁడను. స్వామికి నారాక నెఱిఁగించి వేగము రమ్ము. (తనలో) ఔరా! ప్రభువులగృహద్వారములు సేవకులయనుగ్రహము లేనిచో దుర్గమములుకదా! మహేంద్రదూతనగు నాప్రవేశమే యింత కష్టసాధ్యమయినప్పుడు సామాన్యులయవస్థఁ జెప్పవలయునా?

ఆ. వె. పండ్లచెట్లమొదట ముండ్లకంపలు వోలె
గొప్పవారియిండ్ల గుమ్మములకడ
ముష్కబంట్లు నిలిచి మొఱవెట్టుకొనువారి
దరికిఁ జేరనీక తఱుముచుండ్రు. 3

అదిగో వృద్ధకంచుకి యిటునే వచ్చుచున్నాఁడు. వాసుదేవుఁడు నారాక విని నాప్రవేశంబు నడుపుమనియెఁ గావలయు.

(అప్పుడు దేవలుఁ డనువృద్ధకంచుకి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

దేవ—(తనలో) చిన్ననాటనుండివలక్షణములు వెన్క్రాలు వార్ధకమున నాయందుఁ గానఁబడుచున్నవి. ఎట్లనిన—

తే. గీ. పాటవము గనఁబడదు మైఁ; బండ్లు లేవు
నోట చొంగలు గారెడు నుడి తడబడు
మదికి నిల్కడ లే దెచ్చు మంకుతనము
ముదిమి రెండవబాల్యమన్నదము నిజము. 4

ఇట్లు వయోభారముచేత మేను గృంగుటంజేసి నందనందనుండు నాయందుఁ బరమదయాళువై యవ్యవస్థితములగు నాపలుకులకు నానందంబు నందుచు శ్రమకరములుగాని పనుల నియోగించుచుఁ బ్రద్యుమ్నాదికుమారులవలె నన్నాదరించుచున్నవాఁడు.

మణి—అయ్యా! వాసుదేవునకు నాయాగమనం బెఱిఁగించితివా?

దేవ—(ఆమాట వినకయే తనలో) కాని యీవాసుదేవుని చేష్టలలోఁ గొన్ని నాకు బొత్తిగఁ గిట్టవు. లోకమునందలి సమస్తవ్యాపారములయందుఁ దాను బ్రవేశించి యందఱిభారముఁ దనపై వేసికొని నిద్రాహారములులేక నిరంతరముఁ గష్టపడుచుండును. ఇది నాకసమ్మతము. ఇదిగాక దేవతలమని దయ్యములమని జోగులమని రోగులమని కష్టసుఖము లెఱుఁగని మోటవాండ్రు కొందఱు తమసొమ్మంతయు నిచ్చుటదాఁచఁ బెట్టినట్లు వచ్చి యర్ధరాత్రిమనక యపవేళయనక బంధువులతోఁ గూర్చున్ననుసరే పండుకొన్నను సరే యాప్తబంధువులవలె వచ్చి పిలుచుకొనిపోవుచుందురు. దానికేమి వాండ్రెందు మొండివాండ్రో వాండ్రికంతసిగ్గులేదో భార్యలతో ముచ్చటించుచున్నవాఁడని చెప్పి

నను వదలి పెట్టరు. ఆకక్కుఱితీరుచుండకొ మనుసులు వచ్చినట్టుగానే యింతఁడును వానిని బిలుచుకొనిరా పిలుచుకొనిరా యని నన్నుఁ బలుకుచుండెను. కానికాలము లిట్లు వచ్చి యున్నవి గనుక నా కెంత బలవంతుఁడయినను నేనేల కాలుకచ్చునో, యన్నప్రకారము చెప్పినట్లు రాదుగదా యని యేజాలికిం బోవలదని నిలుకడఁ జెప్పినట్లు పలుమాఱుం జెప్పితిని. అయినను నామాట వినువా రెవ్వరు? వారు పిలుచుటకు నేనును బోవుటకు సరిపోయినది. ఇదిగో నప్పుడే శనిలాగున మీఁ దెవఁడో వచ్చి కూర్చున్నాఁడు. వీనిం బిలిచికొని రమ్మని యాయన సెలవయినది.

మాణి—(బిగ్గరగా) అయ్యా! నీవే దెవ్వరో నే నెఱుఁగ. నామాట నక్కర మెసఁగ నేమి? భగవంతుఁడు నాయెడఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెనా?

దేవ—(కోపముతో) నాపేరు దేవలుఁడు. వాకుఁ జెవుడు లేదు. నీ వంటి గొంతుఁ జించుకొన నక్కఱలేదు.

మాణి—అయ్యా! కోపించెద వేల? నీయెడ నే నపరాధినైన క్షమింపుఁడు.

దేవ—అపరాధ మేమియు లేదు. అధిక ప్రసంగ మేల? వాసుదేవుఁడు సత్యభామాసమేతుఁడయి నీరాక కెదురుచూచుచున్నవాఁడు. నావెంట రమ్ము.

మాణి—అహాహా! ఇది మంచిసమయమే; పోదము.

తే. గీ. సతులఁ గలసియున్నప్పుడే సత్పురుషులు
మదిఁ బ్రసన్నులై వరదు లయ్యెదరు నూనె
మెఱుపుతోఁ గూడుకొనియున్న మేఘమాల
కురియకుండునె చల్లఁగఁ గుంభవృష్టి. 5

దేవ—నీకు సమయము కానిదెప్పుడు? పోవుదము పద.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రవేశకము.

[అంతట శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామయుఁ బీఠములపైఁ గూర్చున్నవారై ప్రవేశించుచున్నారు.]

కృష్ణ—దేవీ! మహేంద్రుఁడు మాణిభద్రుని నాకడ కనుపుటకుఁ గారణ మేమై యుండు?

తే. గీ. అమరలోకంబుమీఁద నేయసురుఁడైన
నేఁడు దండెత్తి యుండునా నీతి విడిచి

పరుఁ డెవఁడైన దేవేంద్రపదముఁ బడయఁ
దపము సేయుచు నుండు నా తగవు మాలి. 6

సత్య—దేవా! అమరరక్షణముఁ జేయుటకుఁ గంకణముఁ గట్టుకొని మీ రుండ నేవైనను మహేంద్రునకు భయములేదు. అదిగో! దేవలుఁడు మాణిభద్రుని వెంటఁ బెట్టుకొని వచ్చుచున్నాఁడు. కారణ మిప్పుడే తెలిసికొనఁగలము.

[అప్పుడు దేవలుఁడు, మాణిభద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు.]

దేవ—అయ్యా! మాణిభద్రా! అదిగో భగవంతుఁడు. ఇంక నీకొరవలు చెప్ప మొదలుపెట్టుము.

మాణి—మంచిది. (తనలో) ఇంద్రనీలమణి రోచులు హెచ్చఁజల్లు నీతనిమూర్తి యింద్రసౌందర్యమును వెల్లడించుచున్నది గదా!

మ. వగచే దైత్యులు, గాటమౌ వలపుచేఁ బాధోజప్రత్యేక్షణల్
వగచే నాస్తులు, జ్ఞానవైభవముచే బ్రహ్మర్షులే తేజమున్
దగ సేవించి ముముక్షు లయ్యెదరొ బంధంబు లెబ్బడంబాయ నా
భగవంతుం డగు దేవకీసుతుని నా భాగ్యంబునం గాంచితిన్. 7

దేవా! ఇతఁడే దేవదూత. నే నింక పోయి ద్వారముకడ నుండెద. (అని పోవును.)

మాణి—త్రివిక్రమున కభివాదనము సేయుచున్నాఁడను.

కృష్ణ—మహేంద్రదూతకు స్వాగతము.

సత్య—దివ్యపురుషదర్శనముచేఁ గృతార్థుల మైతిమి.

కృష్ణ—మాణిభద్రా! నిర్జరకోటి భద్రమా?

మాణి—ఉపేంద్రా!

తే. గీ. తెలిసి యడిగెద వనఁజాలఁ దెలిసియున్న
మరల నానోట వినఁగోర వెలుఁగనట్లు
తెలియ కడిగెద వనఁజాలఁ దెలియకున్నె
సర్వ మెఱిఁగిన నీ కీర్తి స్వల్పమాత్ర. 8

కృష్ణ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిది యిట్లనుచున్నాఁడవు. సపరివారముగ బిడౌజునకుఁ గుశలమా?

సత్య—నిర్జరాంగనలతోఁ గలిసి యింద్రాణి కుశలముగ నున్నదా?

మాణి—విన్నవించుచున్నాఁడను.

క. కుశలము చెప్పెదన్ వినుము గోపకుమారక ! [illegible]
గుశలము పాకశాసనునకున్, [illegible]
గుశలము వాసవునకును శ[illegible], [illegible]
గుశలము తచ్ఛచీపతులకుం [illegible] . 9

కృష్ణ—ఏమీ ! దుష్టదానవు [illegible] రాజకుటుంబమును నగరమునుండి [illegible] ?

సత్య—అట్లే జరిగె నని తో[illegible]చుచున్నది.

మాణి—దేవా ! అవధరింపుము. [illegible] నిష్ఠాగరిష్ఠుండయి చిరకాలము తపము(జేసి పరమేష్ఠిం బ్రసన్నుం [illegible] హంబున వరంబు లనేకంబులం బడసి [illegible] రించుచుం బ్రజలకుం గీడు నాపాదించుచున్నాండు.

కృష్ణ—ఆ దానవుని [illegible] .

సత్య—అనేకరాజకన్యలం బట్టి [illegible] కదా ?

మాణి—అమ్మా ! [illegible] కంఠీరవుండు మదగజంబులం బోలె [illegible] సమరావతి ముట్టడించి [illegible] . అప్పు[illegible] యవస్థ యేమని వక్కాణింతు ? [illegible] కన్నులకగపడక [illegible] యుండెను. వరుణదేవుం [illegible] యున్నాండు. [illegible] దుఃఖానలసంతప్తమానసు[illegible] . [illegible] డయి యిల్లు వెళ్లగొట్టంబడియున్నాండు.

కృష్ణ—సరే ! ఇంక బృందారక [illegible] వాండని నీవు చెప్పనక్కఱలేకయే తెలిసికొనవచ్చును.

సత్య—ఆర్యా ! మహేంద్రుండు [illegible] ?

మాణి—(దుఃఖముతో) దేవా ! దేవీ ! మహేంద్రుని [illegible] !

సీ. అనుగువారలకోర్కె లల్లుడ సమకూర్చు [illegible]
అరకాల మజ్జనం [illegible]
కల్పభూరుహసం[illegible]
[illegible]లయానఫలంబు లవలీల [illegible]

నెఱసి జేజేలు ముప్పదిమూఁడుకోట్లు
మకుటమాణిక్యరుచుల నేమఘవుపాద
పద్మముల నివాళింతు రా బలహరుండు
నేఁడు చరియించు నిలువంగ నీడలేక. 10

మఱియు నోయుపేంద్రా!

ఉ. అల సిరితో శిరోమణుల, జయంతుకుమారుని కన్నతల్లి, వే
ల్పులవార రాణివాసము, పులోముని గారాలిపట్టి, నేఁ డక
న్నులు భజియించు కల్పధరణీరుహసంతతి మేటినీడలన్
మెలఁగెడుచాన, హా యదిగొ! నేఁడు చరించు నరణ్యభూములన్. 11

కృష్ణు—కటకటా! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము. దైవపరిపాక మవిలంఘనీయము గదా! అనంతర మారాక్షసాధము లేమి చేసిరి?

మాణి—

తే. గీ. అది యొనర్చిరి దానవు లిది యొనర్చి
రనుచు వర్ణింప నేటికో యంబుజాక్ష!
చెప్పఁదగుకార్య మొకటి చేసినది లేదు;
నింద్యమగుకర్మ మొకటి మానినది లేదు. 12

సత్య—పురుషుల యవస్థలే యట్లుండ స్త్రీలగతు లెట్లుండెనని నేనడుగ నేల?

మాణి—అమ్మా! సత్రాజిత్పుత్రీ! నాపలుకులు వింటివేని నెల్లవిధములయుక్తి నీ వెఱుఁగఁగలవు.

తే. గీ. అసురకాంతలసౌభాగ్య మనవరతము
కమలనాభునిఁ గనుపారఁ గన్నతల్లి
యదితికేనిఁ దైనను దప్పవయ్యె పాట్లు
చెప్ప నేటికిఁ దక్కిన స్త్రీలమాట! 13

కృష్ణు—భువనైకపూజ్య యగు నమరమాత కేమి చేసిరి?

సత్య—దానవక్రౌర్యము వేల్పుటవ్వలనైన విడువలేదా?

మాణి—నరకుని వాహినీపతులలో నొకఁ డగు మురుఁడు నిర్జరమాతకుండలముల హరించి తనయేలిక కర్పించెను.

కృష్ణు—(కోపముతో) దురాత్మా! నరకహతకా! పంక్తిముఖవద్విదగ్ధ! అతిక్రాంతసమస్తరణధర్ముఁడ వగు నీ నాశనము సమీపించినది సుమా! ఓ మాణిభద్రా!

తే. గీ. మిత్తి యెఱుంగక యారీతి మిట్టపడెడు
చెనటిదానవుఁ డింకమీఁదఁ జెడకపోఁడు

పొడవెసంగుతరంగంబు లడఁగకున్నె?
పోటుగన్న సముద్రంబు పాటుఁ గనదె? 14

మాణి—దేవా! ఇది మాకు వరప్రసాదమే. అనంతర మాదనుజహంతకులు నందనోద్యానము నాశనము గావించి, మందాకినీనది మలినంబు చేసి, యమరావతి నమరశూన్యం బొనరించి చేఁజిక్కిన యచ్చరలతో నిచ్చవచ్చినమచ్చునఁ దచ్చనల నెఱపి చేయవలసిన వన్నియుఁ జేసిరి. వేయేల?

తే. గీ. గడ్డిపోఁచయుఁ జేయని కడ యసురయు
దిక్పతులవంటివారినిఁ దిట్టఁ జొచ్చె
పందు విడియరె తొల్లింటి దైత్యనాథు
లింతపాప మేనాఁట నే నెఱుఁగఁ గాక! 15

మఱియు,

ఉ. ఆతనిదండనాథుఁ డఁట యాతనికన్నను జండశాసనుం
డేతఱినైన నోఁడె నయ మించుక; నిల్వఁగనీయఁ డొండొరున్
బ్రాఁతగఁ జూడనీయఁ డొకపట్టునకుం జననీయఁ డయ్యో యా
చేఁతలు చూచితీరవలెఁ జెప్పఁగ శక్యము గాదు మాధవా! 16

సత్య—యజమానుఁ డెంత నీచుఁడో యనుజీవులు నంత నీచులే యగుదురు.

కృష్ణ—దనుజసేనాపతి యగు నాశూరంమన్యుఁ డెవఁడు?

మాణి—ఆతని పేరు హయగ్రీవుఁడు.

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! ఈతఁడు మీనామమును ధరించి యున్నవాఁడే.

మాణి—ఖద్యోతశబ్దము మిణుఁగురుపురుగునందును హరిశబ్దము కప్పయందును శివాశబ్దము నక్కయందును వర్తించునట్లు హయగ్రీవశబ్ద మాదురాత్మునియందు వర్తించుచున్నది.

కృష్ణ—మాణిభద్రా! కాలమాసన్న మయినవారియందుఁ గనఁబడులక్షణము లన్నియు నరకాసురునియందుఁ బొడఁగట్టుచున్నవి.

మాణి—దేవా! మహేంద్రుఁ డిప్పుడు నరకునివంటి యధమునిచేత నిట్లాయితి నని లజ్జావనతవదనుఁ డయి యున్నవాఁడు.

కృష్ణ—ఇందు సిగ్గుపడవలసిన దేమున్నది? చూడు,

తే. గీ. కాలగతిఁ దప్పి వచ్చినఘనుఁ డయినను
నిగ్రహింపఁగఁ బడుఁ జుమీ నీచుచేత

జగము లన్నియు వెలిఁగించు చండకరుఁడు
చిన్నమబ్బులచేత సంఛన్నుఁ డగును. 17

మాణి—అంత మహాతేజశ్శాలి కింత పరాజయము కలుగఁదగినది కాదు.

కృష్ణ—ఓయీ! తేజశ్శాలకేకదా జయాపజయములు కలుగుట. చూడు.

తే. గీ. న్యూనతయుఁ గౌరవంబు మహోన్నతులకె
గాక నీచుల కెబ్బంగిఁ గలుగవచ్చు?
వలఘుతేజులౌ సూర్యచంద్రులకె గాక
గ్రహణ ముండునె మింటిచుక్కలకు నెల్ల? 18

మాణి—దేవా! మీసమాశ్వాసంబున నాహృదయతాపము దీఱినది. మహేంద్రుఁడు మీకు విన్నవింపు మన్నసందేశము వినుఁడు.

కృష్ణ—సావధానుఁడ నయి యున్నాఁడను.

సత్య—ఆపత్సమయమునఁ బంపిన యీసందేశము జాలిగ నుండకపోదు.

మాణి—దేవా! నా చెప్పఁబోవునవి మహేంద్రవాక్యములు.

సీ. కాళీయఫణిఫణాగ్రములఁ దాండవమాడు నడుగుదమ్ములకు జోహారు లనుము
అదితికశ్యపులకు నవతరించిననాఁడు మా కొనర్చిన మేలు మఱవ మనుము
అమరసంతతి యిట్టు లగచాట్లుపడుచుండ నోరుని కైవడిఁ జూచు టొప్ప దనుము
ఈ తెఱంగునఁ జేయ లాఁతివారమె మేము చాలకాలమునాటిఁ సఖుల మనుము
ఆ కడిఁడలదెసఁ జూచి యమరవిభుఁడు
వేయుఁగన్నులబొప్పను ల్విడిచె ననుము
అసురఁ గడతేర్చవని తన కలఁతి యనుము
దైవహిత మాట నీయది తప్ప దనుము. 19

సత్య—ఈసందేశము విన్నపిదప బొలిగుండెలయిన కరఁగి జాలినొందును.

కృష్ణ—అన్నన్నా! ఎంతమాట. నిరుపమానమహిమాఢ్యుఁడును నిర్జరలోక సార్వభౌముఁడును శూరశిఖామణియు నగశత్రుఁ డిట్లు దీనోక్తులం బలుకవలసెనే? తన సేవకునకు నా కింత వినయపూర్వకముగ మనవి నంపవలయునే? మాణిభద్రా! నీ వరిగి మహేంద్రునితో నిట్లని విన్నవింపుము.

సీ. బుజుమార్గచరులౌట బృందారకుల కెందు దేవకీసుతుఁడు విధేయుఁ డనుము
పదునాల్గుజగముల పాలుపత్తెముఁ బూను నింద్రుఁ డానతి మాలి నిడుడు ననుము
తనయను గ్రహమున్న దనుజవీరుల నాజి నిగ్రహించుట యొక్కనిమిషమ నుము
నిర్నిమిత్తంబుగ నిరపరాధుల నేఁచు పాపకర్ములు లింక బ్రతుక రనుము

దివిజవైరి నిశ్వాసముగఁ దెగియె ననుము
ధర్మమే జయించెడుమాట తథ్య మనుము
మదిని వగదక్క మనుము నామాట వినుము
వేల్పుపిటికి నీవు వేవేగఁ జనుము. 20

మాణి—దేవా! ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! వేల్పుల యిడుములు కడముట్టినవి ఇంక నే నరిగెద. (అని నిష్క్రమించును.)

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! మీ రాపద్బాంధవులన్నమాట నేఁడు స్పష్టమయినది. తొల్లి గజేంద్రరక్షణము పరోక్షముగం జరిగినది. మహేంద్రరక్షణము నేఁడు ప్రత్యక్షముగ జరుగుచున్నది. మునులపాలింటికి దేవతలపాలింటికి మీమూర్తి భూలోకమందారము గదా!

(తెరలో)

దేవకీనందనా! రక్షింపుము రక్షింపుము.

కృష్ణ—ఏమది? ఆర్తనాదము వినఁబడుచున్నది. ఓరీ! ఎవఁడురాయక్కడ?

దేవుఁడు—(ప్రవేశించి) ఇదిగో వచ్చినాఁడ నాజ్ఞాపింపుము.

కృష్ణ—దేవలా! ఎవరో రక్షింపు మని మొఱ్ఱయిడుచున్నారు కనుఁగొని రమ్ము.

సత్య—దేవలా! అతిత్వరితమున రమ్ము. నామనసు తత్తరపడుచున్నది.

దేవ—చిత్తము దేవా! (అని నిష్క్రమించి మరలఁ బ్రవేశించి తనలో) అబ్బబ్బా! నడపీనుఁగులవంటి యీమునిముచ్చులకు సిగ్గు లేదు గదా! జనుపనారపీచులవంటి గడ్డములు, నీతతుప్పలవంటి తలలు బిరుసుమేనులు గలయీపాడుమునులు పరిపాటులు లేక దుంపలు కాయలు కూరలు తిని తెఱపిదూడలవలెఁ దెగబలిసి యెవరితోనో గయ్యమునకుఁ గాలుద్రువ్వి వైరముఁ దెచ్చుకొని యందఱకు లోకువగ మాయమర్మము లెఱుఁగని వెఱ్ఱిగొల్లఁ డిక్కడ నున్నాఁడు గదా యని వచ్చి యిచ్చకాలు మచ్చికలు చెప్పి కల్లబొల్లి యేడ్పు లేడ్చి మనసు విఱిచి యీయయ్యను దీసికొనిపోవుదురు. పోవద్దని నే నెంత మొత్తుకొన్న నామాట వినఁడు. పోనీ నాకేమి? (అని ప్రకాశముగా) మహాప్రభూ! ఎవరున్నారు? మనచుట్టాలు బదరికాశ్రమతాపసులు. మీదర్శనము కావలయునఁట.

కృష్ణ—అట్లయిన సత్వరము వారిం బ్రవేశపెట్టుము.

దేవ—చిత్తము. (అని పోవుచున్నాఁడు)

సత్య—మహర్షు లూరక రారు. మహత్కారణ మేదో యుండవలయును.

కృష్ణు—లోకసంబంధములేని యీతపోధనులిటకు రాఁగారణ మేమిచెపుమా? వీరి కేదుర్జనులవలననేని భయము కలిగియుండును గద!

మ. మనుచుం గానలఁ జెట్లనీడలను, జర్మంబుల్ మెయిం దాల్చుచుం,
తినుచుం దుంపలు కాయఁగూరలు, నదీనీరంబులం ద్రావుచున్
మనమం దెప్డును నీశ్వరుం దలఁచుచు, న్మౌనంబుతో శాంతతన్
దినముల్ ద్రోచెడు నీయలౌకికుల, నేనీచుండు బాధించెనో. 21

సత్య—ఈమహాత్ములు రాక్షసబాధితులే యని నేఁ దలంచెద.

[అప్పుడు పులహబృహదశ్వులనుమహర్షులతో దేవలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దేవ—మునులారా! అదిగో వాసుదేవుఁడు. పనులన్ని మానుకొని మీనిమిత్త మెదురు చూచుచున్నాఁడు. దర్శనము చేసికొనుఁడు.

పుల—(కృష్ణుని జూచి) బృహదశ్వా! ప్రావృట్పయోదముఁ దలఁపించు నీమూర్తిం గనుఁగొంటివా?

బృహ—పులహా! మాఁగినరేగుఁబండ్లు తి మరగి బదరికావనమును బాసిపోవలేక తొల్లి మనలం గలసిమెలసి చరించిననాఁటి నారాయణుని దివ్యమూర్తియే యిది.

పుల—ఔనౌను.

సీ. పడఁతిఁ బాయగలేక పాలసంద్రమునందు నిల్లరికముఁగొన్న యల్లుఁ డితఁడు
బృహ—మొసలికోఱలఁ జిక్కి పసమాలిపలవించు సింధురేంద్రుని ప్రాణబంధు వితఁడు
పుల—ఏడువార్ధులనీళ్లు లేకంబ యగునాఁడు మఱ్ఱియాకున నున్నకుఱ్ఱఁ డితఁడు
బృహ—భువనకంటకు లైనపాలసుదెంసులఁ బట్టి మట్టుపెట్టిన జగజెట్టి యితఁడు
పుల—మీనమీతఁడు తా మేటి మేటి యితఁడు
పోత్రి యీతఁడు నరసింహమూర్తి యితఁడు
బృహ—పుట్టుబుద్ధులు గలపొట్టిప్రోడ యితఁడు
చూడఁజూడ దీనులపాలి చుట్ట మితఁడు. 23

దేవ—(కృష్ణునితో) దేవా! వీరే పులహాబృహదశ్వ లనుమహామునులు. నేనింక ద్వారముకడ నుండెద. (అని పోవును)

ఋషులు—విజయతాం విజయతాం దానవకురంగకంఠీరవ!

కృష్ణు—మహర్షుల కభివాదము సేయుచున్నాఁడను.

ఋషు—అనయోర్దంపత్యోరభ్యుదయోఽస్తు.

కృష్ణు—మీ రాపీఠములమీఁద నాసీనులు గండు. (ఋషులు కూర్చుండుదురు.)

సత్యా—(మెల్లగా) ప్రాణేశ్వరా! మహాత్ములు క్షీణులై కనఁబడుచున్నారు. వీరి నడుగఁదగును.

కృష్ణ—దేవీ! నాకు నట్లే కనబడుచున్నారు. (ఋషులతో) మహాత్ము లారా! ఫలాపేక్ష పరిత్యజించి పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థము జగదభ్యుదయము నిమిత్తము మీరు గావించు తపస్సులు నిర్విఘ్నములుగ సాగుచున్నవా?

పుల—ఈవఱకు సాగుచున్నవి.

ఉ. ఎన్నటిమాటలో యడిగెదీ విటు, మాబదరీవనంబులో
నిన్నడుమం బ్రవర్తిల్లిన నెఱుంగవు గాక; ధర్మముల్
జన్నములుం దపస్సులును జన్నవి మొన్నటితోనె, యింతగా
నున్నది నీజగద్భరణ మోనలి నేక్షణ! యిన్నినాళ్ళకున్ 23

బృహ—ఇంక జగదభ్యుదయమునకు లోప ముండదు. ఏమనిన,

తే. గీ. ఇంద్రుఁ డైనవాఁ డిపుడు దైత్యేంద్రుఁ డొకఁడు
వాని వాహినీపతులు దిక్పతులు గాఁగఁ
బ్రబలదుష్టకర్మములు ధర్మములు గాఁగఁ
బిశితభోజనుల్ మునులుగా వృష్టితిలక. 24

కృష్ణ—ఆశ్చర్య! మీరును నరకబాధితులైతిరా యేమి?

పుల—దేవా! నీవు లెస్సగ గ్రహించితివి. మేము బ్రతికియుండియు భూలోకమున నరకబాధ ననుభవించుచున్నాము.

బృహ—ఇది పుణ్యాత్ములే యనుభవించు యపూర్వనరకబాధసుమా!

సత్యా—ప్రాణేశ్వరా! ఏజాలికిరాని పరమవైదికుల పైనయిన నాదుర్జనులకు జాలి గలుగదయ్యెఁ గాఁబోలు!

కృష్ణ—కళ్యాణీ! క్రూరు లుచితానుచితముల నెఱుఁగరు కదా!

తే. గీ. కాననంబున రేఁగినకారుచిచ్చు
వేములను గాల్చి మామిళ్ళ విడిచి చనునె?
మృగయునకుఁ బెద్దపులి యెంతో మెకమునంతె
దుష్టులకు సాధువులు నసాధువులు నొకటె. 25

ఓమహాత్ములారా! నరకుఁడు మీపై కేల రావలసివచ్చె?

పుల—దేవా! తత్కారణమును మే మానుపూర్విగ నెఱుఁగముగాని కర్ణాకర్ణిని వినియున్నారము. మాదురదృష్టము మూర్తిఁ గైకొన్నదో యన్నట్లు ప్రతిదినమునసూర్యోదయమును నొకభోగము దిక్కులఁ దట!

కృష్ణ—అవును. పూర్వ మన్వంతరమందుఁ గోపముచే నారాయణఋషి యామెను సృజించెను.

సత్య—ఏమి! ఋషియే సృజించెనా? పద్మగర్భుఁడు కాఁడా?

పుల—అమ్మా! ఇట్టియవివేకకార్యములు మహాత్ములుగాక యెవరుచేయుదురు?

బృహ—ఒక్కమహాత్ములే కాదు. బ్రహ్మయు నట్టివాఁడు.

తే. గీ. ఊరకయె పెక్కుకల్పంబు లుండియుండి
వెఱ్ఱిబ్రహ్మ తా నొకదైత్యవిభు సృజించు
వానిఁ దెగటార్ప భువనముల్ పల్లటిల్ల
నొకటి నుండియు నిదె మచ్చు మొదటివేల్పు. 26

పుల—దేవా! అవధరింపుము. ఆదురాత్ముఁడు స్వర్గము జయించి, యింద్రుఁ బాఱఁదోలి, యూర్వశిని దన కుంపుడుకత్తెగ నుండుమని ప్రార్థించెనఁట! అదియు మునుల యాగముల హవిర్భాగములు గ్రహించి యింద్రత్వసిద్ధిఁ జేకొన్నపిదప వానిని వరింతునని పలికెనఁట! అది విని దుష్టదానవులు మాయాశ్రమములకు వచ్చి దానవేంద్రునకు హవిర్భాగములు తే తెమ్మని వినోధించి యడిగిరి.

బృహ—సాంగ్రామికశాస్త్రవేత్తలై యాయుధపాణులయిన వీరులే వానియెదుట నిలువలేకపోవ నాయుధములేక దండకమండలు కృష్ణాజినదర్భాసనాదులగు నిరర్థకసాధనములు గల మావంటి పరమవైదికు లేమి చేయుదురు?

కృష్ణ—అప్పుడేమైనది? మీరు హవిర్భాగముల నిచ్చుటకు సమ్మతించిరా!

పుల—పాపము శమించుఁగాక! పాపము శమించుఁగాక! మాధవా! మే మెంత పరమఛాందసులమయినను మహాపాతకులగు దానవాధములకు హవిర్భాగము లిత్తుమా? అది స్వప్నవార్త. వారితో నప్పుడే నిట్లంటి.

క. నెత్తురు ద్రావిన ద్రావుఁడు
కుత్తుక గోసినను బట్టి కోయుఁడు మీకే
మిత్తుమెకో హవిర్భాగము
తొత్తుకొడుకులార! వేల్పుదొర కిడ కుండన్. 27

సత్య—మునులధైర్యము మెచ్చఁదగినది.

కృష్ణ—అప్పుడు వారలు మిమ్మేమి చేసిరో మే మూహించుకొనవచ్చును.

బృహ—మాదీనచరిత్రము మానోటనే వినుము.

సీ. మొగము నెత్తురు గ్రమ్మ నెగగుంజి దిగగుంజి బిరుసుగడ్డము లూడఁబెఱికినారు
వేళ్ళు పున్నెరిజడల్ కేలఁదోయినిఁ బూని హుమ్మని యుయ్యాల లూఁగినారు

ఆజ్యమంతయుఁ ద్రావి యగ్నిహోత్రములార్పి; హోమకుండంబులనుమిసినారు
పాఱిపోవఁగ నీక నోరు బిర్దలు చేసి కుక్కమాంసము నోటఁ గుక్కినారు
చెట్టులకు రెక్కలు విఱిచికట్టినారు
చింతబరికెలతో వెన్నుఁ జెండినారు
వారగోచులు దిగలాగి నవ్వినారు
కూళ లగుచు రక్కసిమూండకొడుకు లనఘ! 28

కృష్ణ—కటకటా! అప్పుడు దేవబ్రాహ్మణులకు మహత్తరమైనచిత్తక్షోభము గలిగియుండును.

సత్య—ఆహాహా! ఋషు లెంతదయామయులో చూడుఁడు. అప్పటికయినను దుష్టదానవులను శపింపరైరి.

పుల—అమ్మా! శపింపకపోవుటకు మాదయ కారణముగాదు.

క. శాపం బిచ్చుట కైనను
శాపోదకములు గ్రహించి చల్లుట కైనన్
గోపించుట కైనను మా
కోపిక లేదయ్యె చేష్టలుడిగినకతన్. 28

కృష్ణ—అనంతర మేమి జరిగినది?

బృహ—అప్పు డప్పాలసుదిండులు కొండముచ్చులమచ్చునం బెచ్చు పెరిఁగి యాశ్రమమహీరుహంబుల నిర్మూలించియుఁ బెంపుడు మృగములఁ జంపియు ఋషికన్యలఁ జెఱఁబెట్టియు కమండలంబుల దుత్తునియలు గావించియు నాషాఢదండంబులు విఱిచియు మొలత్రాళ్ల జన్నిదంబులఁ ద్రెంచియుఁ బర్ణశాలల భస్మపటలంబుగావించియు వర్ణింపరాని కార్యంబుల నెఱపిరి.

పుల—తే. గీ. నాకమండలు వట్టు భిన్నంబు లగునె
యాదురాత్ములతల లెన్నఁడైన కృష్ణ
బృహ— యాశ్రమమహీరుహము లట్టు లాహతకులు
దుంపతెగి యెన్నఁడైన పోదురె? ముకుంద

కృష్ణ—పాపమునకులవంటి మీపలుకులు లసత్యములు గావు. వారల్లే నశింతురు.

సత్య—మీరుపడిన యలజడి మీరిమాటలం దెలియవచ్చు.

పుల—ఓయమరపక్షపాతి! వాని నాశనము నీవే చేయవలెను. ఏలయన,

తే. గీ. కూలివలనఁ గా దిది తమ్మిచూలివలనఁ
గాదు మఱి యెవ్వరివలనఁ గాదు సుమ్ము

నరకుమూర్ఖంబు ధరఁ ద్రొక్క నలుకఁబడును
సరగ నీచేత నీసుదర్శనము చేత. 31

బృహ—దేవా ! ఈవిషయమున నిన్నుం బరికొల్పుటకు మేము కడుశంకించు చున్నాము. ఏమన,

క. నీకొడుకఁట యాదవనుజుఁడు
నీ కొడుకే యిట్లు సేయ నిలుచునె జగముల్

పుల—నీ కెందు కూరకుండుము
యాకీర్త్యపకీర్తు లింక నతనివె కావా ?

కృష్ణ—లోకాపకారులు సుతులయినను వధ్యులే.

సత్య—భగవంతుఁడుదక్కఁ దదన్యు లట్లు సలుపలేరు.

పుల—ఓయదుకుంజరా ! ఇంక వేయుమాట లేల ?

తే. గీ. వైదికము లైనకర్మముల్ వల దటంచుఁ
జెప్పి మాచేత మానిపించినను సరియె

బృహ—పుత్రవాత్సల్యమును ద్రోసిపుచ్చి వేగ
చెనఁటి యసురను సంహరించినను సరియె.

కృష్ణ—అట్లయినను నో తాపసులారా ! ఇటు వినుండు. అడురాత్ముఁడు

మ. ధరణీగర్భము దూఱనీ, పఱచి పాతాళంబునన్ దాఁగనీ,
శరధిన్ మున్గి యడంగనీ భువనముల్ సంక్షోభముం బొయఁగా
వరకున్ దున్నెద సంగరస్థలిఁ ఘూర్ణచ్చక్రధారాహతిన్
మరలన్ వైదికమార్గముల్ నిలిపి ధర్మంబున్ బ్రతిష్ఠించెదన్. 34

ఋషులు—తథాస్తు. తథాస్తు. తథాస్తు (అని చేతులెత్తి)

శ్లోకము. జయతుజయతుదేవో దేవకీగర్భజాతో
జయతుజయతుచక్రం నిర్దళద్దైత్యచక్రం
జయతుజయతువేదా శాశ్వతానందనాదో
జయతుజయతుధర్మో వైదికోత్కృష్టశర్మా

కృష్ణ—మహర్షుల యాశీర్వచనము లామోఘములయి జయప్రదము లగుగాక

సత్య—మహర్షులు సంకల్పసిద్ధులగుట మీరెఱుంగరా ?

పుల—మధుసూదనా ! కుమారుండు తారకుని, ధూర్జటిపురదైత్యులను; పిలుచి మోచ్చి జయంబు వడసినతెఱంగున నీవును నరకుం గెల్చెదవు. కాని నీవు కడుజాగరూకుఁడవై మెలంగవలయునుసుమా ; వాఁడసాధారణ తేజోదుర్నిరీక్షుఁడు, దుర్జయ

దోర్బలనిర్జరేశ్వరుఁడు. వీనిమరణవార్త నెప్పుడు విందుమా యని మేము మాచెవులు జిక్కఁబెట్టుకొని యుందుము.

బృహ— దేవా! నేను నించుక చెప్పఁదలఁచుచున్నాఁడను. అవధరింపుము.

చ. కుటిలుని సోమకాసురునిఁ గూల్చుట కూల్చుట గాదు, సూ, మహా
కిటి వయి హేమలోచనుని గెల్చుట గెల్చుట గాదు, సాహసో
ద్భటు బలి భూతలంబునకుఁ బంపుట పంచుట గాదు, శౌర్యలం
పటు నరకాసురుం బిలుకు మార్చుట మార్చుట గాక యచ్యుతా! 36

కృష్ణు—మహాత్ములారా! నాకోపజలంబునకు మీశాపఫలంబు సాయమై వానికి మరణ మాపాదించు.

పుల—అట్లయిన మే మింక నాశ్రమంబులకుఁ బోయి భయవిహ్వలులగు తక్కిన మునుల కీశుభవార్త నెఱిఁగించెదము.

కృష్ణు—ఓయీ! ఎవ డక్కడ?

దేవ—(ప్రవేశించి) దేవా! ఇదిగో వచ్చితి నాజ్ఞాపింపుము.

కృష్ణు—దేవలా! ఈమహాత్ములను సాగనంపుము

దేవ—చిత్తము. (అని తనలో) మఱ్ఱియూడలవలె జడలు పిచ్చికగూండ్లవలె జుట్టు గలయీరాటక్కరిమునులఁ జూచినతోడనే నా కరకాలిమంట నెత్తికి వచ్చును. వీండ్రెవరో కల్లమాటలు చెప్పి కృష్ణుని తమవలలో వేసికొనిపోవుచున్నారు. ఆరక్కసి ముండకొడుకులు కొట్టినప్పుడు కేంద్రపు మరల నిక్కడకు రాకుండునట్టులు కొట్టితేనేరి. పోనీ పరివలపని కృష్ణునితోఁ జెప్పుదునా? అయిన నా కెందుకు? (ప్రకాశముగా) బుషులారా! పోదము రండు. (అని బుషులతో నిష్క్రమించును.)

కృష్ణు—దేవీ! మునుల మనోవైకల్యముచే నాచిత్త మెంతయు జాలినొంది యున్నది. కావున లోకకంటకుఁ డగునాతుండగీని నిప్పుడె పోయి శిక్షించెదను.

సత్య—నా చిన్నవిజ్ఞాపన మొకటి యున్నది. మీరు పగతునెదుర నిలిచి యతిలాఘవంబున ననహాయశూరు లయి పోరునప్పుడు కన్నులపండువుగ మిమ్మొకసారి చూడవలయు నని నాకుఁ జిరకాలమునుండి యభిలాష కలదు రసికశిఖామణు లగు దేవరవారిముద్దు చెల్లింపవలయు నని వేఁడుచున్నాను.

కృష్ణు—దేవీ! ఇది యేటికోర్కి?

మ. నగలా నాకిసములా యమూల్యమణులా నవ్యాంబరశ్రేణులా
సొగసుం జేడియలా జగానగరులా చొక్కంపుఁ బూఁదోఁటలా

మగువ లోఁ గోరఁగరానికోర్కెల నిమ్మాడ్కి నన్ను వేఁడఁగాఁ
పగనే జూడఁగలారె యంగనలు భీతల్లోక కయ్యంబులన్. 37

సత్య—ప్రాణేశ్వరా!

మ. నగలు న్నాణెములుం బ్రశస్తమణులు న్నవ్యాంబరశ్రేణులున్
సొగసుం జేయలుపే జగానగరులున్ జొక్కింపుఁబూఁదోఁటలున్
మిగులం జేకుఱె మీయనుగ్రహమునన్ మీవెంటఁ గొంపోవుటే
నగలు న్నాణెము లౌను నాకుఁ గరుణ న్నాముద్దు సెల్లింపరే. 38

కృష్ణ—దేవీ! నీ వలుగకుందువేని నే నొకమాట చెప్పెద. యుద్ధమన నేమిగాఁ దలఁచుచుంటివి?

సీ. కదలుకొండలఁ బోలు గజతండములెకాని గండుతుమ్మెదపిండు లుండ వచట
క్రూరదానవచమూకోలాహలమెకాని యెలుఁగోయిలకూఁత లుండ వచట
కుటిలదైత్యులమేని క్రొన్నెత్తురులెకాని యొఱపరిపూఁదేనె లుండ వచట
పరసేన విడిసెడుబయటినేలలెకాని యొప్పారుసౌధంబు లుండ వచట
ఘూకకాకగృధ్రములు మూఁగుటయెకాని
చిలుకగోరువంక నెమ్మియుఁ జేర వచట
పొలసుదిండిపీనుఁగులపొలసెకాని
యలరు నెత్తావి గమగమ లమర వచట. 39

సత్య—రణరంగ మట్లుండు నని నే నెఱుంగకపోలేదు. కావున నాయాగమనమున కనుమతింపుఁడు. మఱియు,

తే. గీ. సగము దేహంబు నింటిలోఁ జక్క విడిచి
యనికి మీరు పోవుట యేటిన్యాయ మనఘ!

కృష్ణ—యెనిమిదిసగంబు లున్నవో యిందువదన
యేసగంబును గొనిపోదు నిప్పు డేను? 40

సత్య—ఏసగంబు మీవెంట రాఁదలఁచుకొన్నదో యాసగమును గొనిపొండు.

కృష్ణ—దేవీ! రణమునకుఁ బోవుచు రమణుల వెంటఁ బెట్టుకొని పోరాదు. జయాపజయములు మునుమున్న నిర్ణయింపఁజాలము. ఒకవేళ నాకుఁ బరాజయంబే సంభవించునేని నేను నిన్ను రాక్షసులబారినుండి సంరక్షించుట దుర్లభము కదా!

సత్య—ఏమి! పరాజయమా? మీ రెక్కడ సమరమునకుఁ బోయినను బరాజయ ముండదు. అందు నేను మీసన్నిధి నుండ నట్టిది తలంపరాదు.

కృష్ణ—నీవు నాకుఁ బరాజయము కలుగకుండ నేమిచేయుదువు?

సత్య—

సీ. ఆహవంబున మీర లలసినప్పుడు మేనిచెమ్మటల్ దుడిచెద చెఱఁగుతోడ
నరమేనశరపరంపర లేయఁ దమకింప నలుఁగు లందిచ్చెద నడనుండి
సూతుండు శ్రాంతుఁడై సొమ్మవోయినవేళ నరదంబు గడపెద నను వెలింగి
పగతుండు చెలరేగి పయిపయింగవిసిన బురికొల్పి పంచెదఁ బోరొనర్ప
మఱచుపనులను జ్ఞప్తికి మరల దెత్తుఁ
గలసి చేదోడు వాదోడుగాఁ జరింతు
నేయు నేటికి హృదయేశ ! విను తెలిపెద
వాలుఁ గైకొని పోరెద వలయు నేని. 41

కృష్ణ— దేవీ! ఇంతకాలమునుండి నీ కట్టిప్రజ్ఞ లుండుట నే నెఱుంగనయితి. ఎన్నఁడు నేర్చితివి ?

సత్య— దేవా !

తే. గీ. విల్లువంచుట కూర్చుట వింటనారి
నలుఁగుఁ దొడుగుట యేయుట యద నెఱుఁగుట
రథముఁ దోలుట మొదలైనరణపుఁబనులు
చిన్ననాఁటను మాతండ్రి జెప్పెఁ గొంత. 42

కృష్ణ— దేవీ! నిన్నుఁ దోడ్కొనిపోవుట కెంత సమర్థించుకొన్న నామన సొప్పకున్నయది. వలదన్న నీ వాగ్రహింతువు. పట్టపుదేవియయ్యు రుక్మిణి యెన్నఁడిట్టికోరికలు కోరి యెఱుఁగదు.

సత్య— ఔను. నిశ్చయమే.

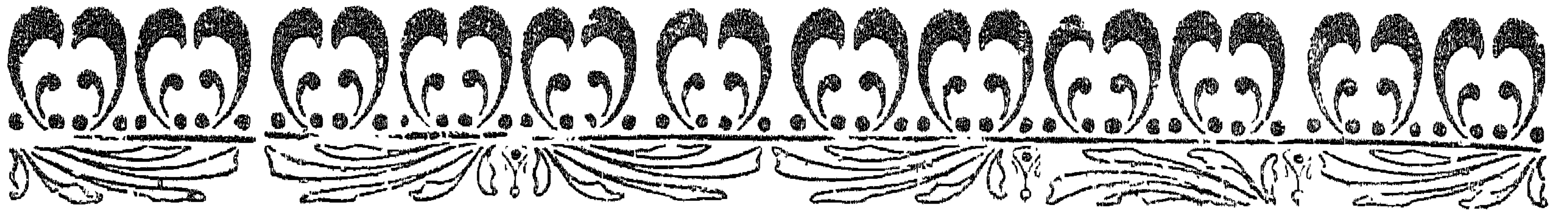
చ. అనయము భోజరాజసుతయట్టులు జాణను గానుగాని, నా
పనుపులు మీ రొనర్చుటకుఁ బట్టపుదేవిని గానుగాని, నే
నును నొకరాచకన్నియనె, న్యాయవతి కోరువ, నింతమాత్రపుం
జనువుల కేనియుం దగదు సత్య యటంచును నేఁ దలంగితిన్. 43

(అని పోఁబోవుచున్నది.)

కృష్ణ—(చేయిపట్టుకొని) సుందరీ! పోకు. పోకు. స్మరచాపంబులఁబోలు నీ కనుబొమలు ముడువకుము. ఇదిగో నా వెంటవత్తువు. పయనముగమ్ము.

సత్య— నే నిప్పు డనుగ్రహింపఁబడితిని. రండు పోదము.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీ

ప్రసన్నయాదవ నాటకము.

———:)o(:———

చతుర్థాంకము.

ప్రదేశము—ప్రాగ్జ్యోతిషపట్టణమునందలి బయలు.

[అప్పుడు వజ్రకంఠుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వజ్ర—(తనలో) కటకటా! ఈ దానవుల సంపదలు గనుబొమ్మలమీఁది వెంట్రుకలవలె నెప్పటికిని నెదుగుఁబోదుగులేక యొకమచ్చునవే యున్నవిగద. ఎవఁడో యొక దైత్యుఁడు బాహుబలముచే వేల్పుల గెలిచి విజృంభించినపుడు వానిసాయంబుఁ జూచుకొని మేమందఱము గాలికి లేచిన మాను నెంగిలివిస్తరాకులవలె మిడిసిపడి యావీరుని యధికార మడఁగినతోడనే మరల నొదిఁగి యుందుము. బలిసినదున్నపోతు నాశ్రయించిన గోమారులవలె బలగర్వితుఁ డగు నరకమహారాజు నాశ్రయించి సుఖపడు నీ రాక్షసులగతి యేమగునో కదా! ఈ నరకమహారాజునకు మఱియెవరితో యుద్ధము వచ్చిన నేను జంకను; కాని బటుటక్కరియు దుస్స్వభావుఁడు నగువాసుదేవునితో నిప్పుడు యుద్ధము వచ్చెనుగాన నేను విజయమునుగూర్చి సందేహించుచున్నాను. ఈ వాసుదేవ హాతకునిచేత దేవాసుర యుద్ధములయందయిన వెనుకంజవెట్టి యెఱుంగని యసహాయశూరు లగు రాక్షసప్రవరు లనేకులు నిష్కారణముగ వధింపఁబడిరి. ఇంతను మాదినములు మంచివి కావు. అయిన నప్రతిహతప్రతాపుఁ డగు నరకుఁడు శ్రీకృష్ణుని మూర్ఛిల్లం జేయుటచే మాకే విజయ మగునని యించుక ధైర్యము గలిగినది. ఇదిగో మందపాలుఁ డిటే వచ్చుచున్నాఁడు. వీఁ డెందుండి వచ్చుచున్నాఁడో తెలిసికొనియెద.

[అంతట మందపాలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మంద—(తనలో) ఏమి చెప్పుమా? మా వజ్రకంఠుఁ డొక్కఁడు నిచ్చట నిలుచుండి యేదో యోచించుచున్నాఁడు. నే నీవఱకు గ్రామములో లేనప్పుడు విశేషము లేవైన జరిగినవేమో వీని నడిగి తెలిసికొనియెద. (సమీపించి) వజ్రకంఠా! విశేషము లెవ్వియు లేవుగదా?

వజ్ర—విశేషములు నన్నడుగుచున్నావేమి నీ కెఱుఁగవా?

మంద—నే నీనడుమ గ్రామమునందు లేను.

వజ్ర—ఏగ్రామమున కేమినిమిత్తము బోయితివి ?

మంద—చెప్పెద వినుము. నాభార్య మూఁడునెలల క్రిందట పుట్టినింటికిఁ బోయినది. ఆమె యిక్కడనుండఁగనే కిట్టనిముండకొడుకు లెవరో పదిదినముల క్రిందట రాత్రి వేళవచ్చి నన్నుఁ బిలిచి యోరీ! నీభార్యకు వైధవ్యము సంభవించినది; కాన నీవుపోయి చూచిరమ్మని నాతోఁ జెప్పిపోయిరి. పెండ్లిచేసికొన్న భార్య యంతదుఃఖములో నున్నపుడు పరామర్శచేయకపోవుట బాగుండదని నేను మఱునాఁ డుదయముననే బయలుదేఱి పోయి చూచితిని.

వజ్ర—పాప మాబిడ వైధవ్యదుఃఖముచేత బాధపడుచున్నది కాఁబోలు.

మంద—అబ్బే! వైధవ్యము లేదు యేమిలేదు పసుపుకుంకుమ బెట్టుకొని కలకలలాడుచు మహాలక్ష్మిలాగున నాకెదురువచ్చినది. మాదంపతులపొందిక చూచి యోర్వలేక కిట్టనివాండ్రిట్టివాడుక వేసిరి.

వజ్ర—ఓరీ! నీవుండఁగ నీ భార్య ముండమోయునా?

మంద—అదియేమిమాట నేనుండఁగ లోకమునం దింతమందియాఁడువాండ్రు ముండమోయఁగ నాభార్యమాత్ర మేల ముండమోయఁగూడదు? కానికాలములు వచ్చినవి ఏవేళ కేమో యెవ్వఁ డెఱుఁగు.

వజ్ర—సరె నీచరిత్ర బాగున్నది. ఇక్కడివిశేషములు చెప్పెదవినుము మన నరకమహారాజుగారిమీఁద మూఁడుదినముల క్రిందట శ్రీకృష్ణుఁడు దండెత్తివచ్చె. అప్పటినుండియు నతనికి రాక్షసవీరులకును ఘోరయుద్ధములు జరుగుచున్నవి.

మంద—(ఆశ్చర్యముతో) శ్రీకృష్ణుఁడు దండెత్తివచ్చెనా? (కొంచె మాలోచించి) అయినను భయములేదు. మహాశూరుఁడు మురుఁడు లేఁడా ?

వజ్ర—లేకేమి యున్నాఁడు.

మంద—ఎక్కడ ?

వజ్ర—పరలోకమున.

మంద—ఏమి! అతఁడు మృతినొందెనా ? ఎంతకష్టము! నిశుంభుఁడేమయ్యెను?

వజ్ర—పాపము మురుఁడొక్కరుఁడుం బోవలేక చిరమిత్రుఁ డగునిశుంభుని వెంటఁగొనిపోయెను.

మంద—కటకటా! నిశుంభుఁడు నిహతుఁడయ్యెనా? ఇంక దిక్కెవ్వరు? పంచజనుఁ డున్నాఁడు కదా?

వజ్ర—ఈవఁడును నతఁడు తండ్రిని జూడఁబోయినాఁడు.

మంద—అయ్యయో! హయగ్రీవుఁడయిన వాసుదేవు నెదుర్కొనలేదా ?

వజ్ర—అయ్యో! ఎదుర్కొనకేమి. అతఁడు కొంతసేపు పోరిపోరి నిన్నసాయంకాలమే రంభాసంభోగార్థమై చనెను

మం—అయ్యయో! సమయమునకు పంచజనహయగ్రీవు లిద్దఱు లేకపోయిరే! వారాపనులమీఁద నిప్పుడే పోవలయునా? మఱియొకప్పుడుపోరాదా, వారి నిప్పుడే పిలిపింపఁగూడదు.

వజ్ర—పిలుచుటకుఁ దగినవా రెవ్వరులేరు. నిన్నే పంపఁదలఁచుకొన్నారము పోవుదువా?

మంద—అయ్యో పోకేమి, స్వామి కార్యము చేయనా?

వజ్ర—అట్లయిన శ్రీకృష్ణునియెదుటకుఁ బోయి నిలువుము. అతఁడే నిన్ను బంపఁగలఁడు.

మంద—ఓరి! దుర్మార్గుఁడా! నన్ను జావుమనుచున్నావా?

వజ్ర—చావకుండఁ జచ్చినవారియొద్ద కెట్లు పోఁగలవు.

మంద—అట్లయిన పంచజనహయగ్రీవులు చచ్చినారా?

వజ్ర—చావక బ్రతికియున్నారా?

మంద—నీకసుపుకాల! నీమాటలెప్పుడు నిట్లే యుండును. ఏసంగతియైనసరిగా జెప్పక నడ్డదిడ్డముగఁ జెప్పెదవు. ఇప్పుడు మహారాజుగారేమి చేయుచున్నారు.

వజ్ర—ఆయన యుదయమునుండియు శ్రీకృష్ణునితోఁ బోరుచున్నారు. ఇప్పటి వఱకు మనపక్షము బలముగానే యున్నది. మహారాజుగారు శక్తినొకదానినిఁ బ్రయోగించి వాసుదేవుని మూర్ఛపుచ్చినారు. అందుచే మాకించుక ధైర్యముకలిగినది.

మంద—ఆదెబ్బతో వాఁడు చచ్చెనా లేదా ?

వజ్ర—లేదులేదు. వానిభార్య మూర్ఛితుఁడైనభర్తను సేదదేర్చి విల్లుగైకొ దనుజలోకభయంకరముగ యుద్ధము చేయుచున్నది.

మంద—ఏమిచిత్రము. ఆఁడుదియా యుద్ధముచేయుట! ఔరా కాలమహి

వజ్ర—అది యాఁడుదిగాదుగాదురా బాబు నూఱుమంది మగవాండ్రను జం పుట్టినది. మతిమాలినముండకొడుకు బ్రహ్మదేవుఁడు పిడుగువంటి మగవానిని జేయఁదలఁ మంచి యాఁడుదానినిగాఁజేసెను. ముల్లోకములు జయించిన మనమహారాజుగారి నా యిప్పుడు ముప్పతిప్పలుపెట్టి మూఁడుచెఱువులనీళ్ళు త్రాగించుచున్నది. ఇన్నా

బ్రతికి యింటివెనుకఁ జచ్చె నన్నట్లు మహేంద్రాదులు గెల్చిన దానవసార్వభౌముఁడు తుద కాఁడుదానిచేతఁ బడునేమో యని భయముకలుగుచున్నది.

మంద — సరే. ఇంక మనదారి మనము చూచుకొనవలసినదే. నీప్రాణరక్షణ మెట్లు చేసికొనియెదవు.

వజ్ర — మనము కామరూపులముగద. అందుచేత నేను నందినో పందినో కుక్కనో నక్కనో పిల్లినో నల్లినో బల్లినో గొల్లినో కేకినో కాకినో చీమనో దోమనో ఛాయనో అప్పనో చెట్టునో చేమనోయై ప్రాణములు దక్కించుకొనియెద. నీ వెట్లు దక్కించుకొనియెదవు ?

మంద — నేను నీవలె తుచ్ఛజంతువునై ప్రాణములు గాపాడుకొనను. నే నేనుఁగు నయ్యెదను.

వజ్ర — ఏనుఁగు వగుట యబద్ధము. పీనుఁగు వగుట నిజము.

(తెరలో)

క. అని దివిజేంద్రుని గెల్చిన
దనుజేంద్రుఁడు మూర్ఛవోయెఁ దనయరదముపై
మనుజాంగనచే హతుఁడై
విని రే యెవ్వరైన నిట్టివింతలు జగతిన్.

వజ్ర — హా! చచ్చితి; చచ్చితి.

మంద — అయ్యో! అయ్యో! ఇంక దిక్కెవ్వరు?

వజ్ర — (పరికించి చూచి) ఇదిగో గరుడధ్వజముగల శ్రీకృష్ణునిరథమును సారథియై పురకే తోలుకొనివచ్చుచున్నాఁడు. నరకమహారాజును మూర్ఛిల్లఁ జేసిన యా దానిసకూఁతురు నిన్నును నన్నును చెరియొకబాణమున కరఁజేయఁగలదు. కావుననిప్పుడే కాళ్ళసత్తువకొలఁది పరుగెత్తుదము రమ్ము.

మంద — ప్రస్తుత మింతకన్న వేఱుపాయము లేదు. పదపద.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్కంభము.

[అంతట రథారూఢులై శ్రీకృష్ణసత్యాభామలును రథముఁ దోలుచు
సారథి యగు దారుకుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

దారు—దేవా! దేవీ! నరకుఁడు మూర్ఛనుండి తేలుటకు నరథము నీమఱ్ఱిచెట్టు నీడ నిలిపెదను. రణరంగమున వీరవిహారము సలిపిన దంపతుల కిందలి మందమలయానిలంబు ఉపచారము చేసి శ్రమ మపనయింపఁ గలదు.

సత్య—దారుకుఁడా! నీవు చక్కని పనిఁ జేసితివి. ఇప్పుడు ప్రాణేశ్వరుని యాయాసము సంపూర్ణముగ నపనయింపఁబడు.

కృష్ణ—సుందరీ! నాశ్రమ మేమున్నది? శ్రమమంతయు నీదే. ఏలయన

చ. చులుకుచులుక్కుమంచు మెయి సోకఁగ దానవుఁ డమ్ము లేయుచున్
మెరమెర దోప నేను మిసిమింతుఁడనై పడియుండఁ జూచి నీ
చెలఁగునఁ జెమ్మటల్ దుడిచి చేతిధనుస్సు గ్రహించి దానవుల్
వెలవెలఁబవన్ బొనర్చితివి వీరవిహారము మెచ్చ నెల్లరున్. 2

సత్య—శరీరమం దలఁతఁ జెందిన యవయవములు విశ్రాంతిఁ జేకొనుచుండ నలఁత పడని యవయవములు పని సేయుట ప్రకృతిసిద్ధము గదా. అందుచే నర్ధశరీర మలసినప్పుడు తక్కిన సగము మేను సమరము నడపినది.

కృష్ణ—కల్యాణీ!

తే. గీ. సాటి యెఱుఁగని నీమేని చక్కఁదనము
ముందు సతు లెంత సిగ్గును బొందఁగలరో
ప్రీతి యెఱుంగని నీపరాక్రమము ముందు
పురుషు లంతియ సిగ్గును బొందఁగలరు.

సత్య—దేవా! ఇందు నాప్రజ్ఞ యేమున్నది

తే. గీ. కారణంబులు దీనికిఁ గలవు రెండు
కమలనాథ! మీసాన్నిధ్యగరిమ యొండె
బగతుదౌర్బల్య మొండెఁ గావలయు సుమ్ము
కాక నే నేమి దైత్యులఁ గలఁచు దేను.

కృష్ణ—ఈరెండును గారణములు కావు. ఇది కేవలము వినయవృత్తి. పగతుని చేత నలయింపఁబడిన నేను నీవిజయమునకుఁ గారణ మెట్లగుదును?

క. ఎగిరిపడితి నిన్నాళ్ళును
మగవాండ్రభుజాబలంబు మాట గనక నీ

గ్గక నిక్కపు మీమందిర
మగువా ! యింక సాగిరావు మానగతినముల్. 5

మఱియు,

తే. గీ. ద్వాపరమ్మున రెండు చిత్రములఁ గంటి
జలజలోచన నీ సాహసంబుకతన

సత్య— ఆచిత్రములు వినఁగోరెద.

కృష్ణ— అందువారికి పౌరుషం బమరు టొకటి
యబలభావంబు మగవారి కబ్బుటొకటి.

దార— ఇం దతిశయోక్తి యేమియు లేదు.

సత్య— అఘటనఘటనాసమర్థులగు పరమేశ్వరులు స్వయముగ సమరవ్యాపారము నడపుచుండ నట్టిచిత్రములు పొడకట్టుట యొకవింత గాదు.

కృ— కళ్యాణి! నీసుశీలము చేత నీవిజయము నా కారోపించుచున్నదానవు; కావున నేను దానిని బరిగ్రహించుచున్నాఁడను.

దార— వీరపుత్రికయు వీరపత్నియు నగు నీదేవిచరిత్రము మహిషాసురుని మర్దించి దివిజలోకమును నిష్కంటకముగా నొనర్చి వాసుదేవునకు మహానందము గలిగించిన కాత్యాయనీవృత్తాంతమును దలఁపించుచున్నది.

కృ— దారకా! నిజము. నిజము. ఈ మెనరితి మట్టిదే. ఓసుందరి! ఆసమరసమయమున నీరూపము మిక్కిలి దర్శనీయమయి యుండెను. ఎట్లంటేని,

సీ. శ్రమమునం గ్రొత్తబడిన చెమటబిందువుచేతఁ గస్తూరితిలకంబు కరఁగిపోవ
నృత్యముం బొనరించు నెమలిపింఛమువట్లు వెడఁదవేనలి జాఱి వెన్ను నిండఁ
గిన్యవిల్లం దూఁగుతీఁగెయుయ్యాలలట్టు లాళిమ్ము తైప్రసరు ల్లాడ
గుణనినాదమునకు గొనబైన వలయునాదము నందె తొకడియముల్ మొరయుచుండ
నవనవాంగకముల శోభ నవయుచుండ
నవక మించుకయేనియు నలఁగకుండ
వెడఁదతూపులు చూపులు వెంటఁగొంటఁ
బరసమూహము నాహవఁ బరిపె తబల. 7

సత్య— ఈవిజయము ఘుణాక్షరన్యాయముగ లభించినదైన నీస్వల్పకార్యము చేత మీ మెప్పునకుం బాత్రురాల నయితినని సంతసించుచున్నదానను.

దార—దేవా! ఇంతవఱకు పురుషులే కాని స్త్రీలు సాంగ్రామిక వ్యాపారము లను జేయువారు కారని నేఁ దలఁచితి. ఈ వృద్ధ్యరాలి యతులోకచాతుర్యము చేతనే నా యభిప్రాయము మార్చుకొనవలెను.

సత్య—దారుకా!

క. మగవారి నెల్లపనులను
మగువారిని గానోర్చి, నైపము స్త్రీలో
మగనటు చేసెనె, మగువలు
లేని యెవరికి తగరో దైత్యదమనఁ దారుకుఁడా. 8

కృష్ణ—దారుకా! అంగనలు

ఉ. చదువ నేర్తురు పూరుషుల్ బ్రతుకనేర్తురు స్త్రీలంబు బ్రతికించుచో
చదువ నేర్తురు శత్రుసేనల ధనుర్వ్యాపారము నేర్పుచో
ముదితలోత్సాహముతో నేలఁగల కీయుర్విన్ ప్రతిష్ఠించుచో
ముదితల్ నేరరు గారని పిడ్వఁ గలదే మున్నారి నేర్పించినన్. 9

దారు—దేవా! స్త్రీలు పరిశ్రమను సహింపనేరరగుటచేఁ బురుషప్రాబల్యము లగు మాటలు పలుకఁ దగరనుకొంటిని.

కృష్ణ—పుష్పకోమలమైనను బ్రహ్మదేవుని సృష్టియగు స్త్రీలు అయినను గాలానుగుణముగ శ్రమను సహింపఁగలవు.

తే. గీ. కరము సృష్టి కుసుమకోమలము లైనఁ గలసిపోవు
మన్నె సంపఁగిలోనగు మంచిపువ్వులు
నృపతివి కోపిల్ల గాడ్పులు విసరినప్పు
డుండు వేసఁగిఁ బొగలును నుండుఁ గాదె 10

(తెరలో)

ఓ.కోరి యాదవహంసనా! భార్యాభుజబలార్జితయశోగర్వితా! నిలునిలు. పోకుపోకు.

ఉ. అని నే మూర్ఛిలినంతమాత్రమున దైత్యస్వామి నాచేత నీ
క్కినవాఁ డంచును సంతసించి నను గేలిం గొట్టుచున్నావె దేవా?
విను నా మూర్ఛకుఁ గారణంబు వనితా వికారింతయే గాని నీ
ఘనదోస్సారము కాదు సిగ్గుపడ కీగర్వంబు నీ కేలరా? 11

సత్య—పిడుగువంటి యార్భాటని యెవ్వనిది?

దార—ఇది నరకునికంఠధ్వనియే.

కృష్ణ—నిర్లజ్జయోర్వ !

తే. గీ. మొదటి నీవాఁడితూపుల మూర్ఛవోయి
యమర క్రమ్మఱఁ దెలివొంది యని యొనర్ప
నలుక రెట్టింప మనపైకి నరుగుదెంచె
వేటువడిన దెబ్బులివోలె నెగిరిపడుచు. 12

(అప్పుడు రథమెక్కి సూతసమేతుఁడై నరకాసురుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సూతు — రాక్షసేశ్వరా! ఇదిగో శ్రీకృష్ణుఁడు రథారూఢుఁడై యుం నున్నాఁడు.

నర — ఓరోరి యాదవపాంసనా! భాగ్యాభ్యుదయబలార్జితయశోగర్వితా! నిలునిలు పాఱిపోకు.

ఉ. అని నే మూర్ఛిలినంతమాత్రమున దైత్యస్వామి నాచేత నో
డ్డినవాఁ డంచును సంతసించి నను గేలిం గొట్టుచున్నాఁడవా?
విను నామూర్ఛకుఁ గారణంబు వనితావిక్రాంతియే గాని నీ
ఘనదోస్సారము కాదు సిగ్గుపడ కీగర్వంబు నీ కేలరా? 13

కృ — ఓరోరి నిశాటకులపాంసనా! ఇందు మాకు లజ్జాకారణము లేదు.

క. మాయింటి యాఁడువాండ్రు ప
జేయుల మని విఱ్ఱవీఁగు చెనఁటి యసురులన్
మీయట్టివారి గెలువఁగ
నాయత గర్వంబె గాక యట సిగ్గేలా? 14

మఱియు నోపిశితాశన!

తే. గీ. అష్టదిక్పాలయుతుఁడైన యమరవిభుని
వేల్మిడిని జయించిన మహావీరుఁడ వయి
యాఁడుదానిచేఁ దూపు దెబ్బ లయితి ననుచు
సిగ్గుపడి చావ కేట్లు వచ్చితివి మరల? 15

నర — ఓరివాచాట! మీయింటి యాఁడువాండ్రు సాహసము కలవారే. ఇందు నీవు నిజమే పలికితివి.

ఉ. కొంకక నీదు చెల్లెలు తగుల్కొనిపోయెను పాండుపుత్రునిన్
జంకక రుక్మిణీరమణి నాఁడు తగుల్కొని వచ్చె నిన్ను నీ
వంకగ నున్న యంగనల ప్రజ్ఞలకా గరువించుచెల్ల నీ
యింకను నీది యొక్కబ్రతుకే యని మాటల నాడఁ జొచ్చితే? 16

మఱియు నియ్యది నీకు గౌరవమే యయినపక్షమున,

చ. అలయక సత్యభామ మగఁడై నిను నేలుచునుండ, నింటిగా
జులు తొడిగించుకొంచు నొకచోటను గూరుచునుండి భార్యవై
మెలఁగుము దానికిన్, మగఁటిమిన్ దెసబాసినభర్త భర్తయే
పోనియక యప్పుడే బ్రతికిపోతివి వస్తువుభార్య యుంటచేన్. 17

నార — ఆ సుపత్త్రంపుఁగదా! మాటయాడ వచ్చి క్రమ్మఱించి నవ్వువారితోఁ బ్రసంగించు టొప్పదు.

కృ — దారుకా! అవును. ఏదీ కొన్నాళ్లు చెప్పుము.

సత్య — ప్రాణేశ్వరా! ఒక్కనాఁటి మాట రూరకుండుఁడు. వీనితో నే నిందుక ప్రసంగించెదను.

కృష్ణ — సుందరీ! అడుగఁదగినమాటయు నడుగఁదగనిమాటయు తెలియఁగనిరోషుఁడు సుమీ యితఁడు. అంతియగాక నిష్ఠురప్రహారములచే నీవాటకు మానసు నొచ్చియున్నవాఁడు గావున మహాభిజాత్యముగల నిన్ను నీఁడు గౌరవింపఁ డని తోఁచెడును.

మఱియు,

తే. గీ. వెంగటికి హితోపదేశంబు చేయుటయుఁ
బెద్దపులికి ధర్మములు చెప్పుడు తెలుఁగు
కటికులకుఁ గృపఁ గలిగింపఁ గడఁగు టెల్ల
రాతి నేలల నాటులఁ బ్రవ్వుటబల. 18

సత్య — అది నే నెఱుఁగుదును. అయినను నన్నొకసారి పలుకనిండు. ఓప్రాగ్జ్యోతిషాధీశ్వరా! ఇందుకు శాంతింతువేని యొక్కమాట చెప్పెద.

చ. పొడమితి వాదిదేవునకు భూసతికిన్ బ్రియనందనుండవై
యడఁచితి వష్టదిక్పతుల ఖ్యాతి వహించితి విట్టు లుండియున్
గడపితి వింతకాలమును గ్రౌర్యము సేయుచు నింక నైనియున్
విడక ముకుందపాదసరసీరుహయుగ్మముల్ భజియింపు భక్తితోన్. 19

వెండియు నితఁడు.

తే. గీ. మునులకేని దక్కనివాఁడు మొదటివాఁడు
పతితులను బావనులఁ జేయువ్రతమువాఁడు
తొంటిపుణ్యంబునను నీకు దొరకెవాఁడు
భక్తి భజియింపఁ గదవయ్య పరమపురుషు. 21

నర — ఓసత్రాజిత్పుత్రీ! ఏమీ! నీమగండు పరమపురుషుఁడా? ఈజగద్వంచకుఁడు భగవంతుఁ డెట్లయ్యెనో చెప్పెద వినుము.

మ. తెలివోకింతయు లేని తాపసులు నిత్యానిత్యాభక్తిష్ఠుఁ డో కృష్ణుఁ డని
కులు పొంకుత్వే యివోపులం బొగడుచుం గోరంత తా తద్గుణం
బులు కొండంతలు చేసి విష్ణుఁ డని సంపూజింప నానా బళా
బళి నేనే హరినంచు సిద్ధమయి తా వచ్చెం బ్రపాహీనుఁడై. 21

క. భగవంతుని యవతారం
బగునని వర్ణించుచుంటి వబలా వీఁడా
భగవంతుఁడు నీ వీఁడే
భగవంతుఁ డైన జనులపాట్లేమందున్. 22

మఱియు,

ఆ వె. ఉల్లి మల్లె యౌనె పిల్లి బెబ్బులి యౌనె
కాకి కేకి యౌనె కలువకంటి
కుక్క గుఱ్ఱ మౌనె గోవౌనె గోమాయు
వాదిదేవుఁ డౌనె యాదవుండు. 23

సత్యభామా! ఇతఁడు నీపతి యగుటచే నభిమానవశంబున నిట్లు పలుకుచుంటివి; కాని మావంటి యుత్తమపురుషులు వీని నాశ్రయించుటకు వీనియం దేమిగుణము లున్నవి?

సీ. కులగౌరవముఁ జూచి కొనియాడుమందువా యదువంశజునికన్న నధముఁ డెవఁడు
విక్రమంబును జూచి వినుతింపు మందువా వాసుదేవునికన్న పంద యెవఁడు
అభిమానధనుఁ డంచు నర్చింపు మందువా నీప్రాణపతికన్న నీచుఁ డెవఁడు
సుగుణసంపద మెచ్చి స్తుతియింపు మందువా గోపాలకునికన్న కూళ యెవఁడు
యెంచుటకు నంగుళంబైన నేల లేక
పాండుసుతుల పంచను జేరి బ్రతుకువాని
కులము బలమును మానంబు గుణము గల్గి
నెగడు నే నేమి చేరి మన్నించు టేమి? 24

ఓ వీరపుత్రీ! పగతుండ నైనను నేను నీవిషయమై జాలినొందుచున్నాఁడను. ఏలయన,

క. చక్కనిచుక్కవు గదె నీ
కక్కఱ లేని దాపురించె నిటువంటి ని
న్నిక్కుమతి కిచ్చుట యుచుల్
గ్రక్కున మణిని మసిపాతఁ గట్టుట గాదే? 25

సింహాసనంబునకుఁ జక్కదనంబునకుఁ గులగౌరవంబునకుఁ దగనిమగనిం గట్టుకొని నీవు హాస్యాస్పదురాల వైతివి.

బార—ఓయీ! రాక్షసా! మహామహీసులచేతనే యితఁడు పరమపురుషుఁ డని జ్ఞానులందఱుఁ దెలియుచుండ నీ వెఱుఁగఁజాలవా?

నర—ఓహో! మహిమలవలన జ్ఞాను లెఱింగిరా?

తే. గీ. తొల్లి కొందఱు మునులను బాదుఁ గట్టి
గమనుఁడన నెఱుంగనివారి కన్నుఁ దోయి
మాయ బింకపుఁజాలములు వేయుఁ జేసి
యంతమాత్రాన భగవంతుఁ డగునె కృష్ణుఁడు. 26

సత్య—దేవా! ఇంతగా రేఁగిన యీదానవుని గర్వాహంకారములు శ్రీహరము చేతఁగాని యడఁగదు.

కృష్ణ—దేవీ! నేను మొదటఁ జెప్పలేదా?

తే. గీ. సన్నిపాతసంగత మైనజ్వరము చేత
నొడలు తెలియక ప్రేలుచు నున్నవాని
చేత గలవేఁడి పలుకులచేతఁ గాక
చక్కఁబడునొకో దైత్యోత్రచారితులు. 27

అందుచేత నేనే వీనిదుర్మద మడఁచెద. నీ వుండుము.

సత్య—హృదయేశ్వరా! అవును. నే నొకసారి వీనిని మూర్ఛపుచ్చఁగలిగితిఁ గాని సంహరింపఁజాల; ఖండితారాతినిక్రైత్యంద్రమస్త దుస్సహాస్తమే వీనిని విధ్వస్తము గావించుఁగాక!

నర—ఆహాహా! ఆఁడువాలు మెచ్చు ఆయినొనుట గేమగఁ దా మెప్పు నంగీకరించుటకు నరిపోయినది. ఓరోరి చంద్రవంశకళంక! నీవా నాదుర్మద మడఁచువాఁడవు.

చ. అణఁచితి గాదె మాగధుబృహద్రథనందనుదోర్బలంబు నే
నణఁచితి గాదె కాలయవనాదిబలాఢ్యుల విక్రమింపి నీ
వణఁచినవారె ముజ్జగములందు గణించినవారు తెల్ల హా
పణఁ కుదయించె నిక్కువ రహాయను వాఁడిటు చేసి సేయుదున్. 28

కృష్ణ—కాల మాసన్న మయినది. సాంపరపడుము.

మ. తులువా! నీతలఁ దన్నినట్టిఘనదైత్యుల్ చండదుర్వారదో
ర్బలసంరంభితశత్రుభూధరసమూరత్నాకరుల్ వేల్మిడిన్
శలభంబుల్పలె భ్రుగ్గినారు మును మచ్చక్రాగ్ని నీ వెంత ప్ర
క్రియ గావించెద మస్తకం బిపుడె నీగర్వంబుఁ ద్రెక్కించెదన్. 29

ఉ॥ ఏటికి నీ చుతోడ నిప్డు డీగతి నున్నను యుద్ధరాదె యే
నాటికినైన నంచును మనంబున నిగ్రహియింపకున్న నా
నాఁటికిఁ బిచ్చలించె భువనంబులు నీ పెను దుండగంబులన్
నేఁటికిఁ బండఁబాఱినది నీదురితంబు నిమేష ముండరా! 30

నర—నీవు నన్నశక్తదుర్బలత్వముచే నైరించుచున్నాఁడవు గాని బ్రహ్మబలశ
కలిగి కాదు మే మన్న నొకనిమిషమాత్రములో నిగ్రహింపఁగలము.

క. నుగటిలేని గొంపనికిమాలినభీరువుతోడ నేటికిం
బగ యని యొంటి నీపలుకుఁ బాటిగ నెంచక నిన్ను ద్వారకా
నగరము నుండి యొన్నియొ దినంబుల క్రిందట సాగఁదోలఁ కీ
పగిదిని పీడఁగా బాగ యవట్టితి శ్రీ వ్యజఁగింతు వుండురా! 31

నీవకాని న నేకదనుజాలు మ్రగ్గిరా?

శా॥ ఏఁడీ వేలుమగంబి చెప్ప మని నీ వేనీవ న్యాయంబుగా
నోడంబుచ్చితో వాంసునా, శిచికునా యోగ్యం జరాసంధునా
పాతిం దప్పియొ పిలుకు మార్చితివి యాఘవ్యాత్ములం జాల నీ
యేడాగోడ పుఁబలు కేల నిలు నిన్నా డాటు లాడించెదన్. 32

నీ కొకదానిలో మాత్రము విశేషప్రజ్ఞ యున్నది.

శా. ఘోరాటంబులం బెట్టి యొందొలకుం భూపాలకశ్రేణులఁ
గారం బియుము నందు నొక్కని యరుం బెందాడి యొక్కట్లు భూ
భారం బంచియు జేపినాఁడ నిది నాప్రజ్ఞాబలం బందు నా
మారం బహాటుల్క ... బుంజెనవుగా యొంటంబో నునన్ భూజనుల్. 33

అన్నఁటి కేయుగాని నన్ను మాటమాటికిఁ బాపాత్ముఁడ నని పలుకుచుంటివి. వైష్ణవశీలుఁడ
నయి బహుశ్రుతుఁడనై వేదవేదాంగవిదుఁడనై మహేశ్వరచరణారవిందధ్యానైక
చిత్తుఁడ నయిన నేను నీకన్న నెక్కుడుపాపంబు లేవొనర్చితినో యొక్కసారి సెలవిమ్ము
కృష్ణమూర్తుఁడా!

శా. వేదంబుల్ తలక్రిందుగా జదువని, విప్రాళి కర్పింప నీ
భూదానాదులు; చేయని శతమఖంబుల్; భక్తి పల్లింప నీ
వేదాంతార్థము; ముక్తినొందఁడు సుమీ పృథ్విన్ దయాసత్యశో
భాదుల్ పవ్యాగ ద్రోలుచుం దిరుగు మోహాంధుండు దైత్యాధమా. 34

నీపాపంబు నీ వెఱుంగవా? నీయంతరాత్మ నన్నుఁ బీడించుట లేదా?

మ. మునులం జంపితి జన్నపుంబశువులన్ ముచ్చిల్లి తెంపాపురం
గనలం బట్టినిబట్టి తెచ్చితివి స్వర్గంబెల్లఁ జూఱాడితి
న్ననిశ వర్ణింతును జెప్పవచ్చును మితంబైనన్ మహా నీవు చే
యని దోసంబులు చెందఁ గానిక తుఁ గాంచనం గనన్ వచ్చునే. 85

నర—(సవ్యంగ్యము) ఓ గోత్ర యాదవవంశ జలధి బడబానల! ఈదోసంబులు కొన్ని యందు కాదువా నీయందు గోడఁగట్టుకున్నవి సుమా!

మత్తకోకిల. చేసినాఁడవు స్త్రీవధంబును చిన్నవాఁటను సాక్షికై
చేసినాఁడవు గోవధంబును జేడె నీల సమక్షమై
తీసినాఁడవు మానుపాత్రము దక్క లేని యవస్థ నీ
చేసియుండని దోస మున్నదె చెప్పుమా లిన చేతులరీ!

అని యటుండనిచ్చి నే నొక్కటియంటి యడిగెదను దాని కుత్తర మిమ్ము.

క. శిశుపాలుఁడు మఱఁదిగదా
శిశుపాలుఁడు పలచినట్టి చేడియ నీకన్
విశదముగఁ జెల్లెలే గద
పశువా చేసితివి దానిఁ బట్టితి చెపుమా. 37

దోసంబు లన్నియు నీయందె యుంచుకొని మాఁదుమీఁకిటి మున్ను గలమాహాత్మ్య లగుదువా? రాత్రివరుసను రీతులిక్రమక్రియారంభులమయి తేజోవిహీనుఁ డగుచుండా జాని దిక్పాలకసమేతముగా నోడించిపువ్వు జగత్రయం బాక్రమించుట వీర మగునా? ఇది క్షాత్రము గాదా? వారు బోటు పగనీవు క్షత్రి మేమి తెలియునా?

కృష్ణ—రాక్షసాధమా! క్షత్రియున సరివాఁడఁ గలఁడనచో నీవు రాత్రివిక్రమమునకై సంపాదించవచ్చును. సమాజమైన యాగము హేంద్రము నదిరించి గెలువవచ్చును—కాని—

మ. నిను గండించిరె, నీపడంగ గనరే, నజోతినన్ వచ్చిరే,
మునుచుం గానల ముక్కు మూసికొని బ్రహ్మధ్యానముం జేయు స
న్మునులం గొట్టితి వేమి చేసిరి మహాత్ముల్ వార లాలోకసా
ధనులం జంపుటయా పరాక్రమము నాకైనం గొప్పనీ తేజమునే. 38

సీ. క్షుద్రాత్మునకు నీకు జోహారులానిండు బలహీనుఁ డగుచు వజ్రపాణి గాఁడు
నీదళంబులఁ జూచి నిర్విణ్ణుఁడై పాఱి ముక్కుమూసికొను వెట్టిమానులు గారు
నీవిగ్రహముఁ జూచి నిశ్చేష్టు లగుటకు ననదలౌ రాజకన్యకలు గారు
నీబిక్కిటికలచే నిర్వీరపడుటకు బడిసాధువులు భీరుసురలు గారు

ఎవ్వఁడుగఁ దలంచితివో యీవెఱ్ఱిని నన్ను
సకలభూతభయంకరజన్యరంగ
ఖండితానేకదైతేయ కంఠనికర
దేవతాచక్రవర్తిగాఁ దెలిసికొనుము.

నర—శిరోరత్నయాశ్చర్యరమన్య! నీవు భగవంతుఁడ వని యీవెఱ్ఱికి నీభార్య సత్యభామ వచియించినది. ఇప్పుడు నీనోటనే వినుచున్నాఁడను. ఇట్లు దలంచుట నీనేరము గాదు. చదువులు నేర్చిన దుష్పండితులు కొందఱు జగద్వంచనము చేయఁదలఁచి—

సీ. కటినెండ్రునను నీకాయపుంజాయలు కాఱుమబ్బులకు సంగడము లనిరి
నీయుద్భవనయములు నీటుంకుకతలు నీలేకిపనులు విష్ణులీల లనిరి
నీపంచకత్వంబు నీగుట్టు వెలిఁబుచ్చు ధర్మాత్ములను దుష్టదైత్యు లనిరి
నీకు గులాములై నిరతంబు గొనియాడు తెలివిమాలినవాండ్ర దివ్యు లనిరి
అన్నిగుణములయందు నీకన్న డైన
త్రాగుఁబోతును శేషావతారుఁ డనిరి
ఒకపూఁటకు గతిలేని బిక్కవాని
విశ్వమయుఁడగు నమ్మహావిష్ణు వనిరి. 40

నేను నారాయణుఁడ నని నీలో నీవెంత మురిసినను మునియుచ్ఛ్రు ని న్నెంతఁగొని యాడినను నీ వన్యుఁడవు గావు. నెక్కు పార్వతి యగు నేని, కన్న నారాయణుఁ డగు నేని నీవు హరి వగుదువు నాయుకెంగిసంతవంకకు,

శా. నీకన్నం గడు దుష్టకష్టుఁడయు నీకన్నఁ బాపాత్ముఁడున్
నీకన్నం దెనాయుఁడుం గుటిలుఁడుం నీకన్న దుర్మార్గుఁడున్
నీకన్నం బలుకాకియుం జెనఁటియు నీకన్న దుశ్శీలుఁడున్
నీకన్నం జడుఁడుం గనంబడఁ డిల న్నిర్భాగ్యదామోదరా! 41

నలువురనో ముగ్గురనో యొక్కరిక్కరుల గొంగపోటుగఁ జంపి దనుజాంతకుఁ డనునటి పౌరుషనామము గొంటి బోధింపఁబోయెచ్చెదనా? ఒకవేళ నీ వనుకొన్నట్టు భగవంతుఁ డవే యగుదువు గాక!

కం. భగవంతుఁడవే యైనను
భగవంతుని తానునైన భయపడఁ గా విప్రా
తెగటార్చెద నిఁక దీర్చెద
నగవాండ్రవమేని సకల మాల్గొను దన్నన్. 42

సత్య—(కోపముగా) హా ప్రాణేశ్వరా! ఎంతనే సతఁ డాడలుమూడి చెప్పెలుట

కృష్ణ—సుందరీ! ఈతని ప్రల్లదంబు లిప్పుడే తుదముట్టఁగలవు. ఓరోరి దైత్యాధమా! అవ్యవస్థితము లగు నీదుర్భాషలకుఁ బ్రత్యుత్తరంబు లొసంగ నక్కఱ లేదు. ఏమంటివేని,

మ. చకితభ్రాతృగణాంగనానికరముల్ సమ్మోదముం బొంద వై
దికధర్మంబులు సాగ నెప్పటి యటుల్; దివ్యుల్, ప్రహర్షింపఁగా
సకిరీటంబు సకుండలంబు సశిరస్త్రాణంబుగా నీదు మ
స్తకముం ధారుణిఁ గూల్చువాఁడ నిదె మచ్చక్రాహతిన్ దుర్మతీ! 43

దేవీ! చక్ర మిటు దెమ్ము.

నర—ఓరోరి క్షత్రియకులాపశదా! ఏమి! సకిరీటంబు సకుండలంబు సశిరస్త్రాణంబుగా నాదు మస్తకమును గూల్చెదవా?

సీ. జవరాండ్రతోఁ గూడి సరసమాడుట గాదు మరలించుటకు నాలమంద గాదు
జున్ను మీఁగడ వెన్న జుర్రుకొనుట గాదు పడఁచన్నులకుఁ జిన్నబంతి గాదు
పాలీయవచ్చినపడఁతి జంపుట గాదు చితుకఁ ద్రొక్కఁగ నీటిచిలువ గాదు
మతిలేకయుండిన మామఁగూల్చుట గాదు పెల్లెగుడుటకు వ్రేపల్లె గాదు
మా జరాసంధునకు నోడి మధుర విడిచి
నట్టనడిసముద్రంబున నగరు గట్టి
కాపురం బున్న జెట్టివి గావె నీవు
నన్నుఁ గూల్చువాఁడవె నీవె సంగరమున. 44

నీవు చక్రంబును ధరించుచున్నాఁడవు గావున నే నిదె వింట బ్రహ్మాస్త్రముఁ దొడుగుచున్నాఁడను.

క. కొక్కలము లేల పలికెదు
వెక్కలు; నరకాసురుండు విడువఁడు నిను నీ
వొక్కమ్మకు నొక్కయ్యకు
నిక్కముగా పుట్టితేని నిలువుమీ యెదుటన్. 45

సూతుఁడా! రథము గోపాలున కభిముఖముగాఁ ద్రిప్పుము.

సూతు—దేవా! అట్లే చేయుచున్నాఁడను.

కృష్ణ—దారుకా! రథము దానవున కభిముఖముగాఁ ద్రిప్పుము.

దార—ఆయుష్మంతుఁడా! అరదము వాని కభిముఖముగానే యున్నది.

(తెరలో)

నరకమహారాజా! శరణు! శరణు! ఈగరుత్మంతుఁడు మమ్ముం బ్రతుకనిచ్చుటలేదు. కుటిలనఖరాగ్రంబుల నెత్తురుకండలఁ జెకలించియు చంచుపుటంబున మేనులఁ జీల్చియు

బత్తాఘాతంబులం దూల్చియు నితఁడు దానవసైన్యంబుల దైన్యంబు నొందించుచున్న వాఁడు. రక్షింపుము. రక్షింపుము.

నర—ఓదనుజులారా! వెఱవకుఁడు. వెఱవకుఁడు. ఇదిగో వచ్చుచున్నాఁడ. సూతుఁడా! రథము తోలుము.

సూతు—ఇదిగో దోలుచున్నాఁడను. (ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

దార—దేవా! ఈదురాత్ముఁ డీసెపము పెట్టి తప్పించుకొని పోయినాఁడు.

కృష్ణు—వాఁడు పలాయితుఁ డయినను మనము వానిని విడుతుమా.

దార—కీఁడు కర్ణకఠోరముగా నొనరించిన భగవద్దూషణమువలన తత్క్షణమే వధ్యుఁడు.

సత్య—దారకా! భగవంతుని దెలిసికొనుట కెంతవాఁడు గావలయును.

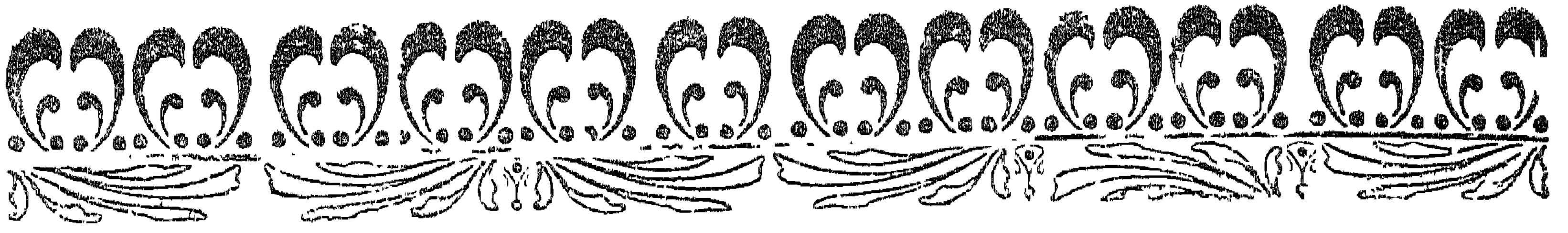
శా. శ్రీరంజిల్లఁగ ముక్తి నాయక మహాశేముంతినిం గూడి యోం
కారస్యందన మెక్కి స్వచ్ఛమయి విజ్ఞానాత్మకం బైన గం
భీరాకాశముతోడ నయ్యుపనిషద్వీథి న్నిరాఘాటనం
చాలంబుం బొనరించు నీశు నెఱుఁగన్ శక్యంబె దైత్యాళికిన్.

దార—అమ్మా! నీమాట నిజము. ఈశ్వరు నెఱుఁగుటకు వీఁ డెంతవాఁడు.

కృష్ణు—దారకా! నరకునిమీఁది కరదమును సత్వరము తోలుము. ఇప్పుడే వానిని చక్రంబున కెరఁజేసెదను.

దార—చిత్తము. (అని తోలుచున్నాఁడు.)

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

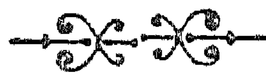

శ్రీ

ప్రసన్నయాదవ నాటకము.

—————:)o(:—————

పంచమాంకము.

(అప్పు డేడ్చుచు వజ్రకంఠుఁ డను రాక్షసుఁడు ప్రవేశించును.)

వజ్ర—(తనలో) హా నరకమహారాజా! హా శ్రితజనకల్పద్రుమా! హా దనుజకులపారిజాతమా! హా సుగుణరత్నాకర! దురాత్ముఁ డయినశ్రీకృష్ణునిచే నిష్కారణముగా వధియింపఁబడితివా? అయ్యయ్యో! ఇంక మాకు దిక్కెవ్వరు? నీయండ నుండఁబట్టియే గదా దిక్పాలకులను స్వర్గమునుండి దొంగలను దోలినట్లు తోలి కంటి కగపడిన దేవతల నందఱను జేతికిదొరకిన బడితెలతోఁ గుక్కలను గొట్టినట్లు కొట్టఁగలిగితిమి. నీసంరక్షణమున నుండఁబట్టియే గదా మేము నాదిక్రింది పందికొక్కులవలె నేవెలితియు లేక హాయిగా సుఖించితిమి. నీసేవ దివ్యులకు సింహస్వప్నము గదా? ఆమేలుదినములు పోయినవి. మందభాగ్యుల మగుమాకు నీవంటియుత్తమోత్తముఁడు దొరకునా? ఇవి న్యాయమునకు దినములు గావు. అందుచేతనే స్వకులాభిమానులును ధర్మస్వరూపులును తేజోరాసులును నగుమీవంటివారు కనుపించుటచేత మడియుటయు దుర్జనులును దుర్మార్గులును దుశ్శీలురు నగువేల్పులు జయించుటయు సంభవించుచున్నది. లోకములో నెందఱికైనను చావున్నదికాని యీపాపముండకొడుకు కృష్ణునకుఁ జావు లేదు గదా! నారక్కసుల నందఱఁ జంపినాఁడు. వారి యాయువుఁ బోసికొని చిరంజీవియై బ్రతుకుచున్నాఁడు. 'పాపీ చిరాయు' వన్నమాట వీనియందె సార్థకమగుచున్నది. ఈపాపాత్మునకుఁ బురిటిలో సుడైనం గొట్టదయ్యె. పాలపాపచిన్నెయైన రాదయ్యె. ఏరక్కసుని చేతంబడి యైనఁ జావడయ్యె. ఏరోగము లేక నాచిన్నప్పటినుండియు నీకృష్ణుఁడు రాయివలె నిల్చే యున్నాఁడు. ఎంతో ధైర్యవంతుఁడను నేనే యింత బెంగఁగొనఁగా జ్యే లగుమందపాలుఁడు లోనగువా రెంత కడుపగిలి యున్నవారో కదా!

(అంతట పెద్దపెట్టున నేడ్చుచు మందపాలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

మంద—(తనలో) హా! రాక్షసరాజా! నీకెంతలోఁ గాలమాసన్నమైనది. నీవు లేకపోవుటచేఁ బ్రాహ్మణులగుదురు దేవతలుఁ జెలరేగి మాకొంపలు త్రవ్వుదురు గదా! ఇఁక మాకెవ్వరు దిక్కు. నే నేమిచేయుదును? చిన్నతనమునుండియు నన్నదమ్ములలాగున పెరిఁగితిమి గనుక నేనును మావజ్రకంఠుఁడును గలసి యేదో బ్రతుకుతెరు వాలోచించుకొనియెదను. ఇదిగో వాఁ డిచ్చటనే యున్నాఁడు. (అని సమీపించును.)

వజ్ర—(ఏడ్చుచు మందపాలునిఁ గౌఁగిలించుకొని) మన మహారాజుగారిని కృష్ణుఁడు తనపొట్టను పెట్టుకొన్నాఁడురా! అన్నయ్యా!

మంద—మన మిప్పుడు దిక్కుమాలినవార మైనామురా! తమ్ముఁడా!

వజ్ర—ఎల్లప్పుడు నాపాడువేల్పులపంతమే నెగ్గుచున్నదిరా! అన్నయ్యా!

మంద—మననోట శనియుండఁగా మనపంత మెట్లు నెగ్గునురా! తమ్ముఁడా!

వజ్ర—మనుష్యుల నెత్తురు గావలసినంత పానకము త్రావినట్లు గుటగుట త్రాగెడువారము గదా! అన్నయ్యా!

మంద—మొక్కజొన్నపొత్తులవలె నిర్భయముగాఁ గావలసినప్పుడు మనుష్యులను గాల్చుక తినెడువారము గదా! తమ్ముఁడా!

వజ్ర—ఆవైభవమే పోయినదిరా! అన్నయ్యా!

మంద—అప్పుడే పట్టణమంతా పాడుపాటెందిరా! తమ్ముఁడా!

వజ్ర—ఇంతపని చేసినకృష్ణునిఁ గడతేర్చుటకు నుపాయ మాలోచింపవలయును.

మంద—బుద్ధిమంతులము మనమిద్దఱముఁ దలఁచుకొన్నపక్షమున వాఁ డింకఁ బ్రతుకఁగలఁడా?

వజ్ర—అట్లయిన కృష్ణు నేవిధమున మృతినొందింతము?

మంద—నీవు త్రాఁచుపామువై వానిని కఱువుము.

వజ్ర—వెంటనే గరుత్మంతుఁడు నన్నుఁ జీల్చి చంపఁగలఁడు.

మంద—అవునవును. అది వీలులేదు; పోనీ, పులివై వానిఁ గడతేర్పుము.

వజ్ర—అతఁడు నరసింహమూర్తి. అందుచేత నతఁడు పులిమీఁద పుట్ర.

మంద—నిజమా నిజము. అది వలనుపడదు. పోనీ కొండనై నేను వానిమీఁదఁ బడుదునా?

వజ్ర—వాఁడు కొండ గుండఁ జేయఁగలఁడు. గోవర్ధన మెత్తలేదా?

మంద—నిశ్చయమే. ఈయుపాయములు బాగులేవు. ఈదొంగపోట్లు ఏల? కత్తి చేతఁబూని శూరులమై వాని కెదురుగఁ బోయి వధియింతము. మృతినొందుదు మనుభయము లేదు. గఱిక్కుడుప్రాణము. ఎప్పుడు పోయినను పోవును.

వజ్ర—అప్పుడవును. మహారాజుగారే మృతినొందఁగా మన మెంతవారము. ఈకుచ్ఛప్రాణములపై నాశ విడిచి స్వామిభక్తిని జూపుదము. రమ్ము కత్తులఁ బొడ్చుకొందము.

మంద—ఉండు. ఉండు. ఎవరో వచ్చుచున్నారు.

వజ్ర—(చూచి) హా! చచ్చితిని. వాఁడు కృష్ణుని సారథి యగుదారుకుఁడు.

(అంతట దారుకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

దార—(తనలో) భగవంతుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు నన్నుం బిల్చి, దారుకా! పితృవిహీనుఁ డగుభగదత్తకుమారుని నే నిప్పుడే చూడవలయు. వానికి నారాక నెఱిఁగింపుమని యానతిచ్చె. అతఁ డెందున్నాఁడో తెలిసికొని యిప్పుడే సందేశ మెఱిఁగించెద.

మంద—ఓరీ! వజ్రకంఠా! మన మిప్పుడు పాఱిపోయినను వీఁడు చంపును. పాఱిపోక నిల్చినను వీఁడు చంపును. గతి యేమి?

వజ్ర—వానిమాట కెదురాడకపోయినచో వాఁడు మనలఁ జంపఁడు.

దార—ఓయి! మీ రెవరు? కుమారభగదత్తుఁ డెందున్నవాఁడు?

మంద—(గజగజ వడఁకుచు) మేము నర-నర-నర-నర.

వజ్ర—(గద్గదస్వరముతో) మేము నరకుని బంట్లము కాము.

దార—మీ రింత భయపడనక్కఱలేదు. నేను మీజోలికి రాను. భగదత్తుని జాడఁ దెల్పుఁడు.

వజ్ర—అయ్యా! నరకాసురుఁడు పరమదుర్మార్గుఁడు, కడునీచుఁడు, నీతిహీనుఁడు నగుటచే మే మతని సేవించుటలేదు.

మంద—అయ్యా! భగవంతుఁ డగుశ్రీకృష్ణునకు నరకుఁడు విరోధి యగుటచే వాని సేవించుట మానితిమి.

దార—(తనలో) ఈపిఱికిముండకొడుకులు నాకు వెఱచి యిట్లనుచున్నారు. (ప్రకాశముగా) రాక్షసులకు సయితము నంతటికి యసహ్యము గలిగించు దుర్గుణము లతనియొద్ద యేమియున్నవి.

వజ్ర—ఒకటా, రెండా చెప్ప నలవి గాదు. స్త్రీలఁ జెఱపట్టుట. మహాత్ముల బాధించుట, యాగములకు విఘ్నములు సేయుట, విష్ణుభక్తులను వధించుట మొదలగు పాతకముల ననేకములు చేసెను.

మంద—ఆపాతకుని పేరు మన మిక్కడ తలపెట్టరాదు. కృష్ణుఁడు వానిం జంపి లోకమునకు మేలు చేసెను. వాఁడు తప్పక చావవలసినవాఁడే.

దార — మీ ప్రసంగములు చాలించి భగదత్తునిజాడ నెఱుఁగుదురేని చెప్పుఁడు. లేనిచో మీవారిని మీరు పొందు.

వజ్ర — స్వామి! మా రాజాజ్ఞ తెలియదు. నాకు సెలవో సంగుఁడు పోవుదుము. రారా! మంచపాలా! (అని యిద్దఱు కొంచెము నడచి రహస్యముగా) గండము గడచి యివతల పడితిమి. త్వరగా పరుగెత్తుకపోవుదము రమ్ము. (అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

దార — (తనలో) నా కిప్పుడు భగదత్తునిజాడఁ దెలుపువా రెవరు? అదిగో నక్కడ యొకకరంచుకి యగపడుచున్నాఁడు; వాని నడిగెద. (ప్రకాశముగా) ఓయీ!

(తెరలో)

అయ్యా! అతఁడు దుఃఖపరవశుఁడై తండ్రికళేబరము జూచి గోరి పాలికలనికిం బోవ నుద్యుక్తుఁడై యున్నాఁడు.

దార — (ఆలకించి) సరే! నేనిప్పు డతనియొద్దకుఁ బోయి సందేశ మెఱిఁగింప నక్కఱలేదు. వాసుదేవుఁడే వానిని యుద్ధభూమిలోఁ గలసికొనఁగలఁడు. (అని నిష్క్రమించును.)

ఇది నిష్క్రంభము.

అప్పుడు యుద్ధభూమిలో మూర్ఛితుఁడైన భగదత్తుఁడును శంబర మంత్రియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.

శంబ — (తనలో) దైవప్రతికూలమగు దుఃఖము దుస్సహమైనది. ఈభగదత్తుఁడు తండ్రికళేబరము నొక్కసారి చూచి మూర్ఛితుఁడై యింకను స్మృతినొందకున్నాఁడు. దైవానుగ్రహమున కీనికిఁ దెలివి వచ్చునేని కీనిని తండ్రికళేబరమువద్దకు మరలఁ బోనీయఁగూడదు.

తే. గీ. భూరిసంతాప మెదఁ బొంగి పొరలునపుడు
వల్లఁదనమును వెదచల్లసంగి డీల
దరుమారిఁకింపుబలుక్కలుపాము నుమ్మలంబు
పాలపడఁగను చన్నరు పాపునట్టు. 1

భగ — (మూర్ఛనుండి లేచి) హా! తండ్రీ! జగత్త్రయైకవీరా! వ్యణీకృతపురందర రాజీకాలకా!

ఉ. తోలితి నాలమందలను దోలినపోలిక వేల్పుమూఁక ది
క్కాలుర ద్వారపాలకులఁగా నొనరించితి, కోటకొమ్మలన్
వ్రేలఁగఁ గట్టినాఁడ పరిపంథిశిరంబుల, నట్టినప్పు గో
పాలునిపాలు గావలసి వచ్చెనె యీశ్వరమాయ నక్కటా! 2

క. తలిదండ్రులకుం దమతన
యులపైఁగల యంగకాంక్ష యుండదు తలిదం
డ్రులపై బిడ్డల కనియెడి
పలు కిప్పుడు నాకు నిక్కువంబై తోఁచెన్. 3

అందుచేత నే గదా నేను నిన్ననుసరింపలేకపోయితిని.

శంబ—(సమీపించి) కుమారా! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము.

భగ—అమాత్యా! శంబరమంత్రీ! ఇది నేను స్వయముగాఁ దెచ్చుకొనినది కాదు. అందుచేత నే నిట్లనవలసె. అయిన నిటు విను.

సీ. ఎవని సొమ్మను బొందు నేవేళ పవనుండు పెద్దపెద్ద గాడ్పులు వీవ వెఱచు
నెవని యల్కకు నోడి యున్నంత భానుండు గట్టిగా నెండలు గాయ వెఱచు
నెవని యాజ్ఞ లేక యెప్పుడు పర్జన్యుండు గొప్పగా వానలు గురియ వెఱచు
నెవని దాసికి నోడి దేవతాద్రిద్రుమ మధునైన కుదుపుగా గనుమాసి పనుక వెఱచు
నెవని కే ప్రసన్నమూర్తిని స్ఫూర్తిఁ దోలఁగి
దిగ్గజంబులు స్వేచ్ఛమై తిరుగ వెఱచు
నట్టిజగదేకవీరుఁ బోఁగొట్టుకొంటి
నింక నూఱటి గల్గుట యెట్లు నాకు. 4

శంబ—నీతంత్రీ నిజముగా నీ వన్నట్లు నిరుపమానతేజోరాశి. విచారించిన కార్యము లేదని నే నిట్లు నీ కుపదేశించితిని గాని నీవుఁ గలదుఃఖము నే నెఱుఁగనా? భృత్యసేవకుల మయిన మేమే యెంతో మఱుఁగుచుండఁగా గారాబుకొడుకు వయిన నీ వెంత దుర ప్పిల్లుచుందువో చెప్పవలయునా? కావున నిప్పుడు కార్యగతులఁ బరికింప వర్తింపుము.

భగ—అమాత్యా! ఈసమయమునందు,

తే. గీ. ధైర్యశాలి ప్రసన్నుని రెండు కార్యగతుల
జనకుఁ డెగటు ద్రుపదతునిఁ జంపుటొండె
సమరముఖమునఁ బోరైనఁ జచ్చుటొండె
కానఁబడె నింక నా కన్యకార్యపరిణతి. 5

శంబర—కుమారా! అది గాదు. తండ్రి కగ్ని సంస్కారంబు చేసి యుత్తర క్రియలఁ జేయుటయే కార్యపద్ధతి.

భగవ—హా తండ్రీ! భువనైకమల్లా! నీవిషయమయి యిట్టిదారుణవచనంబులు వినవలసె.

మ. అపచారం బొంతెంప నెన్నఁడును నే నాబాల్యము న్నీకు నే
యుపచారంబును నీవు నావలన మున్నొక్కప్పుడుం గోరవై
తివి పుత్రోచితమని గోరఁగాఁ దగునె తండ్రీ యగ్ని సంస్కార మే
యుపచారంబగువేళ వచ్చినదె యయ్యో నాదునిర్భాగ్యతన్. (మూర్ఛిల్లును)

శంబర—కుమారా! ఏమి యీ జాలితనము! (తనలో) ఈతఁడు మాటిమాటికి మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు. ఇతనికి దుఃఖోపశమన మెట్లగును చెప్పుమా? శుక్రశిష్యుల కెంత దురవస్థ సంభవించినది.

[అప్పుడు రాక్షసగురు వగుశుక్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

శుక్రు—(తనలో) అసురులు వేల్పులకన్న నెక్కుడు తేజోవర్ధితు లయినను వారి యైశ్వర్యము వినశ్వర మగుటకుఁ గారణమేమి? (కొంచె మాలోచించి) కారణ మునకయి వెదుకనక్కరలేదు.

మ. సిరి యెల్లప్పుడు ధర్మమూల మనుచుం జెప్పన్ విభుల్. ధర్మత
త్పరుఁడౌ నాతనిభూరివైభవము నిత్యంబై ప్రవర్ధిల్లు, దు
ష్కరుఁడై భ్రష్టము పొందు మానవు మహైశ్వర్యంబు లీభూమికిం
బరువై గట్టి పునాది లేనియిలు తేవం గూలు నొక్కుమ్మడిన్. 7

కావున ధర్మేతరమార్గవర్తనులగుటచే వారికి సిరి యుండదు. ఎట్లయినను వారు నాకు శిష్యులగుటచే వాత్సల్యంబు పెంపున నేను వారిని సమాదరింపక తప్పదు. ఇప్పుడు పితృవియోగదుఃఖితుఁడగు భగవత్తుకుమారుని సమాశ్వాసింపవలయు.

భగవ—(స్మృతిఁ దెచ్చుకొని) తండ్రీ! నీవు లేమి జగమంతయు నంధకార మయమయి యున్నయది. ఏలయన,

తే. గీ. పృథివి యంతయు నేఁడు నిర్వీర మయ్యె
రాజకులమెల్ల నేఁడు నిస్తేజమయ్యె
పరిజనంబెల్ల నేఁడు నిర్గతిక మయ్యె
నీవు లేనిచో ధాత్రి కెట్లు సిరి? 8

శంబర—కుమారా! అదె! నీనిమిత్తము భగవానులగు భార్గవులు వచ్చియున్నారు అభివాదము చేసి సదాచారము నడుపుము.

శుక్రు—కుమారా! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము.

భగ—(కన్నీళ్ళతో) భార్గవా!

మ. కదనోద్ధాతబిడౌజుఁ డాసురవధూకర్ణాభరణసంహారి, యు
న్నతసామ్రాజ్యశిరోవతంసవిలసత్పాదారవిందుండు, నా
పిముఁ డనన్యజనకుండు మాహితుఁడు మాబిడ్డండు మాశిష్యుఁ డ
ల్లదె నేలంబడియున్నవాఁడు నాథుఁడై యాచార్య కన్గొంటివే? 9

శుక్రు—వత్సా! మృతు లయినవారిని మనము దుఃఖించి క్రమ్మఱ బ్రతికింపఁ జాలము. చిరసంబంధముచే నెంత యాఁపుకొన్నను దుఃఖాతిశయముచేత నేనును కన్నీరు విడువక తప్పినదికాదు. తలఁచుకొనిన కొలఁది దుఃఖము పొరలిపొరలి వచ్చుచునే యుండును; కావున నీవింక నీతలఁపేని మఱవవలయు.

భగవ—ఆర్యా! వేదాంతవిద్యారహస్యజ్ఞాతు లగుమీరే దుఃఖమున కప్పు డప్పుడు వశులగుచుండ నింక మాదృశులా దుఃఖసాగరము నీదువారు!

చ. మఱవఁదలంతు నాయెడల మజ్జనకుం డొనరించు కార్యమున్
మఱవఁదలంతు వానియసమానగుణంబుల నెల్లఁ గాని యా
నెఱతన మాజగద్విజిత నిష్ఠురవిక్రమ మా సుమూర్తియున్
మఱవఁదలంచినన్ మఱవ నాతరమా నిమిషార్ధ మేనియున్. 10

శుక్రు—ధైర్యసాగరుఁ డగునరకునకుఁ దనయుఁడ వయిన నీకిట్లనఁ దగదు

భగవ—ఆర్యా! ఇప్పు డేమి చూచుకొని నేను బ్రదుకుదును?

శుక్రు—కుమారా! ఏమియు లేనేలేదా?

తే. గీ. తల్లి గలదు రాజ్యరమాతల్లి గలదు
ప్రజలు గలరు నీకుఁ గన్నప్రజలు గలరు
పరమువాఁడవు నీ కేమి బ్రదుకఁగామి
యున్నవారితోఁ బోదురే యున్నవారు. 11

భగవ—అవి యుండుట నే నెఱుఁగుదును.

ఉ. ఉన్నవి వాజివారణము లున్నవి సంపద లెన్నియేని నా
కున్నవి నందనోపమమహోపవనంబులు పెక్కు లేలగా
నున్నవి యాఁపులెన్నయిన నున్నవి సైన్యము లెన్ని యున్న నే
మున్నరకుండు లేమి నవి యన్నియు లేనటు తోఁచు భార్గవా! 12

శుక్రు—వత్సా! అట్లయిన నీయుద్యమ మేమి?

భగవ—పితృఘాతుకుల యుద్యమమే నాయుద్యమము.

శంబ—ఈయుద్యమ మనుచిత మయినది.

శుక్ర—ఏమి? నీవు హరితోఁ గయ్యమునకు సన్నద్ధుఁడ వయ్యెదవా ?

భగద—ఆచార్య ! మఱేమి !

ఉ. అంతటివానికిం గొడుకనై, ప్రియశిష్యుఁడనై ధరిత్రి మీ
యంతటివానికిన్, బ్రభువునై దితిసంతతి కెల్ల, నిన్ని నా
ళ్ళింతయశంబుతో నడరి యీసమయంబున బంపనొచ్చు నే
నంతము సేయకుంట తగవా నరకాంతకు నచ్యుతాంతకున్. 13

శుక్ర—ఓయీ! వెఱ్ఱివాఁడా! నీతండ్రికిని నీతండ్రింపలఁ దన్నిన యొక్క-లంపురక్కసులకును నలవిగాని యీపని నీకు సాధ్యమగునా ?

క. ఏమనుకొంటివో నీమది
సామాన్యుఁడు గాఁడు చక్రి సమరంబున నీ
చే మర్దింపఁబడుటకు
నామాటలు వినుము సంధి నడుపుము వత్సా! 14

శంబర—(శుక్రునితో మెల్లఁగా) దేవా! ఈయుద్యమ మెట్లయినమాన్పి దనుజకుల మనుగ్రహింపుము.

శుక్ర—కుమారా! కృష్ణునిప్రభావము వినఁగోరుదు వేని నే నించుక ప్రశంసించెద వినుము. అతఁడు మహీభారావతరణార్థమై యదుకులంబున నవతరించిన హరిగాని మనుజుఁడు గాఁడు. అందుచే నతఁడు,

సీ. పసితనంబున నేలఁ బ్రాక నేర్చిననాఁడె పగరకోటల కెగఁబ్రాక నేర్చెఁ
దిన్నఁగానొక్క విద్దెయును నేరనినాఁడె దితిజులఁ జంపువిద్దెమును నేర్చె
నిల తప్పటడుగులు నిడుట నేరకమున్నె వెసతప్పటడుగులు వెట్ట నేర్చె
నుయ్యాలలం దుండి యుగ్గుత్రాగెడునాఁడె క్రిగ్గాడి యసురుల నుగ్గుచేసెఁ
బాలు గుడుచునప్పుడె నేలపాలు చేసెఁ
బ్రబలదైత్యులఁ బలువురబలము మెఱయ
నతఁడు మాపినకులము లెన్నైనఁ గలవు
వలదువలదన్న హరితోడఁ బగలు మనకు. 15

వెండియు నితఁడు మాయలఁ బ్రయోగించుటయందు నెఱకాఁడు.

శంబర—అవును వైష్ణవం బైనమాయ దుస్తర మని వినుచుందుము.

భగద—పగతుల సాధించుట కితఁడు మాయలనే ప్రయోగించునా ?

శుక్ర—వత్సా ! మఱేమి ? చూడు,

సీ. కెడపెన్ గంసుని, జంపె హంసుని దృటిం గెల్చెన్ జరాసంధునిన్;
బొడిచెన్ బౌండ్రకుఁ, గూల్చె గాలయవనున్, బోకార్చెఁ జేదీశుఁ జ
క్కడచెన్ బూతన, వీరి నందఱను మాయల్ వన్నియే చక్రి మా
పడచెన్ గాని, బలాక్రమస్ఫురణచే నంతంబు నొందించెనే. 16

అవి యన్నియు నేల? నాస్వవిషయమున నే నించుక చెప్పెదవినుము. తొల్లి యతఁడు మహేంద్రరక్షణము చేయ నదితికశ్యపులకు వామనుఁడయి జయించి దీనచింతామణి యగు బలిచక్రవర్తి యొద్దకు నిఱుపేదయట్లు వచ్చి మూఁడడుగుల నేల యాచించె. అప్పుడు నేను,

ఉ. కైటభదైత్యమర్దనుఁడు గాని యితండొక యర్థిగాఁడు మో
మోటము చేత నీవలదు మూఁడడుగు ల్ధర యంచుఁ జెప్పఁడున్
గాటపుటల్కదర్భఁగొని నన్పొడిచెన్ గను లొట్టవోవఁగా
నాఁటికి నేఁటికిం దనయ నా కుడికన్నొటులుండు జూడుమా? 17

భగవ—ఆచార్యా! మీరు చెప్పినదంతయును సహేతుకముగా నున్నయది. అట్లయిన నా కిప్పుడు కర్తవ్యమేమి?

శుక్ర—ఇదిగో నుపదేశించుచున్నాఁడ వినుము.

మ. అభిమానమ్మును జంపుకొమ్ము సమరవ్యాపారము న్మానుకొ
మ్మభయంబిమ్మని నందనందనుని పాదాంభోజము ల్వేఁడికొ
మ్మభిషేకమ్మును జేసికొమ్మవనికిన్ న్యాయంబుగా నేలుకొ
మ్ము భువిం బిమ్మటఁ జూచుకొమ్ము సిరియెప్పుడు న్నీకు నెట్లబ్బునో. 18

శంబ—ఇదియే కర్తవ్యము.

క. అమరుల కాంగిరసుం డెటు
లమరారాతులకు శుక్రుఁ డట్టులె కానన్
సమయోచితంబు లగు నీ
విమలోక్తుల నవధరించి వినుము కుమారా. 19

భగద—భగవానుఁడా! ఓభార్గవా! నీయుపదేశము మా కాదేశము గదా నే నట్లే జేయుదు. కాని పితృమరణమునకుఁ బ్రతిక్రియఁ జేయుట యెప్పుడు?

శుక్ర—సమయ మగునప్పుడు.

తే. గీ. మానసంబున రవ్వులుక్రోధానలంబుఁ
గానఁబడకుండ దిగమ్రింగి కార్యవాది

సమయ మగునప్డు చెలరేఁగి జగము లడలఁ
బైటఁ బడఁదగు నగ్ని పర్వతము వోలె. 20

భగద—ఆచార్యా! మేలు. మీమాట శిరసావహించితి. శంబరా! నీవు పోయి జనకుని యుత్తరక్రియలవిషయమునఁ బ్రయత్నము సేయుము. నే నిప్పుడె కృష్ణునిఁ జూచి వచ్చెదను.

శంబ—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[అప్పుడు శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

కృష్ణ—దేవి! చిన్ననాఁడు నేను సాందీపునియొద్ద విద్యఁ గఱచునెడ నొక చిన్నబద్దెముఁ జదివితి. దానియాదార్థ్య మిప్పు డెఱింగితిని.

సత్య—అది యేమో యెఱింగించి నాకు వీనులవిందు సేయుదురా?

కృష్ణ—సందేహ మేమి, ఇదిగో విను.

క. ఘనుఁ డైన నల్పుఁ డైనను
జననింద్యం డైన లోకసమ్మతుఁ డైనన్
ధనియైనఁ బేద యైనను
దనతండ్రియె మంచివాఁడు తనయున కెపుడున్. 21

సత్య—దానియాధార్థ్య మెట్లెఱింగితిరి?

కృష్ణ—జగత్కంటకుఁ డగుతండ్రికొఱకు భగదత్తుఁడు మిక్కిలి విలపించుటచే దానిసత్య మెఱింగితి. ఇప్పుడు పితృశోకవిహ్వలుఁడగుభగదత్తుని సమాశ్వాసింపవలయు.

సత్య—దేవా! తండ్రిని జంపి కొడుకు నెట్లూఱడింపఁగలరు. మీకు మోమోటము లేదా?

కృష్ణ—సుందరీ! రాజనీతి మోమోటము నెఱుంగదు. తొల్లి రాఘవుఁడు వాలిం గడతేర్చి యంగదుని యౌవరాజ్యమున నభిషిక్తునిఁజేసి వానికి సేవ్యుండు గాలేదె. అది యటుండనిచ్చి యిటు వినుము.

మ. ఖలునిన్ మాగధుఁ ద్రుంచి తత్తనయునిం గద్దెం బ్రతిష్ఠించితిన్
దురవం గంసునిఁ జంపి నిల్పితిని బంధుల్ మెచ్చ మాతామహున్
బలుగాకి న్నరకు న్వధించితిని గానం బౌత్రుఁ దత్పుత్రునిన్
బలియం బోఁడిరొ రాచపాడి యిది క్రొత్తల్గావు మా కీపనుల్. 22

అదిగో శుక్రాచార్యసమేతుఁడై భగదత్తుఁ డచ్చట నున్నాఁడు.

సత్య—పేరు వినుటయే గాని భార్గవుల నెన్నఁడును దర్శింపలేదు.

కృష్ణ—దేవి! ఇతఁ డసురగురుఁడైనను మహామహిమగలవాఁడు. వందనీయుఁడు.

(ఇద్దఱు నడచుచున్నారు.)

శుక్ర—కుమారా! దేవీసమేతుఁడై వాసుదేవుఁ డిటు వచ్చుచున్నాఁడు. అభివాదము చేసి శరణ మడుగుము.

భగద—చిత్తము. రండు, వారి నెదుర్కొందము.

శుక్ర—జయతు జయతు దేవకీనందన.

కృష్ణ—భార్గవుల కభివాదము సేయుచున్నవాఁడ.

శుక్ర—అనంతకళ్యాణమస్తు. యదుకుంజరా! నీకులమున పితృవిహీనుఁ డగు నీబాలకుఁడు నీకు రక్షణీయుఁడు. వత్సా! భగదత్తా! ఇదె నిన్ననుగ్రహించుటకు భగవంతుఁడు వచ్చియున్నవాఁడు. శరణము వేఁడుము.

కృష్ణ—అపరాధి వధియింపఁబడియె. ఇతఁడు మా కవశ్యము రక్షణీయుఁడు.

భగద—(చేతులు జోడించి) దేవా! నందనందనా!

సీ. తమ్మిచూలిని గన్నతండ్రివయ్యు యశోదయొడిలోన బిడ్డఁడై యున్నవాఁడ
తెలిదీవిపై బాలిదెగడి వ్రేపల్లెలో మందగాపరి వౌచు మన్నవాఁడ
వ్రేలెలందులయిండ్లు వేమారు గొల్లాడి వెన్న మీఁగడఁ జాల దిన్నవాఁడ
తలఁపుల నెక్కించి వలపుల సుక్కించి గొల్లకన్నెలసిగ్గుఁ గొన్నవాఁడ
కమ్మవిలుకాని గడుపారఁ గన్నవాఁడ
వేఁడువారి నేలుదు వంచు విన్నవాఁడ
నన్నుఁ బ్రోవుము నీవాఁడ నన్నవాఁడ
చిన్నవాఁడనో నందుని చిన్నవాఁడ. (అని కాళ్ళపైఁ బడుచున్నాఁడు)

కృష్ణ—కుమారా! లేలెమ్ము. (అని లేవనెత్తి)

మ. అలుకం బూనకుమయ్య నాపయిని నీయాత్మన్ రవంతేనియున్
దలపం దాల్పకుమయ్య నేఁ బగతుఁడం గానయ్య నీ కియ్యెడన్
ఖలుఁడై నీజనకుండు ముజ్జగములం గారించుటం జంపగా
వలసె న్వానిని సేయఁగావలసె దుష్ప్రారంభముల్ నీయెడన్. 24

భగద—దేవా! ఇందు నీ తప్పేమున్నది? నీవుం బగతుఁడై మాతండ్రి స్వయముగా నింత తెచ్చుకొనియె.

కృష్ణ—ఓయీ! వెఱ్ఱివాఁడా! నాకుఁగాదు. లోకమునకు బగతుఁడై యనుము.

శా. నాకుం జుట్టమనంగ దాయయన నున్నాఁడే ప్రపంచంబునన్
లోకద్రోహులు మాకుద్రోహులు జుమీ లోకప్రియుల్ మాప్రియుల్
శ్రీకృష్ణుం డవతార మెత్తెను జగత్క్షేమంకరోత్సాహియై
మీకు న్మికను గీడు సేయుటకు జన్మింపంగలే దిద్ధరన్. 25

శుక్ర—దేవా! నీకుం జుట్టమును బగతురు లేనిమాట నిజమే; కాని నరకుఁడు మీకుఁ జుట్టమును బగతుఁడుఁ గూడ నయ్యె.

సత్య—భార్గవులు లెస్సగా సెలవిచ్చినారు. ఈమహాత్మునకు నరకుఁడు భూమిదేవివలన గొడుకగుటచేఁ జుట్టము. ధర్మద్వేషి యగుటచే వైరి.

కృష్ణ—అది నిజమే. కుమారుఁ డయినను దుష్టుఁ డగుటచే వాత్సల్యము ద్రోసి వాని వధించితిమి

శుక్ర—ఎట్లయినను నరకుఁడు మీచే హతుఁడై ముక్తుఁ డయ్యె.

భగ—నాతండ్రి హరిచేత ముక్తుఁడయ్యె నని నా కిప్పుడు కొంతదుఃఖ ముపశమిల్లినది.

కృష్ణ—వత్సా! భగదత్తా! నీవు లోకానుభవమున కపరిచితుఁడవు గాన నన్యథా భావింపవేని నే నించుక యుపదేశింపఁ దలఁచుచున్నాఁడను.

శుక్ర—ఇది వాని ననుగ్రహించుట.

భగ—ఇందు నే నన్యథా తలఁపవలసిన దేమున్నది?

కృష్ణ—నరుఁ డెంత తేజశ్శాలి యైనను గుణహీనుఁ డయినచో నభ్యుదయము నొందఁడు. దానికి నీతండ్రియే తార్కాణము.

శా. ఆతేజంబున కాబలంబునకుఁ దోడై నీతియే యుండెనా
నీతం డ్రంతటివాఁడు ముజ్జగముల న్నిక్కంబుగా లేఁడు సూ
నీతిభ్రష్టుఁడు గాన నిట్లు చెడెను న్నీతండ్రి నీవున్ సురా
రాతు ల్లోనయి పోకఁ బోక గుణివై ప్రాగ్జ్యోతిషం బేలుమా. 26

శుక్ర—కుమారా! ఈయుపదేశము నీ కనుసరణీయ మయినది.

భగ—ఇది నేను శిరసావహించుచున్నాఁడను.

కృష్ణ—ఇంకను నీ కుపదేశింపఁదగినవి రెండు గలవు. మహానుభావు లగుతపోధనులయెడ వినయవృత్తి నెఱపుము. పరకాంతలయందు మాతృభావము నిలుపుము. వీనియందు ధర్మవిరుద్ధముగా వర్తించుట స్వనాశముం దెచ్చుకొనుటయె.

సీ. ఋషికి నెగ్గొనరించి వృషలుఁడై జనియించె నవనిలో సమవర్తి యంతవాఁడు
మునులచేఁ బల్లకి మోయించి యజగరంబై పడె నహుషునియంతవాఁడు
జడదారి కోకకై సలిపియే శాపోపహతుఁ డయ్యె నమరేంద్రునంతవాఁడు
బ్రహ్మర్షి యల్కకుఁ బాత్రుఁడై నాఁడట్టు లడఁగండె వింధ్యునియంతవాఁడు
కాంతకై చెడె రావణునంతవాఁడు
అతివకై చెడె మీతండ్రియంతవాఁడు
ఎవఁడు సుఖియించెఁ బరకాంతఁ గవయఁగోరి
యెవఁడు వర్ధిల్లె ఋషులకు నెగ్గు చేసి. 27

మఱియు నీ వొక్క ధర్మకార్యమునకు నియోగింపఁదలఁతు. అది యేమందువేని,

తే. గీ. తల్లిదండ్రుల కెడబాసి తగవుమాలి
పదియునారేవేలకన్నెలఁ బట్టి తెచ్చి
చెఱల బంధించె మీశత్రు చెనటి యగుచు
విడిచిపుచ్చుము వారి వేవేగ నిపుడు. 28

శక్ర—అవును. నరకునిపాలిఁబడి పృథ్వీదేవతలో యన్నట్టు లాకన్యలు దుఃఖ విహ్వలమతు లయి యున్నవారు. తత్క్షణము వారిని విడువుము.

ఖగ—ఇదిగో నిప్పుడే నేను పోయి వారిని విడిపించెదను.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సత్య—దేవా! అనాథలగు నారాజకన్యలను విపత్సముద్రమునుండి యుద్ధరించి మీరు పుణ్యముఁ గట్టుకొనిరి. మీమేలు వారెన్నఁడు మఱువరని తలంచెద.

కృష్ణ—సుందరీ! నే ననాథలకు నాథుండను. అగతికలకు గతిని గద.

సత్య—అందుచేతనే దేవతలు మహాత్ములు మిమ్మాశ్రయించిరి.

శక్ర—(ఆశ్చర్యముతో) ఎవరో యంతరిక్షమునుండి దిగి యిటువచ్చుచున్నారు.

కృష్ణ—(చూచి) మహేంద్రసఖుఁ డగు చిత్రరథుఁ డను గంధర్వుఁడు

సత్య—ఈవిజయమునుగూర్చి మిమ్ము సమ్మానించుటకు మహేంద్రుఁ డతనినిఁ బంపియుండును.

శక్ర—అదిగో బృహస్పతి మహాముని యిటు వచ్చుచున్నాఁడు.

సత్య—ఇతఁడు తన్మిత్రమునకే యిటు వచ్చియుండును

[అప్పుడు చిత్రరథుఁడు బృహస్పతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

చిత్ర & బృహ—విజయతాం విజయతాం దానవగజేంద్రపంచానన.

కృష్ణ—గంధర్వరాజునకు స్వాగతము. మహర్షి కభివాదనము.

శక్ర—బృహస్పతీ! [illegible]మునీంద్రులకుఁ గుశలమా? చిత్రరథా! దివ్యుల కభ్యుదయమా?

చిత్ర & బృహ—ఇప్పు డభ్యుదయమే.

కృష్ణ—మీరాక చేత ధన్యుఁడ నయితిని.

చిత్ర—దేవా! మహేంద్రుఁడు మీ రొనర్చినయుపకారమునకుఁ గృతజ్ఞుఁడయి తనభక్తిని మీకు విన్నవింపు మని నన్నంపెను. ఇదిగో నాతనిమాటలు వినుఁడు.

క. అనుజుఁడవై యొకమారు
దనుజభయం బుడిపి యొక్కపరిఁ జేర్చితి నన్
మనుజుఁడవై యిప్పుడు దితి
తనుజుల మర్దించి నన్ను దయఁ జూచితివో. 29

కృష్ణు—ఎంతమాట. మహేంద్రునకు నేనా యుపకారము చేయఁగలవాఁడను. ఈజయమునకుఁ గారణము మహేంద్రప్రభావమే.

తే. గీ. అన్న సన్నద్ధుఁడై పోరకున్న నేమి
తమ్ముఁగుఱ్ఱయి గెల్చెఁగా దనుజతతిని
మాపుల నిరంతు లేఁ డన్నమాటె గాని
చంద్రికాంతియు నతని తేజంబు కాదె ? 30

చిత్ర—ఇది కేవల వినయోక్తి.

బృహ—దేవా ! బహుకాశ్రమ తాపసులు తమభక్తి ; విన్నవింపుమని నన్ను మీవద్దకుఁ బుత్తెంచిరి.

మ. శ్రవణానందనముగా వినంబడియె శూరమ్మన్య గర్వాంధుడై
త్యవిభు న్నిఁ పిటఁ జంపినట్టిశుభవార్త ల్తాపసశ్రేణిచే
భువనంబు ల్పదునాలుగుం బడసె సంపూర్ణప్రమోదంబు నీ
భువి నీరక్షన మర్త్య నీకరుణ నుత్ఫుల్లాంబుజాతేక్షణా ! 31

కృష్ణు—దివ్యులయు మహర్షులయు ననుగ్రహముచే నిప్పుడు విజయలక్ష్మీసమేతుఁడ నయితిని.

బృహ—ఇప్పుడు గాదు. ఈవిజయలక్ష్మిని నీవు ద్వారకనుండియే వెంటఁదెచ్చితివి.

చిత్ర—అవునవును.

క. ఇత్తలిరుఁబోఁడిచేఁ గొ
న్నెత్తురులను దొరవునట్టి నీదనుజులన్
మొత్తించుట మొత్తనిపువు
గుత్తులతో రాళ్ల పగులఁగొట్టించుటఁ జూ ! 32

బృహ—దివ్యమనుష్యాంగనలలో నెవ్వరు నీమెకు సరిరారు.

శుక్ర—లావణ్య మున్నచోట పరాక్రమ ముండుట యరిది.

[అప్పుడు భగదత్తుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

భగద—దేవా ! మాతండ్రిచేత బంధింపఁబడినరాజకన్యకల విడిపించితిని. వారందఱు రమానాథుఁడు జగన్నాథుఁడే మాకు నాథుఁ డని మిమ్ముం బరిణయ మగుటకుఁ గోరుచున్నారు.

చిత్ర—ఇది మీకు నిరాకరింపదగినది గాదు

బృహ—జగత్కల్యాణకరునకుఁ గల్యాణము లగుట వింత గాదు.

శుక్ర—ఆకన్య లనుగ్రహింపఁబడుదురు గాక !

కృష్ణు—ఇందు నేను మధ్యస్థుఁడను. సత్యభామయే దానిని నిర్ణయింపవలయును.

సత్య—భరియించువారు మీ రుండ నేను నిర్ణయింపవలసినదేమి ?

కృష్ణు—సపత్నులతో వేగవలసిన దానవు నీవు.

సత్య—ఇందఱు భార్యలతో మీరు వేఁగఁగా సపత్నులతో నే వేఁగఁజాలనా ?

కృష్ణు—భగదత్తుఁడా ! మహర్షి సమక్షమున నందఱ నేను బరిగ్రహించితిని.

చిత్ర—దేవా ! పోవుటకు మా కింక ననుజ్ఞ యిమ్ము.

మ. అవతారంబుల నెత్తి భూభరముఁ దీర్చియు మీనమై కూర్మమై
సువరాహం బయి నారసింహ మయి గుజ్జుం బ్రోడయై మీఁద భా
ర్గవుఁడై రాఘవుఁడై యదుప్రవరుఁడై కల్యాణము ల్గూర్చి యా
దివిజానీకము గాచు వైష్ణవమహాతేజంబు మమ్మేలుతన్. 33

బృహ—దేవా ! నిన్ను నేను గొనియాడఁజాలను ; కాని,

సీ. పాలిమున్నీటు విపుల సీమంతమున లోచు నలరారు నెవ్వాని యనుగుదోయి
బ్రహ్మాండగృహమందు రతనంపుదివ్వెలై కడువెల్గు నెవ్వాని కన్నుదోయి
శ్రితజనంబుల కెల్లఁ జేయూఁతకోలలై తాల్చెడు నెవ్వాని కేలుదోయి
దుష్టనాశము దెల్పు ధూమకేతువు లోచు ముడివడు నెవ్వాని బొమ్మదోయి
యట్టి జగదేకగురునకు నచ్యుతునకు
నాదిమధ్యాంతరహితున కవ్యయునకు
విశ్వమోహనునకు మహావీరునకును
జ్ఞానమయునకు నంజలి నే నొనర్తు. 34

కృష్ణు—దేవతలయు మహర్షులయు నభీప్సితములు సిద్ధించుగాక !

బృహ—జగముల కిదివఱకే యనంతకల్యాణము లైనవి వెండియు నిట్లగుఁగాక !

చ. నెలకును మూడువాన లవనిం దగుఁ బంటలు దెచ్చు రా
జులు ప్రజలం బలెం బ్రజలఁ జూచుకొనం దగుఁ బ్రేమమీఱ నె
పతెఁ దలిదండ్రు లింక దలవంపులఁ దెచ్చెడు చెడ్డబిడ్డలన్
బెలుచన శిక్ష చేయఁదగుఁ బ్రేమముఁ దీర్చి ప్రసన్నయాదవా ! 35

కృష్ణు—తథాస్తు. (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

సమాప్తము.

